

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YIL: 1 SAYI: 5

AGUSTOS 2018

ESKİÇAĞ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

KAVİMLER GÖÇÜ

GAJUS IULIUS CAESAR

Eski Çağ, günümüz Avrupa dünyasına başta olmak üzere Batı Medeniyeti'ni geliştiren İmparatorluk dönemi, modern ve kutsal bir devletin oluştuğu bir devirdir. Eski Çağ, günümüz Avrupa dünyasına başta olmak üzere Batı Medeniyeti'ni geliştiren İmparatorluk dönemi, modern ve kutsal bir devletin oluştuğu bir devirdir. Eski Çağ, günümüz Avrupa dünyasına başta olmak üzere Batı Medeniyeti'ni geliştiren İmparatorluk dönemi, modern ve kutsal bir devletin oluştuğu bir devirdir.

KİMMER VE İSKİTLERİN ANADOLU'YAGÖÇLERİ İŞİĞİNDE ARKEOLOJİ BİLİMİNDE GÖÇ SORUNU

Arkeoloji bilimi insanın, geçmişte yaşadığı yaşamın izlerini bulmak, anlamak ve yorumlamak için çalışır. Arkeoloji, insanın yaşadığı yaşamın izlerini bulmak, anlamak ve yorumlamak için çalışır. Arkeoloji, insanın yaşadığı yaşamın izlerini bulmak, anlamak ve yorumlamak için çalışır.

MACARLARLA TÜRKLER AKRABA MI?

Bu soruya, bundan bir yıl önce, kavimler göçünün bir parçası olarak Orta Asya'ya gelen ve Batı topraklarına yerleşen Macar boykolları gözetilerek cevap verilebilir. Macar boykolları, günümüzde Macaristan topraklarında yaşamaktadır. Macar boykolları, günümüzde Macaristan topraklarında yaşamaktadır.

KAVİMLER GÖÇÜ VE ÖNEMLİ SONUÇLARI

Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır.

Kavimler göçü olmasaydı Türkler Hunlar olarak yerlerinde ana vatanlarında kalsaydı dünyanın şu anki durumu ne olurdu hiç düşündünüz mü?

Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır.

KAVİMLER GÖÇÜ VE AVRUPA HUN DEVLETİ

Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır.

KAVİMLER GÖÇÜ

Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Kavimler göçü, dünya tarihinde önemli bir olaydır.

ROMA DÖNEMİ LATRİNALARI VE BATI ANADOLU'DAN ÖRNEKLER

Roma Dönemi, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Roma Dönemi, dünya tarihinde önemli bir olaydır. Roma Dönemi, dünya tarihinde önemli bir olaydır.

ESKİ ÇAĞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yıl: 1 Sayı: 5 (Ağustos) 2018

Ana Teması: Kavimler Göçü

İmtiyaz Sahibi: Eski Çağ Araştırmaları Merkezi

Genel Yayın Yönetmeni: Umut Ataseven

Art Director: Şeref Kocaman

Yayın Kurul Danışmanı: Bünyamin Yıldız

Yayın Danışmanı: Halil Karahasanoğlu

İdari İşler Sorumlusu: Muhammed Özayaşar

Diş Hatlar Sorumlusu: Nurhan Muhammed (Mısır)

Sosyal Medya : Etem Dönmez

Aylık Olarak Dijital Ortamda Yayınlanır

Etem DÖNMEZ*

{ GAIUS IULIUS CAESAR }

Eskibati Tarihi, günümüz Avrupa dünya- başta olmak üzere Batı Medeniyeti çerçevesi içerisindeki bütün devlet, millet ve kültürlerin temelini oluşturan birikimin tarihidir. Eskibati, kronolojik olarak Eskidoğu'dan daha geç kültür birikimi oluşturmaya başlamış ve Eskidoğu'dan etkilenmişse de bu etkileşimin sonucunda kendi düşünce dünyasına has özellikler ile Doğu Medeniyetinin unsurlarını yoğurarak ortaya çıkardığı sentez, modern dünyayı şekillendirmektedir. İşte bu tarih alanının iki büyük kolundan sonuncusu olan Roma Tarihi, klasik tarihlemeye göre M.Ö. 753 yılında kurulan bir şehir ile başlatılsa da Arkeolojik buluntular ile Palatine Tepesi'ndeki iskanlar 1. binyılın başına kadar çekilebilmektedir. Küçük bir çoban köyü ola-

rak kurulan ve birkaç kulübeden müteşekkil olan Roma'nın kuruluşundan sonra yaklaşık 4 yüzyıl içerisinde İtalia Yarımadasına, varlığının 5. yüzyılında Batı Akdeniz Sahasına ve nihayet milat öncesi ilk asırda da bütün Akdeniz'e egemen olmuş bir kültür birliğine dönüşerek tarihte ilk ve tek olarak bir Akdeniz Kültür Birliği kurması ve Irk temelli değil de Devlet temelli "Vatandaşlık" esasını getirmesiyle bünyesindeki uluslarına "Romalılık" duygusunu kazandırması dünya tarihinin kaydettiği ender gelişimlerdenidir.

Bu gelişim esnasında Cumhuriyet Devri'nin sonuna yaklaştığında artık bir kent anayasasıyla yönetilemeyeceği aşikar olan Roma'da egemen sınıfın da (Optimat'lar) yönetimden çekilmek is-

* Lisans Üçüncü Sınıf Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, Tarih Bölümü. etem_donmez20@hotmail.com

temeyişleri neticesinde bir takım sorunlar zinciri ortaya çıkmış ve şartların ortaya çıkardığı güç dengelerine sahip olanlar bu sorunların çözümü maksadıyla harekete geçmişlerdir.

M.Ö. 133 yılında ilk defa Anatolia denilen kıtada toprak elde eden Romalılar Asia Eyaletini kurmuşlardır. (Sükunet Aristonikos İsyanı sonrası 129'da sağlanabilecektir). Bu eyaletin ele geçirilmesiyle aynı yıla denk gelen bir takım Reform girişimleri, Roma'daki problemleri çözme çabasının ilk kertelerini oluşturacaktı.

Gracchus Kardeşlerin amacı, uzun soluklu fetihlerle kazanılan devlet arazilerine (Ager Publicus'lar) el koyan Soylu sınıfı zenginleşirken ortadan kalkan ve köle haline gelen çiftçi sınıfını yeniden ihdas etmektir. Bu reformların inhitata uğraması, çiftçi sınıfının yeniden ihyası imkanının da ortadan kalkmasına yol açtı. Bunun üzerine büyük toprak sahiplerinin kölesi olarak kalan insanlar ile zengin-soylular olarak Roma Cemiyet yapısı ikiye ayrıldı : Optimat'lar ve Populares'ler.

2.Yüzyılın sonlarında Iugurtha Harbi ve German Kavimleri (Cimber'ler, Teuton'lar) üzerinde kazandığı zaferlerle 7 kere Consul olma şansını elde eden, Halk (Populares) taraftarı Gaius Marius, çıkardığı ordu reformu ile vatandaş ordusu sistemi yerine devlet tarafından donatılan, herkesin katılabildiği, profesyonel ordu sistemini getirmiş, böylece köle olarak Nobilitasların çiftliklerinde çalışan kölelere yeni iş imkanları açılmış, bu kişiler belirli komutanların ordularında para karşılığı ve ordu haklarından yararlanarak askerlik yaparak, kendi-

lerine daha fazla ödeme yapan tarafın dilediklerini yerine getirmek yoluyla, Cumhuriyet'in son bulmasıyla hitama erecek olan Komutanlar Hegemonyası ve İç savaşlar döneminin de başlamasına sebep olmuşlardır.

Bu devrin ilk meşhur komutanı olan Halkçı Marius'u Senatus taraftarı Sulla takip ederek, 82-79 yılları arasındaki diktatörlük devrinde gücü Senatus elinde toplayıp, hangi meclisten çıkarsa çıksın bütün kararları veto hakkını bu meclise kazandırmış ve Halk Tribunluğu mevkisini işe yaramaz hale getirmek için, Halk Meclisi'nin yasama yetkisini elinden almış ve Tribun olan kişilerin diğer memuriyetlere gelmesi imkanını ortadan kaldırmış ve böylece Senatus'un devlete hakim olduğuna emin olduktan sonra ömür boyu olan diktatörlüğünü bırakarak, çiftliğine çekilmiş ve ertesi sene hayatını kaybetmiştir.

Sulla öldükten sonra Roma'nın sorunları aynı çözümsüzlük içerisinde varlığını korumaktaydı.

Senatus, onun yardımcısı olan Gnaeus Pompeius Magnus'a sorunları çözme yetkisi verdi. Pompeius yaptığı icraatlarla (Marius taraftarlarının bertarafı ve Spartaküs'ün bastırılması) çok fazla güçlenerek tehdit unsuru oluşturduğu için görevlerinden el çektiler. Bu sefer Senatus yandaşlığını bırakıp, Halk Partisi tarafında geçen Pompeius, Sulla Anayasası'nı bertaraf edip, Censorluğu ihya ve Tribunluğun eski gücünü iade etti. Bunun yanında Roma'nın en güçlü adamı olarak çözümü bulunamayan iki mesele için kendisine verilen ola-

Roma'nın en ünlü tepesi Palatine Tepesi, İtalya.

ğanüstü yetkiler ile Akdeniz'in korsanlar ve Anadolu'nun Mithradates sorununu çözen Pompeius, 60'ta Roma'da Caesar ve Crassus ile birlikte ilk ve gizli Triumvirlik içerisinde yer almış ve bu birlik, Cumhuriyet'in fiilen sonu demek olmuştur.

Pompeius'un bütün bu gücüne ve itibarına rağmen onu bertaraf edip, Roma Cumhuriyeti'ni kent anayasası ile yönetilmekten ve düştüğü çıkmazdan çekip, kurtaracak, böylece o zamana kadar Roma'da kimsenin elde edemediği yetki, güç ve itibarın sahibi olacak olan kişi ise Gaius Iulius Caesar olmuş, onun ve icraatlarının ardından bir çatışma dönemi daha yaşandıktan sonra Roma bir Akdeniz İmparatorluğu olmuştur.

İşte bu Roma Tarihi içerisinde geri dönüşü olmayan icraatları ile büyük bir rol oynayan ve Antik Roma Cumhuriyeti'nin bir Akdeniz İmparatorluğu'na dönüşmesinde en önemli pay sahiplerinden olan Iulius Soyuna'nın, Caesar Ailesi'nden Gaius'un hayatı, savaşları, reformları, eserleri ve etkilerinin inceleneyeceği bu makale üç bölüme ayrılmaktadır.

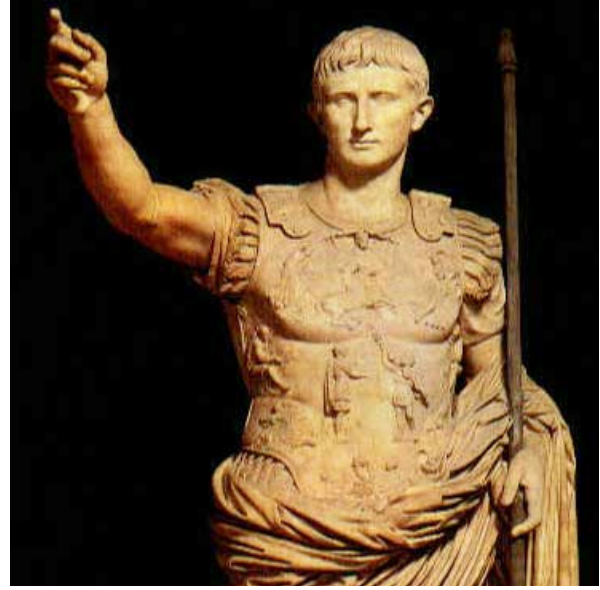
- 1 – Gaius'un Doğumu ve Gençliği
- 2 – Gaius'un Gallia Seferleri ve Roma İç Savaşı
- 3 – Gaius'un İç Savaş sonrası İcraatları, Ölümü ve Etkileri.

GAİUS IULIUS CAESAR'IN DOĞUMU :

Caesar ve ardılı dönemleri ayrıntılarıyla anlatan en meşhur kaynaklardan olan Suetonius ve Plutarkhos'un eserlerinden Caesar'ın hayatıyla ilgili olanlar M.Ö. 84 yılından daha öncesini içermezler. Bu nedenle Caesar'ın 16 yaşından öncesine dair doğumu dahil hayatıyla ilgili pek çok tartışmalı nokta vardır. Doğum günü Roma Takvimi'ne göre M.Ö. 12 – 13 Temmuz 100 tarihi olarak belirtilir.¹ Bu tarihin alternatifleri sunulsa da en çok kabul edileni bu olmuştur.

Gaius, Iulius Soyunun Caesar Familia'sına mensuptu. Bu soy ise kendisini efsanevi Aeneas'ın oğlu Iulius'a bağlamaktaydı.² Böylece Romalılar, büyük Troia Savaşı'ndan kurtulup, Troialıların soyunu devam ettirecek bir şehir kurmakla yükümlü olan (ki bu şehir de Roma oluyor) Aeneas ile aynı soydan geliyor ve Roma Şehrini kurucusu ile Roma İmparatorluğu'nun mimarı aynı soya mensup bulunuyordu.

Ayrıca Aeneas'ın annesinin Tanrıça Aphrodite (Aphros = Köpük, bkz:Hellence) olduğuna inanılmaktaydı. Herodot başta olmak üzere bizzat Yunanlar tarafından Aphrodite'in doğudan gelen

bir tanrıça kültürünün devamı olduğu belirtilip, Eski Mezopotamya'daki Sümer Toplumu'nda İNANNA, Samilerde İştar, daha sonra Fenikelilerdeki Astarte, ile aynı Tanrıça kültü olduğu ve Roma'da Venüs olarak vücut bulduğu bilim dünyasında kabul edilmiştir.³ Bu mitolojik – inançsal anlatı bize göre Aphrodite'in doğulu olmasıyla gizlenerek aslında Aeneas'ın kesin olarak doğudan geldiği mesajını vermek istemektedir. Bunun yanında aslında Roma'nın erken dönemlerinde İtalia Yarım adasında mühim rol oynamış olan Etrüsk kavminin de doğudan geldiği söylenceleri bulunmakla beraber bu kavim Troialılara bağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durumda Aeneas Troialı bir Etrüsk ve Aphrodite ise bunun doğulu olduğunun sembolü konumuna gelmektedir. Troia-Etrüsk bağları başlı başına bir uzmanlık alanının çalışma konusunu teşkil etmektedir. Etrüsk, Hellen ve Kartaca toplumlarıyla kadim Doğu Kültürü'nden etkilenen Roma'nın aslen doğulular tarafından kurulduğu mitolojiye gizlenmiş olmalıdır.

CAESAR'IN GENÇLİĞİ :

Caesar hakkında bilgi aldığımız kaynaklar genelde M.Ö. 84 yılından sonra açık bilgiler verebilir hale gelmektedirler. Bu tarihte babasını kaybeden Caesar, ertesine sene Gaius Marius ve L. Cornelius Cinna tarafından Flamen Dialis olarak önerilmiştir. Flamen Dialis, Roma Mitolojisi'ndeki Baştanrı İupiter'in (Hellen Mitolojisi'ndeki Zeus'tan gelme olup, yörüngemizdeki en büyük gezegen de onun adıyla anılır) başrahipliği makamıdır. Bu makama sahip olan kişinin Senatus'ta bir koltuğu bulunuyor, Erguvan Rengi⁴ kıyafet giymesine müsaade ediliyor ve kendisine bir atlı ve bir lictor eşlik ediyordu.⁵

Caesar daha sonra, M.Ö. 87 – 85 yılları arasında Consul'luk yapmış olan, halk partisi taraftarı L.Cornelius Cinna'nın kızı Cornelia ile evlenmiştir. Bu evlilikten olan kızları Iulia daha sonra Gnaeus Magnus Pompeius ile evlendirilecektir.

Bu tarihlerde Roma'da, Senatus ve Oligarşi taraftarı olan Sulla, (Diktator : M.Ö. 82-79) Halk Partisi taraftarları aleyhine icraatlarda bulunup, Senatus'u ve Nobilitas egemenliğini güçlendirmek için mücadele veriyordu. Bu sebeple Caesar'dan karısını boşamasını istedi. Çünkü Caesar'ın halası Iulia, Halk Partisi yanlılarının ve Komutanlar Hegeemonyası devrinin ilk önderi olan Marius'un eşi idi. Ayrıca Flamen Dialis makamında bulunan kişinin karısı da soylu olmak ve kocasıyla birlikte törenlere katılmak durumundaydı. Karısı ölen ya da olmayan kişi bu makamda duramazdı. Caesar bu duruma boyun eğmeyince Sulla tarafından tazyiklere tutuldu. Rahiplikten uzaklaştırılıp, aile mirasından men edilen Caesar, Sulla'nın adamlarına rüşvetler verip, sık sık yer değiştirerek canını kurtarmış, sonunda akrabaları Mamercus Aemilius ve Aurelius Cotta'nın ve Vesta Rahibelerinin araya girmesiyle Sulla tarafından bağışlanmıştır. Sulla'nın onu bağışlamasını isteyenlere :

"Bu adam günün birinde soylular partisinin yıkımına neden olacak çünkü onun içinde birçok Marius var." diyerek(6) ileri görüşlülüğünü kanıtlamıştır.

Sulla hadisesini atlatan Caesar, Asia Eyaleti'ne Propraetor Marcus Minucius Thermus'un yanında askerlik vazifesini yerine getirmeye gitmiştir. (M.Ö. 80) Askerlik görevi esnasında pek sarıh olmayan bir kuşatmaya Caesar da dahil olmuştur. 80 yılı dolaylarında Midilli Adası kuşatılmış ve Romalılarca alınmış, Caesar ise Sivil Taç (Corona Civi-

ca) ile ödüllendirilmiştir. Bu tacın sahiplerinin olağanüstü hallerde pek çok senatör öldürüldüğünde senatör adayları arasında ilk akla gelenler olması durumu bunun sıradan bir paye olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.7

CAESAR ROMA'DA :

Askerlik vazifesi sonrasında Roma'ya dönen Caesar, eski Consul'lerden Gnaeus Cornelius Dolabella'yı zimmetine para geçirme şikayetiyle mahkemeye vermiş fakat Dolabella aklanınca Caesar'ın üzerine halkın nefreti yöneldiği için bu durumu geçiştirmek, huzur bulmak ve dinlenmek amacıyla o zamanlar Rodos Adası'nda bulunan meşhur Retorik Alimi Apollonios Molon'un derslerini izlemek için Rodos'a gitmeye karar vermiştir.

TEKRAR ASİA :

Bu yolculuk esnasında Pharmacussa (muhtemelen Pharmaconisi) Adası yakınlarında, Akdeniz'de her türlü tehlike kaynağı olan korsanlar tarafından kaçırılmıştır. Esir tutulduğu 40 (38 ? – 42 ?) gün boyunca korsanlarla alay ettiği, kendisinden fidye olarak 20 Talanton istedikleri halde kendisinin en az 50 talanton değerinde olduğunu belirttiği ve adamlarının getirdiği parayla serbest kaldıktan sonra Miletos Limanı'nda topladığı donanmayla korsanların peşine düşüp, hepsini astığı belirtilmektedir. 8 (M.Ö. 75 – 74)

Caesar sağ salım Rodos'a erişebildikten sonra Mithradates VI. Eupator ile Roma arasındaki son savaş (III. Mithradates Harbi M.Ö. 74 – 63) patlak vermişti. Bu savaşın başında Batı Anadolu'daki Asia Eyaletine akınlar düzenleyen Mithradates'e karşı Caesar tamamen gönüllü olarak Asia'a geçip, birlikler toplayarak Pontos akıncılarını bozguna uğratarak, eyaletten kovmuştur. 9

CENAZE KONUŞMASI

VE QUAESTOR'LUK :

Asia'dan döndükten sonra 69'da halası Iulia ve karısı Cornelia'yı kaybeden Caesar bir cenaze konuşması yapmıştır. Cenaze konuşması Roma'da belli bir yaşa erişmiş kadınlar için normal kabul edilirken, genç karısı için de konuşma yapan Caesar, bir ilki gerçekleştirmiş oluyordu.

Konuşmada soyuyla övünen Caesar, anne tarafının 4. Kral Ancus Marcius'a (Ostia Limanı'nı inşa ettiren, Tiber üzerine Pons Sublicius Köprüsü'nü yaptıran ve Ianiculum Tepesini tahkim ettiren bu kırıldır.) ve baba soyunu da Venüs'e dayandırarak şöyle demiştir :

"Soyumuzda insanlar arasında güçlü olan kıralların saygınlığı ile o kıralların boyun eğdiği Tanrıların kutsallığı bulunur."10

Bu konuşma Plutarkhos'a göre Caesar'a halkın sempatisini kazandırmıştır. 11

Aynı zamanda 69 senesi Caesar'ın üst düzey Roma Memuriyetlerinin ilk basamağı sayılan Quaestorluk makamına geliş yılıdır. Kura ile Hispania Ulterior (Güney – Öte İspanya) eyaleti Quaestor'u artık Caesar idi. (Üst düzey memuriyet silsilesi : Quaestorluk, Aedillik, Praetorluk, Consulluk, Censorluk).

Hispania'da Suetonius'a göre 69'daki Quaestorluğu esnasında, Plutarkhos'a göre ise 61-60'daki valiliği esnasında Atlas Okyanusu kıyısındaki Gades (Cadiz) Şehri'nde yerel mahkemeye başkanlık etmeye geldiğinde Hercules (Herakles) Tapınağı'nda Büyük İskender'in heykelini görünce ya da daha zayıf bir rivayete göre onunla ilgili kitaplar okuduğu sırada ağlayan Caesar, İskender 33 yaşında öldüğünde Macedonia'dan İndus Nehri'ne ve ötesine kadar ülkeler fethedip, İmparatorluklar yıkışken kendisinin 33 yaşında basit bir Roma Memuru (Quaestor) olmasına içerlemiş ve bir an evvel Roma'ya dönüp, siyasi kariyerinde yükselmek için harekete geçmiştir.

Bu süre zarfında 67 ve 66 yıllarında çoktan Halk Partisi tarafına geçmiş olan Gnaeus Pompeius Magnus'a Lex Gabinia ve Lex Manilia adlı kanunlar ile Akdeniz'i korsanlardan ve Anadolu'yu Mithradates'ten temizlemek üzere Senatus'tan yetki verilmişti. Her iki görevinde de başarılı olan Pompeius daha önceki Hispania'da Marius taraftarlarını bertaraf etmek (77-71) ve Crassus ile birlikte Spartaküs İsyanı'nı bastırmak (73-71) görevlerinde olduğu gibi büyük bir şöhret kazanmış, Akdeniz'in yıllardır süren korsanlık problemi çözülmüş ve VI. Mithradates Eupator gibi Roma'nın en büyük düşmanlarından birisi Kırım'a çekilip, intihar etmek durumunda kalmış ve Bithynia – Pontos Eyaleti kurulmuştur. (M.Ö. 64.)

Ayrıca Levant Bölgesini ele geçiren Pompeius 63'te Syria Eyaletini de kurmuştur. 12

I. CATİLİNA KOMPLOSU M.Ö.66 :

Pompeius, Halk Partisi safına geçmeden önce gösterdiği başarılar (Hispania'daki Mariusçular ile Spartaküs'ün halli) ve sonrasında verilen olağanüstü yetkiler (Lex Gabinia ve Manilia) neticesinde aşırı güçlenmiş bulunuyordu. Crassus ve Caesar bu duruma karşı cephe aldılar. Pompeius doğudayken, Roma'da Soylu-Senator sınıfına karşı faaliyete geçtiler. Halk Meclisi'ne bir takım tasarılar getirtiyorlar, üyeleri satın alarak bunları onaylatıyorlar ve daha pek çok tertibe girişiyorlardı. 13

Bu tertiplerden en meşhuru ise 66 senesinde başında L. Sergius Catilina'nın bulunduğu ihtilal

tertibiydi. Buna göre 65 senesi için aday Consul'ler öldürülecek, Crassus Dictator, Caesar ise onun Magister Equitum'u ilan edilecekti. İsyanı katılanların kararsızlığı dolayısıyla suikastlar yapılamadı. Catilina'nın hırslarını bilen ve onu öne sürerek gizliden bu işe girişen Crassus ve Caesar da işin içinden sıyrılmasını bildiler. 14

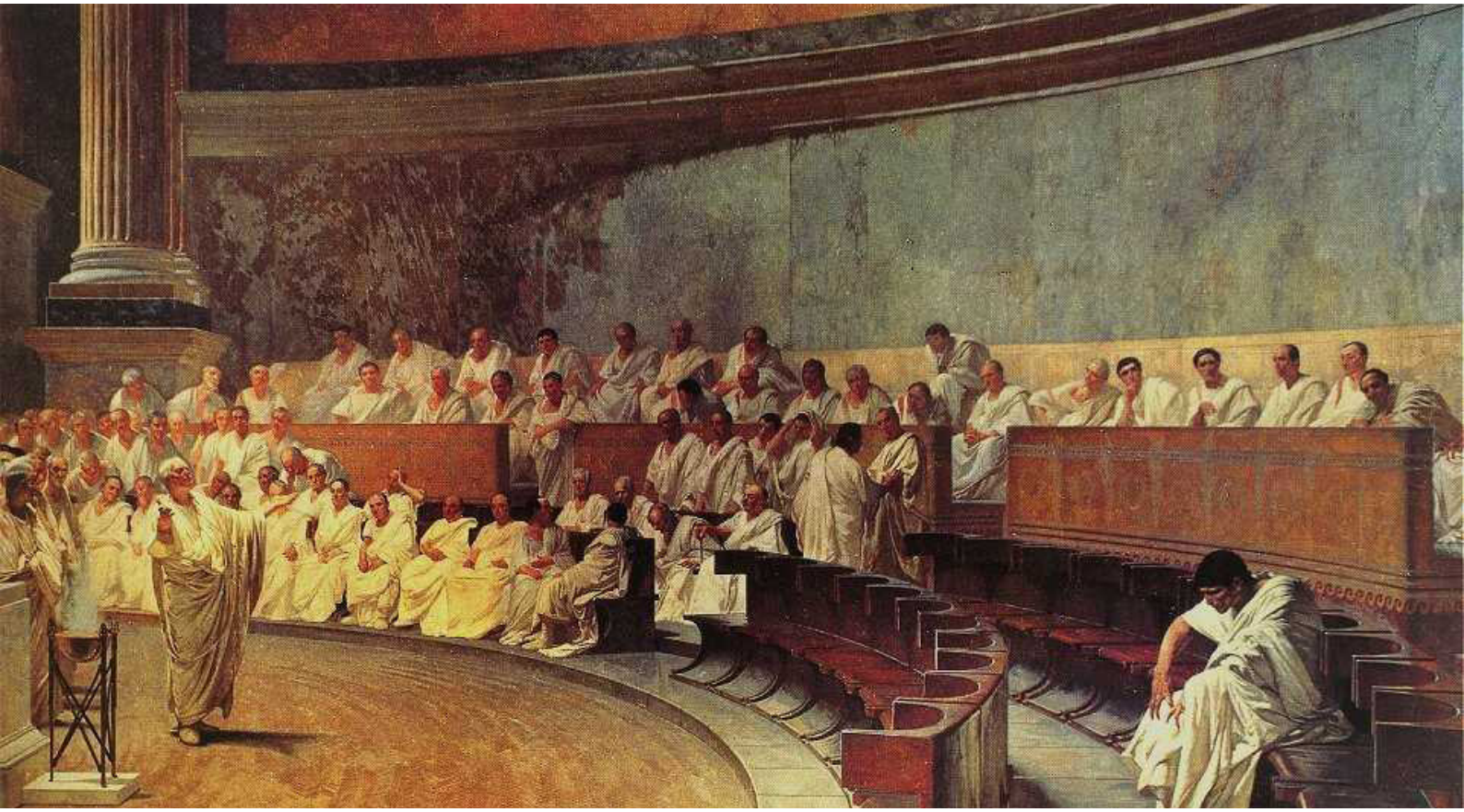
CURUL AEDİLİ :

65'te Caesar, Kamu binalarının, yolların yapım, bakım ve onarımı ile gösterilerin düzenlenmesinden mesul tutulan Aedillik görevine getirildi. Bu makama gelenler halkın gönlünü hoşnut etmek için düzenledikleri gösteri, yaptırdıkları inşaat ve sair icraatların masraflarını kendi servetlerinden karşılamak durumundaydılar. Dolayısıyla yalnızca zengin kimseler, daha yüksek memuriyetlere seçilmek için propaganda yapmak amacıyla bu makamu tercih ederdi. Caesar da tam olarak bunu istemekteydi: Halkın gönlünü kazanarak terfi etmek.

Aedillik görevini paylaştığı ancak sönük kalan ve bütün itibarı Caesar'ın elde etmesine karşılık elinden hiçbir şey gelmeyen Marcus Bibulus ile birlikte Halk Meclisi, Forum, Basilica'lar inşa ve tamirleri yanında Capitolium'a sütunlu yollar döşetip, 320 çift Gladyatör'den oluşan dövüş oyunları düzenletmişlerdir.

Bu görev ile halkın gönlünü kazanan Caesar, Suetonius'a göre kendisine Mısır Eyaleti'nin verilmesini talep etmiştir. Mısır henüz bir Roma Eyaleti olmadığına göre burada yazarın anlatmak istediği nokta muhtemelen Caesar'ın Mısır üzerine bir sefer tertip etmek, bu seferin kumandanı olmak ve sefer sonrası Mısır Valisi (propraetor) olup, bu zengin memleketin kaynaklarından ve doğal savunma sistemlerinden yararlanarak ele geçirdiği güç ile Roma'da söz sahibi olma planıdır. Soyluların red-

Catilina Tertibi

detmesi ile bu tasarı hayata geçirilememiş ve Caesar tamamen soylulara (Senatus ve oligarşik düzenin devamını isteyen parti) karşı cephe almıştır.¹⁵

PONTİFEX MAXİMUS :

Şimdi daha fazla para harcamasını gerektirecek olan ve kendisinden daha zengin ve daha itibarlı kişiler de aday olduğu halde onların oymaklarında onlardan daha fazla oy almayı başarak Pontifex Maximus yani Roma Devleti başrahibi olan Caesar, daha da güçlenmiş durumdaydı. (M.Ö. 63)

Takvimi düzenlemek, rahiplere başkanlık etmek, binalara kutsiyet vermek, flamenleri ve Vesta rahibelerini düzenlemek yanında en mühim yetkileri/görevleri arasında en eski Roma oyunlarını yalnızca Pontifex Maximus'un düzenleyebilmesi bulunmaktadır.¹⁶ Böylece Aedil'lik görevinde olduğundan daha fazla prestij sahibi olma imkanı Caesar'ı bekliyordu.

II. CATİLİNA TERTİBİ M.Ö. 63 :

İlk komplo sonrası iki kere Consul'luğe aday olup, seçilemeyen Catilina, Roma halkının içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıyı kullanarak iktidarı elde etme teşebbüsünde bulunup, iktidara gelince bütün borçları sileceğini belirtmiştir. Bunun yanında merkezde Consul Cicero'ya ve sair optimatlara suikast düşüncesi içine girilirken, Catilina yandaşları (ki borçlu aristokratlar bile Catilina tarafında olmuştur) Etruria'da ordu toplamaya başladılar. Cicero bunu haber alıp, Senatus'ta durumu belirten

açıklamalar yapınca Senatus, Consul'lere fevkalade salâhiyet vererek girişimlerin ortadan kaldırılmasını istedi. Fakat doğrudan Catilina'yı suçlayacak bir delil mevcut olmadığı gibi, Catilina bizzat Senatus toplantılarına da katılıp, durumu takip edebiliyordu. 8 Kasım 63'te Cicero yaptığı konuşmada isyan tertipçilerini üstü kapalı vurgulayıp, Catilina'yı zan altında bırakarak Roma'yı terk etmesine vesile olmuş ve 15 Kasım'da Catilina ile Etruria'da ordu toplayan G.Manilius vatan haini ilan edilmişlerdir. ¹⁷

İsyanın Roma'daki temsilcileri, Gallia'dan Roma'ya gelen elçilere, şeflerine iletmek üzere mektup vererek, Gallialılardan destek temin etmek istemişler ve bu mektuplar Senatus güçleri tarafından ele geçirilince de Catilina tamamen dönülmez bir çıkmaza girmiştir. Cicero ve hükümet güçleri tertipçilerin derhal öldürülmesini, Caesar ve sair muhalifler ise müebbet hapse tabi tutulmalarını istemişlerse de Cicero bir konuşma daha yaparak, kendi isteğini kabul ettirmeyi başarmıştır. Catilina ise Gallia'ya gitmek amacı güderken yolda Pistoria / Pistoia mevkiinde (Floransa'nın 40 km Kuzeybatısı) Roma ordularınca imha edilmiştir. ¹⁸

Böylece Cicero devlet hayatındaki en başarılı işi gerçekleştirirken, İtalia Halkının, Catilina tarafında yer alma sebebi olan ekonomik problemler varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Cicero bu tertip zarfında 4 defa doğaçlama konuşma yaparak bunlar ile durumu istediği şekilde kontrol etmeyi

başarmış ve bu konuşmalar daha sonra Catilina adıyla yazıya geçirilmiştir. İlk konuşmanın girişindeki “Catilina, sabrımızı ne zamana dek kötüye kullanacaksın?” cümlesi meşhurdur. 19

PRAETOR’LUK :

Caesar M.Ö. 62’de Praetor olarak üst düzey memuriyetlerde ortanca basamağa gelmiş oldu. Bu esnada bir skandal gerçekleşti. 69 yılında ya da Quaestor olduğunda20 ya da bu görevi sona erdiginde21 evlendiği üçüncü eşi Pompeia ile boşanmak durumunda kaldı. (İlk eşi: Cossutia, İkinci eşi: Cornelia)

Bona Dea Skandalı olarak bilinen bu hadise bir Roma inanışı ile ilgilidir. Bona (Latince) iyi demektir. Deus tanrı ve Dea tanrıça manalarına gelir. İyilik tanrıçası (Plutarkhos’a göre Yunanlar Agathe ve Phrygler Midas’ın Annesi olarak anarlardı) olarak bilinen bu tanrıçaya tapınım için bir evde kadınlar toplanır ve kesinlikle erkek alınmazdı. Bu ayının yapılacağı bir gece Publius Clodius’un kadın kılığında eve girip, Pompeia ile birlikte olmaya çalıştığı ve yakalandığı ve daha sonra çok sayıda yandaşı olduğu için onu yargılamayı göze alamayan yargıçlar tarafından serbest bırakıldığı belirtilen olay üzerine Caesar, Pompeia’yı boşanmış, karısı ile Publius arasındaki ilişkiden bihaber olduğunu söylemiş, o halde karını niye boşadın sorusuna da “Sadece namuslu olmasını değil, zan altında kalmamasını da isterdim.”22 cevabını vermiştir. P. Clodius’un serbest bırakılmasına göz yumması ve her şeyden habersizmiş gibi davranması yüksek olasılık ile ileriye dönük bir düşüncenin ürünüydü. Bu kişi Cicero’nun can düşmanı olduğu için Caesar 58 senesinde Gallia’ya gitmeden önce P. Clodius’u Halk Tribunu yaptırıp, Cicero’nun sürgüne yollanmasını sağlamaya çalışacak ve Cicero kendisi teklif meclise gelmeden önce Macedonia’ya sürgün isteyip, Caesar’ın isteğini mecburen yerine getirecektir. Ayrıca P. Clodius, Caesar Gallia seferleriyle meşgul olurken Roma’da onun lehine siyaset takip etmekte ve onu her konuda bilgilendirmekteydi. Bu bakımdan aralarında farklı bir ilişki olduğu, Caesar’ın bu kişiyi öldürmekten çok yaşamasına müsaade ederek yarar sağlayacağı malumdur ve öyle de yapmıştır.

Praetor’luk sonrası Propraetor olarak Hispania Ulterior’a yollanan Caesar, yol esnasında Alp’leri aştıktan sonra ıssız ve fakir bölgelerden geçerken acaba buralarda görev almak çok mu zor diye kendisiyle alay eden arkadaşlarına :

“Roma’da ikinci olmaktansa burada birinci olmayı yeğlerim.” cevabını vermiştir.

Hispania Ulterior’deki mevcut 20 Cohort’a yani 12 bin askere 10 Cohort daha ekleyip, Calaiciler, Lusitanlar ve o zamana değin Roma’ya boyun eğmemiş olan İberia kabilelerine karşı topyekün savaş açan Caesar onları okyanusa kadar kovalayıp, çıkardığı kanun ve koyduğu nizamlarla da Hispania’ya sükunet ve huzur getirmiştir. Halkın sevgisini kazanmasının yanında aldığı ganimetleri askerlerine dağıtmasıyla onlar tarafından “İmperator” olarak anıldığını Plutarkhos nakletmektedir.23

Burayı sükunete kavuşturup, ilk askeri zafelerini kazandıktan sonra sıra kazandığı şöhreti kendi yararına harcamaya gelmişti. Caesar, hem zafer şöleni düzenlemek hem de Consul’lüğe aday olmak için Roma’ya geldi. Fakat bir sorun vardı. Zafer şöleni düzenlemek isteyen komutanların şehir dışında bekleyip, Senatus kararını verince şölenle şehre girmesi, Consul olacak olanlarınsa şehre girip, aday olması gerekmektedir. Caesar, daha büyük zaferler için, ilk zaferinin şöleninden vazgeçti. (M.Ö. 60)

(II)

I. TRIUMVİRLİK-

ÜÇLÜ BİRLEŞME M.Ö. 60 :

Caesar’ın Hispania’dan dönüşü ile Pompeius’un Doğu’da işlerini hitama erdirip, Roma’ya gelişini aynı zamanda olmuştur. Pompeius’un zafer şöleni (Triumphus) tertibi kesinlikle kabul ediliyor fakat veteranlarını (emektar askerleri) yerleştirecek toprak arzusu ve Doğu’da yaptığı düzenlemeler Senatus tarafından onaylanmıyordu. Ordusunu erken terhis eden Pompeius, bütün şöhretine rağmen şu anda sıradan bir fertten daha kuvvetli değildi. Caesar on yıl sonra bu ordu terhisi hatasına düşmediği için bugün bu satırlar yazılabiliyor. Hispania’dan dönen Caesar bu durumu görünce, Senatus’a karşı hareket etmek isteyen kişilerin her şeyden önce güçlü olmaları ve mümkünse birlik olmaları gerektiğini idrak etmiş bulunuyordu. Netice olarak 60 senesinin yazında yapılan 59 yılı Consul seçimlerini kazandı. Diğer Consul ise M. Calpurnius Bibulus idi ve Senatus taraftarı olduğu için onunla bu konuda çalışamayacakları gibi her attığı adımda hemen yanı başında bir muhalif bulacağı da aşıkardı. Caesar bu sebepten Senatus’a karşı diğer şahısları birleştirme gayretine girişerek Pompeius ve Crassus ile temasa geçip, birinciye Senatus’un reddettiklerini gerçekleştirmeyi, ikinciye ise ilişki kurduğu mültezimlerinin işlerini kolaylaştırmayı teklif etti. Böylelikle Pompeius, Doğu icraatlarını onaylatıp, veteranları için arazi temin etmiş olacak,

zenginliğiyle maruf Crassus ise daha da zenginleşebilecekti. Bu esnada Crassus'un mültezimlerinin eyaletlere uygulayacağı baskı göz ardı edilmek durumunda kalınmıştı. Böylelikle üç kişinin ortak yemini ile Senatus'a karşı ortak hareket edecekleri birlik kuruldu ve şüphesiz ki bu birliğin mimarı daha fazla şöhreti olan Pompeius ya da daha zengin olan Crassus değil, en zeki olan Caesar idi. 24 Peter Jones'ın deyiimiyle bu durum, Senatus'un kendi iradesini Genç Cato önderliğinde empoze etmeye çalıştığı yıllarda arkasında halk desteği olan Pompeius ile parası olan Crassus ve parlak zekası olan Caesar'ın kendi idarelerini Roma'ya empoze etmesiydi. 25

Caesar, Consul olarak Pompeius'un Doğu düzenlemeleri ve Veteranlara toprak temini işini Senatus'a onaylattı. Campania hariç İtalia'daki devlet topraklarının taksimini öngören kanun reddedilince bunu Pompeius'un veteranları sayesinde halk meclisine taşıyıp, orada onaylattı. Bu hadiseden sonra Caesar, Senatus'u ilgilendiren ve yalnız onun yetki sınırlarında olan işleri dahi Halk Meclisi'ne götürmeye başlayıp, Senatus'u devre dışı bırakmıştır.

Caesar, Triumvirliği güçlü ve sıkı tutmak adına kızı Iulia ile Pompeius'u evlendirdi. Daha sonra

Campania dahilindeki devlet topraklarını en az üç çocuğu olan 20.000 vatandaşa dağıtarak Roma'da ücretsiz buğday almak için bekleyenlerin sayısını azaltıp, hem devlet yararına bir iş yapmış, hem de halkın sevgisini kazanmıştır.

Ayrıca Halk Meclisi'nden geçirilen teklif ile Caesar'a 5 yıllığına Proconsul olarak Gallia Cisalpina ve İlyricum Eyaletleri'nin idaresi ile 3 Legion kurma hakkı tanınmış, Pompeius'un Senatus'a baskısıyla da bu eyaletlere Gallia Narbonensis ve 1 Legion daha ilave edilmiş ve böylelikle Caesar'ın askeri şöhretini sağlaması için gerekli temel atılmıştır.

Caesar'ın şimdi Roma'dan ayrılmasına mani olacak tek konu kalmıştır : Triumvirliğin idamesi. Bunun için Cicero ve Cato'nun Pompeius'u Senatus'a yaklaştırmasını önlemek ve bu iki Oligarşi taraftarını Roma'dan uzaklaştırmak gerekmektedir. İşte bu sırada eski karısı Pompeia'yı boşamasına sebep olan ve Cicero'nun can düşmanı bulunan P. Clodius Pulcher'in Halk Tribunu olmasını sağlayıp, daha evvel Roma Vatandaşlarını, halkın fikrini almadan infaz etmiş olanların sürgüne yollanmasını talep eden bir tasarıyı meclise bu kişi aracılığıyla getirtmiş olan Caesar, Cicero'nun yasa kabul

Massilia (Marsilya)'yı kuran Phokaia (İzmir Foça)

edilmeden bir gün evvel kendi arzusuyla Macedonia'ya sürgününü ve Cato'nun Kıbrıs'ı Eyalet haline getirmek üzere Roma'dan ayrılışını sağlamış oldu. 58 Başında bütün bu işler tamamlandıktan sonra gözü arkada kalmaksızın Gallia Cisalpina'ya hareket etti. 26

GALLIA'NIN FETHİ M.Ö. 58 – 51 :

Doğu Avrupa'da günümüz Rusya topraklarından Balkanlara, Tuna havzasından Almanya'ya oradan da Fransa'ya dek yayılmış bulunan konar – göçer kavimlerin hareketleri Roma sınırlarını etkilemeye başlamıştı. Güney Rusya'da Sarmatlar Skythai'leri, onlar da Karadeniz'deki Grek Şehirlerini, Germanler ve Dac'lar (ki bunlar günümüz Romanya bölgesinin Antik Çağ'daki adı olan Dacia ismini verecek olan bir kavimdir ve günümüzde bu topraklarda üretilen bir araba markasının da ismi Dacia'dır) Tuna bölgesindeki Kelt / Galler'i, yine bir German Kavmi olan Sueb/Süev'ler de Güney Almanya üzerinden Gallia'yı tazyik ederek bu huzursuzluğun Gallia Narbonensis sınırlarında hissedilmesine vesile olmuşlardı. Kısaca Volga kıyısında oturanların kaynaşması, Tiber kıyısında oturanları rahatsız etmişti. Ayrıca Roma'nın tek merkezden yönetilmesi ve bu merkezin de Gallia sınırındaki hadiselerle anında karşılık verecek refleks ve manevra kabiliyetine sahip olmayışı, problemi genişletiyordu. 27

Bu kavimler Antik Çağ'ı sonlandıran hadiselerin başlangıcı sayılan meşhur Kavimler Muhacereti (375) ile Roma sınırlarından içeriye akarak daha sonra günümüz Avrupa siyasi – etnik haritasını şekillendirecek olan kavimlerdir. German Kon-

federasyonu içerisinde Alman, Frank, İskandinav, Anglo – Sakson , İsviçreli, Avusturyalı, Ostrogot, Vizigot, Lombard, Vandal kavimleri bulunmaktadır. Hülasa bu kavimlerin Avrupa'ya yerleşmesi Antik Çağlara dayanmakta ve bizim bahis konumuz olan Caesar'ın siyasi hayatına da etki yapmış bulunmaktadır.

Gallia adını alan ve günümüzde Fransa – Belçika sınırlarına yayılan bölgede oturan Kelt kabileleri şunlardı : Kuzeyde Belg'ler (Belgica – Belçika adını bunlardan alır) , Güneyde Aquitan'lar (Aquitania adını bunlardan alır), aralarında ise Aedu'lar, Arvern'ler, Nervi'ler ve Sequan'lar bulunmaktadır. 28

Bu kabileler verimli Gallia arazilerine sahip bulunarak, yaklaşık 12 milyona erişen nüfusları ile köylerde ve kalelerde (Oppidum) ikamet eden, Kırallar, asilzadeler, Druidler ve halk olarak toplumsal sınıf tabakalarına ayrılan kavimler idiler ancak aralarında tek bir devlet çatısı altında toplanmayı sağlayacak bir siyasi birlik söz konusu değildi. Demir ve altın madenciliği, dokumacılık, araba yapımı konularında usta olan Galler, Güney Fransa'da Phokaia'lılar (İzmir-Foçalılar) tarafından kurulmuş olan Massilia (Marsilya) Şehri'nden de alfabe ve para basmayı öğrenmişlerdi. Druid adlı rahipler, dini işlere, davalara bakıp, aristokratların çocuklarını okutur ve yılda bir kere Orleans Ormanlarında dini toplantı düzenlerlerdi. Bu kişiler Kelt toplum yapısının hiyerarşisinde en üst mevkiyi işgal etmekteydiler. 29

Kendi aralarında çatışmalar bulunan ve ayrıca German Kavimleri (Sueb'ler vs.) ile de mün-

kaşalı olan Kelt'lerin en güçlüleri olan Aedu'lar ile Roma, Gallia ile ilgilenmeye başladığından beri ittifak yapmış bulunuyordu. Caesar, dağınık kabilelerin münakaşalarını lehine kullanarak istediği şekilde ittifaklar kuruyor, yalnızca eyaletlerini müdafaa etmekle sınırlı olan vazifesini aşarak, 4 Legion kurmasına müsaade edilmiş olduğu halde 8 Legion hazırlamış bulunuyor ve taarruza geçmeye hazırlanıyordu. Caesar Roma askerleri'nin yanında, çatışmalarından yararlanarak ittifak kurduğu Kelt ve hatta Germen kabilelerinden de asker tedarik ediyordu. Buna karşılık, Roma ordusu disiplin, taim, teknik bakımdan mezkur kabilelerden üstündü. Köprü yapımı, karargah inşası, araziye uygun düzenlemeler ve gerektiğinde gemi yapımı konularında Roma ordusu kendisini iyi yetiştirmişti. Bütün bunlara Caesar'ın dehası da ekleniyordu. 30

Harpler ilk olarak Germen Sueb taarruzuyla batıya göç etmek zorunda kalan İsviçreli Kelt Kabilesi Helvetler ile onları engellemek durumunda olan Caesar arasında başlamıştır. Caesar, Cenevre yakınında Rhone Nehri köprüsünü yıktırıp, Helvetlerin yolunu kesmiş, ayrıca Aedu'lar memleketinde onlarla savaşarak mağlup edip, Batı İsviçre'ye sürmüştür. Caesar bu harbi müttefik Aedu'lara yapılan bir yardım gibi göstererek diğer Kelt Kabilelerini de kendi yanına çekmiştir. Kelt Kabileler toplantısında Sequan'ların (Seine Nehri'ne adını verenler) bölgesine yerleşmiş bulunan Germen Sueb'leri buradan çıkarmak için Caesar'dan yardım alınması kararlaştırılmıştır. Caesar ise daha önce krallığını tanıdığı Sueb Kralı Ariovist'e savaş açıp, Sueb'leri Ren Nehri doğusuna sürmüştür. Germenler artık uzun bir süre Gallia gündeminde olmayacaklardır. 31

57 Senesi Belgica Kabilelerini itaat altına almakla geçmiş, buradan zaferle ayrılan Caesar 57/56 kışında Luca Antlaşması ile Eyaletlerdeki görev süresini 5 yıl uzatıp, kendi oluşturduğu fazla Legion'ları da kabul ettirmiştir. Bu kış Loire Nehri'nde yapılan gemiler ile 56 Baharı gelince Nehir çevresi ve Aquitania fethedilmiştir. Böylece Gallia'nın önemli bir kısmı elde edilmiş oluyordu. Şimdi sıra Galler'e yardım edenlerdeydi. Bir kuzeydoğu bir de kuzeybatı yönünden iki yardım hareketi söz konusuydu. Kuzeydoğu Gallia'da oturan Germenler ara sıra Keltler'e (Galler) yardım etmekteydiler. Caesar bunları mağlup edip, Ren'in sağ sahiline geçmiş ve Ubi Kabilesi ile antlaşma yapıp geri dönmüştür.32 (M.Ö. 55)

Yukarıda bahsedilen Luca Antlaşması, 57 senesinde Cicero'nun Senatus tarafından geri dönü-

şünün sağlanıp, kendisinin Pompeius'u Senatus'a yaklaştırmak amacıyla Roma'ya buğday temini gibi Proconsul'luk ayarında mühim bir vazifeyi Pompeius'a vermesi üzerine Pompeius ile Senatus yakınlaşmasını önlemek isteyen Caesar tarafından Triumvirler, taraftarları ve 200 Senator'un katılımıyla Yukarı İtalia'daki Luca'da (Bugün Lucca) 56 senesinde düzenlenen bir toplantı ile akdedilmiştir. Buna göre Pompeius ve Crassus 55 senesi Consul'leri olacak, Consul'luk sonrası 5 yıl Syria ve Hispania Proconsul'luğu yapacaklar ve Caesar'ın da Gallia Valiliği 5 yıl uzatılmış olacaktı. Bu antlaşma Roma'da büyük etki yarattı çünkü devlete ait kararları sadece üç kişi almıştı. Daha da önemlisi bu kararlar aynen tatbik edilmişti. Cumhuriyet'in sonu yaklaşıyordu. 33

CAESAR DÜNYA'NIN SONUNDA :

Romalıların bildiği dünyanın batı sınırı Britannia'da son buluyordu.34 Caesar, Britannia kabilelerinden (ki bunlar İskoç, İrlandalı, Gal yani Galler'e adını verenler ve Britonlar olup, tamamı Kelt idiler) Gallia'ya yardım gelmesini önlemek ve şöhretini artırmak için 55 ve 54'te bu adaya iki kere çıktı. Bu aynı zamanda tarihteki ilk Britannia istilasıdır.35 (Daha sonra Anglo-Sakson'lar 500'lerde , Danimarkalılar 800'lerde ve Viking+Frank karışımı Normanlar yani "Kuzey Adamları" Prens William I önderliğinde 1066'da adayı istila etmişler ve bütün bu uluslar toplanıp, Anglo/Angulus sözcüğünden adını alan İngiliz ulusunu oluşturmuşlardır. Günümüz İngilizcesinin Latince, Fransızca ve Almanca'ya olan yakınlığı da böylelikle daha kolay anlaşılmış oluyor).

Caesar ilk istilasında 2 Legion ile adaya çıkmış ve daha fazla birlik gerektiğini ilk başta anlayıp, 55/54 kışında donanma inşa ettirerek 54 senesinde Crassus, Parth Seferi için doğuya hareket ederken, 5 Legion ve muhteşem bir donanma ile Britannia'ya girip, Thames Nehri'ne değin ilerlemiş ve bölge kabilelerini kendisine bağlayarak, M.S. 409 yılına dek sürecek olan Britannia'daki Roma hakimiyetini başlatmıştır.36

GALLIA'DA HAREKETLİLİK :

M.Ö. 54/53 Kışını ve 53 senesini komple Kuzey Gallia'da harcayan Caesar, özellikle Nervi, Trever ve Eburon diye anılan Germen kabileleri ile mücadele etti. Askeri ve teknik üstünlüğüne rağmen 1,5 Legion kaybeden Caesar, 2 Legion Gallia Narbonensis'ten ve 1 Legion da Pompeius'tan temin edip, Ren Doğusuna ikinci kez geçerek Eburon'ları yok edip, Germenleri sindirdi. Netice

M.S. 53'te Crassus'un öldürüldüğü şehir Carrhae (Harran)

olarak Kuzey'de sükunet sağlandı.

52 Senesinde Pompeius'un Roma'da tek başına Consul olmasının da oluşturduğu etki ile Caesar'ı zor duruma düşürmek maksadıyla Gallia'daki harplerin en çetin zamanı yaşanmıştır. Orta Gallia'daki kabileler arasında başlayan isyan zamanla Gallia İstiklal Harbi'ne dönüşerek Arvern Kabilesi'nden meşhur Vercingetorix önderliğinde bütün Gallia'dan Romalıları çıkarma hareketleri başlamıştır. Çok büyük güçlükler ile yapılan ağır savaşlar sonucunda Caesar, Alesia'da Vercingetorix'i kıstırmış, şehri kuşattıktan sonra diğer Kelt'ler gelip, Caesar'ı kuşatmışlardır. Neticede iki taraflı yapılan harbi Caesar kazanmış ve şehri ele geçirip, Vercingetorix'i esir etmiştir. Bu Gallia kahramanı, 46 senesindeki zafer alayından sonra öldürülmüştür.

51 Senesi ise son mahalli direnişlerin kırılmasıyla geçtikten sonra, bütün Gallia fethedilmiş oluyordu. Fakat kendisinin Roma'daki durumu sarsıldığı için, Senatus'un bir tanzim heyeti göndermeyeceğini düşünen Caesar tanzim işine kendisi girdi. Roma zaferine yardımcı olan Aedu'lar Rem'ler ve Lingon'lar ile ittifak muahedeleri yapılırken kalan bütün kabileler tebaa haline getirilmiş ve haraç vermeye mecbur tutulmuştur. Caesar ile birlikte Gallia, Roma'nın bundan sonra kuzeydeki gözü-kulağı, eli-ayağı oluyor, Roma'ya gelen her türlü taarruzu göğüslüyor ve ayrıca da bu iptidai coğrafya, Antik Akdeniz kültürüyle temasa geçiyor, Akdeniz ile Kuzey Avrupa birleşiyor, Kuzeye mede-

niyet gidiyordu.³⁷ Kuzeye medeniyeti götüren Caesar, Güneyden de almasını bilecektir. Bunun için Mısır'a girmek gerekecektir.³⁸

Caesar, Gallia seferi ile muhteşem bir şöret kazanmış, kuruluş dönemlerinden beri Roma'yı kuzeyden tazyik eden kabilelerin tamamına karşı bir savunma üssü, muhteşem bir gelir kapısı ve geliştirilmeye açık bir coğrafya elde etmiş oldu. Bu başarısının yanında Jones'ın belirttiği üzere Caesar bu seferde kartlarını doğru oynarsa her şeyini ona borçlu olan, gittiği her yere peşinden gelecek ve tamamen kendisine bağlı bir ordu kazanacaktı. ³⁹ Böyle de olmuştu. Caesar burada geliştirerek elde ettiği ordu sayesinde kariyerini devam ettirme fırsatı bulmuştur. Kazandıklarını borçlu olduğu Gallia Seferleri'ni yazıya döken Caesar, İplikçioğlu'nun belirttiği gibi, askeri terimlerden bihaber kişilerin de kolaylıkla anlayabileceği muhteşem bir Latince ve harika bir üslup ile hayatının bu safhasını kendisini üçüncü kişi olarak gördüğü dolayısıyla objektif bir tutumla kaleme aldığı "Commentarii de Bello Gallico" eserinde bizlere aktarmaktadır. Askeri tarihçiler ve komutanların da ilgisini çeken eserin bugün Latin Dili öğreniminin başlangıç düzeyinde okuma metni olarak kullanıldığı belirtilmiştir. ⁴⁰

İÇ SAVAŞ / CAESAR – POMPEİUS :

Caesar'ın şöhretine erişmek maksadıyla Doğu'ya Syria Valiliği ile gidip, Parthlar ile mücadele ederken 53'te Carrhae'de (Bugün Harran) öldürülen Crassus, Triumvirlik'in bozulmasına sebep olan saç ayağı idi. Bunun yanında bir sene evvel (54)

Iulia ölmüş ve dolayısıyla Caesar – Pompeius arasındaki bağ gevşemişti. Şimdi Roma'da Caesar'ın adamları Halk Partisi adına P. Clodius Pulcher önderliğinde bir çete oluşturmuş, Aristokratlar da T. Annius Milo önderliğinde karşıt çete oluşturarak bu gruplar birbirlerine karşı fırsat kollamaya başlamışlardır. Karışıklıklar nedeniyle 53 senesinin yazından yapılması gereken 52 yılı Consul seçimleri yapılamamış ve bu seneye Consul'suz, Praetor'suz başlanmıştır. Ancak taraflar arası kargaşa durmamış ve Ocak ayında yapılan çarpışmalarda Milo, Pulcher'i öldürmüştür. Bunun üzerine Senatus, Pompeius'u tek başına Consul olarak göreve atamıştır.⁴¹ (25 Şubat yani Februa = Kurtuluş Ay'ı 52).

Pompeius'un tek adam olmasına, çıkan Kelt isyanları nedeniyle karşılık veremeyen Caesar için bir kanun çıkartılıp, 48 senesinde gelip Consul'luk için aday olmasına müsaade edilmiştir. Ancak bunun olabilmesi için Consul adayının bizzat Roma'ya gelmesi gerekiyordu. Dolayısıyla bu Pompeius'un Caesar'ı ordusundan ayırma planının en cazip parçasıydı. Bu esnada kendi Hispania (Her iki Hispania) valiliği de 5 yıl uzatıldı.

Caesar, durumu ilk Consul olduğunda (59) okuyabilmiş, Senatus ile karşı karşıya kalır ve siyaset sahasında bu problemi çözemezse savaş çıkarmaya karar vermişti. Bunun için lazım olan güçlü ve muti bir orduyu, bol ganimeti ve askeri şöhreti ve hatta Romalı olmayanların desteğini elde etmek için Gallia Seferi'ne çıkmış ve başarı sağlamıştı. 50'de Kuzey İtalia'ya gelince, Halk Tribunu G. Scribonius Curio'yu rüşvet ile elde edip, Senatus ile Pompeius'un arasını açtırmaya çalıştı. Senatus ise Parthlara karşı lazım olan iki Legion askeri Pompeius'un önerisi ile Caesar'dan istedi. Bunu yerine getiren Caesar, iki Legion'un doğuya gönderilmek yerine İtalia'da alıkondüğünü gördü. Gelen bir sahate haber de Caesar'ın hududu aşmış, İtalia'ya girdiğini haber verince, Pompeius, Roma'yı müdafaa ile görevlendirilmiş oldu.⁴²

Senatus, 7 Ocak 49'da Caesar'ı geriye çağırma kararı aldı. Consul'lere ve Pompeius'a tam yetki verilerek, Caesar'ın bir olumsuz hareketinde onu durdurmaları istendi. Bu kararlara karşılık Halk Tribunları olan Marcus Antonius ile Q. Longinus Cassius alelacele Caesar'ın yanına kaçtılar. Caesar ise, kendisine adeta dayatılan bu iç savaşa, saldıran olarak başlamak için 10 Ocak 49'da o zamanlar İtalia Eyaleti'nin sınırı kabul edilen Rubico(n) Nehri'ni geçip, tarihe geçen sözünü "Alea Iacta Est !" olarak söyledi ve okun yaydan çıktığını ifade etmiş oldu.⁴³

Caesar'ın güneye doğru ilerlemesi Roma'da şaşkınlık oluşturmuş, Pompeius ise, Senatorler ve ileri gelen yöneticilerle birlikte Roma'nın boşaltılıp, kendisinin daha önce görev yaptığı için halk tarafından sevildiği ve kolaylıkla ordu toplama imkanının olduğu Doğu'ya gidilmesini ve yeterli güce erişilince Hispania'daki adamlarıyla eşzamanlı tarruzda bulunup, ortada kalan Caesar'ın yok edilmesini içeren planını kurup, zor da olsa bunu Senatus'a kabul ettirmiştir.⁴⁴

Pompeius güneye giderken Caesar da Orta İtalia şehirlerini ele geçiriyordu. (Corfinium vs.) Ayrıca ele geçirdiği yerlerde ahali ve düşman kumandanlara oldukça bağışlayıcı davranarak kendisine taraftar toplamaya çalışıyordu. Pompeius ve Senatus Brindizi'den karşıya geçmeden konuşup, savaş çıkmasını önlemek için yetişmeye çalışsa da başarılı olamadı. Ancak onları takip de etmedi. Çünkü şu anda Hispania'da Pompeius taraftarları varken ve Caesar tam olarak İtalia'ya bile hakim değilken, Pompeius'un peşinden gidecek denli hayalperest değildi. Tanındığının aksine oldukça ihtiyatlı bir adamdı.⁴⁵ Bu sırada Campania'da kalan Cicero'yu çiftliğinde ziyaret edip, yanına çekmeye çalışmışsa da o bunu kabul etmemiş, Pompeius tarafına geçmiş olmasına rağmen Caesar onu savaş sonrası affetmiştir.⁴⁶

Roma'da halka parasız buğday ve sair he-diyeleler sözü veren Caesar bir taksimat yaparak, Pompeius ile olacağı kesinleşen harbe hazırlık yapmaya başladı. M. Aemilius Lepidus'u Roma'daki hükümetin başına bırakıp, M. Antonius'u İtalia dahilinden asker toplamak, G. Scribonius Curio'yu ise Africa ve Sicilia'da durumu lehine çevirip, o bölgelerden emin olmak üzere görevlendirdi. Kendisi ise bol miktarda Pompeius taraftarının bulunduğu Hispania'ya gitti. Yolda G. Doğu Gallia'daki Massilia (Marsilya) Şehrinin kendisine kapıları kapadığını görünce bir Legat'ını buraya bıraktı. Hispania'da Pompeius'un iki Legat'ına önce yenildi ancak daha sonra taraftar toplayıp, onları antlaşmaya zorlayarak bütün Hispania'yı teslim aldı. Geri dönüş sırasında da Massilia ele geçirildi.

Roma'ya döndüğünde M. Aemilius Lepidus tarafından ilk defa olarak Dictator ilan edilmiş olduğunu gördü. 11 gün kaldığı bu mevkiyi P. Servilius İsauricus ile birlikte Consul olunca bırakmış ve sair memuriyetlere de yakın adamları getirilip, bir Caesar Hükümeti teşkil edildikten sonra Brindizi'ye doğru yola çıkmıştır.⁴⁷

Zarların atılmasından neredeyse bir yıl sonra

Mısır'ı sarsan kraliçe Cleopatra, Caesar'ı yanına çekmeyi başarmıştı.

5 Ocak 48'de Caesar Epeiros'a çıktı. Burada meşhur Dyrrhachium şehrine geldi. (Korint ve Corcyra'dan gelen kolonistlerin M.Ö.627'de kurdukları bu şehri Avrupalılar Dyrrhachium – Durazzo, Osmanlılar ise Slavların söyledikleri haliyle Draç olarak adlandırdılar). Meşhur Via Egnatia burada başlar ve Constantinopolis'e kadar gelirdi. Bugün Draç, Arnavutluk'un en önemli limanı sayılmaktadır)48

Pompeius da şehri savunmak üzere Draç'a geldi. Caesar, daha az askere sahip olduğu için Pompeius'u kuşatamıyor çünkü o hep bir çıkış yolu buluyor, Pompeius ise Caesar'ı kendisinin üslendiği Macedonia'ya hapsedip, İtalia'dan ikmal almasını önlemek istiyordu. Caesar beklenmedik bir hareketle daha doğuya Thessalia'ya geldi. Pompeius da bu durumda Roma'ya gitmesi gerekirken, Caesar'ı takip edip, Thessalia'ya geldi. Kendi arzusu savaşmayıp, Caesar'ı sarp yollarda yorgun düşürerek ordusunu aç bırakmaktı fakat yanındaki Senatorler bir an evvel Caesar'ın işinin bitirilmesi, hala ne için beklendiği gibi söylemlerle baskıda bulundukları için Pompeius saldırıya geçip, 9 Ağustos 48'de (Aslında Ağustos demekle Anakronizme düşmüş oluyoruz. Çünkü henüz Augustus yok. Sextilis demeliyiz) Pharsalus mevkiinde yapılan savaşı kaybetmiştir. Pompeius 43.000, Caesar ise 32.000 asker ile savaşmış bulunuyorlardı. Caesar bütün bu olanlara rağmen mağlup muamelesi yapmak yerine herkese bağışlayıcı davranarak, taraftar toplama gayretini sürdürüyordu. Pek çok Senator, Atlı sınıfı mensubu ve hatta M. Iunius Brutus da Caesar tarafına geçti. Pompeius ve yakın çevresi ise savaş meydanını terk etmişlerdi. 49

Pharsalos sonrası Caesar, Hellespontos'u aşp, Asia'ya geçti. Pompeius'u takip, bu esnada

geçtiği eyaletleri kontrol ve kendisine bağlama maksadı güdüyordu. İlk olarak İlion'a geldi. Bu şehir ahfadına ait olduğundan vergi muafiyeti ve hatta otonomi tanıdı. Pompeius ise, Mısır'da daha önce tahttan uzaklaştırıldığı zaman yardım ettiği XIII. Ptolemaios Auletos'un çocukları şu an tahtta olduğundan, onlardan sığınma ve destek talep etmeyi düşünüyordu. Tahtta XIV. Ptolemaios ile VII. Cleopatra hem kardeş hem de karı-koca olarak bulunuyorlardı. Ptolemaios Kralına, Caesar'ın çok daha güçlü olduğu haberi ulaştırılınca, Pompeius karaya çıkar çıkmaz öldürüldü. (28 Eylül 48). Caesar 4 gün sonra 4 bin kişilik bir birlik ile Rhodos üzerinden Aleksandreia'ya (İskenderiye) geçti. Pompeius'un kesik başı ve yüzük mührü kendisine bir tepside sunulunca ağladı. 50 Artık Pompeius yoktu ve Caesar'ın İç Savaş'ı (kalıntılar daha sonra temizlenecek olmasına rağmen) kapanmıştı.

(III)

MISIR :

51 Senesinde hayata veda eden XIII. Ptolemaios Auletes, tahtını 17 yaşındaki kızı VII. Cleopatra ve 10 yaşındaki oğlu XIV. Ptolemaios'a bırakmıştır. Prof. Bosch'a göre Cleopatra, zekası, zarafeti ve cazibesiyle güzel olarak doğmamış olması durumunu telefı ediyordu. Cleopatra'nın yegane amacı Mısır-Ptolemaioslar Kırallığını eski günlerindeki ihtişama kavuşturmak idi. Bunun için de dönemin en büyük gücü olan Roma'nın en büyük adamlarından biriyle evlenmesi ve Roma'nın gücünü Mısır lehine kullanması gerekiyordu. Pompeius ile Caesar arası harpte ilk önce Pompeius'u güçlü görüp, 60 gemilik bir destek yollamış ve bunu tek başına aldığı kararla gerçekleştirdiği için tahttan uzaklaştırılmış ve ücretli bir ordu toplamıştı. 51

Caesar, Mısır'a çıkınca Cleopatra gizlice onun yanına gelip, Caesar'ı kendi tarafına çekmeyi başardı. Her ikisi de birbirlerini kendi idealleri uğruna kullanma amacı güdüyorlardı. Bu esnadaki birliktelikleri ileride Cesarion olarak adlandırılacak bir çocuğun doğmasına yol açacaktır.

Caesar, Cleopatra'nın Mısır tahtına geçmesine karar verince, XIV.Ptolemaios ve asilzadeler tarafından İskenderiye'de 5 ay boyunca kuşatıldı. 35 parçalık donanması sayesinde denizle temas kurabildiği için, yolladığı haber ile Bergamalı Mithradates gelip, Mart 47'de Caesar'a katılmış ve mütefikler, Mısır ordusunu yenmişlerdir. Firavun XIV. Ptolemaios, dünyanın en uzun nehrinde boğuldu. (=Nil, 6853 Km.) Bununla birlikte XV.Ptolemaios (Cleopatra'nın bir diğer kardeşi) tahta ortak olarak geçirildi ve İskenderiye'ye 4 Legion'luk bir Roma Garnizonu bırakıldı. 52

Caesar Mısır'da iken, Pompeius'un kalan ordusu ve bazı Oligarşi önderleri Africa'da toplanıyorlardı. Öte yandan Pontos Kralı Mithradates VI Eupator'un oğlu Bosporos Kralı Pharnakes, Caesar'ın Legat'larını yenerek, Bithynia-Pontos Eyaletini işgal etmişti. Çok süratli bir hareket ile kuzeye yönelerek Halys'in (Kızılırmak) doğusunda kalan Zela'da 1 Sextilis/Ağustos 47'de Bosporos Kralını yenen ve eyaletleri yeniden tanzim eden Caesar, Pompeius zamanında Pontos Harplerinin ne kadar uzun sürdüğünden dem vurarak Senatus'a zaferini o çok meşhur "Veni Vidi Vici" yani "Geldim, gördüm, yendim" ifadesiyle bildirmiştir.53

Bu sırada Roma Senatus'u ve Halk Meclisi Caesar'a bir takım hak ve yetkiler verdi. Bunlar:

- 5 yıllık Consul'luk
- 1 senelik Dictator'luk
- Halk Tribunu hak ve yetkileri
- Harp ve Sulha şahsen karar vermek
- Praetor Rütbesiyle vali atanan eyaletlere vali atama

- Halk Tribunu ve Aedil harici diğer memuriyetlere istediği kişiyi seçtirmek olarak özetlenebilir.

Caesar da M.Antonius'u Magister Equitum tayin ederek Roma'da kendisinden sonra en kudretli kişi yapmış ancak onun şehir idaresinde başarısız oluşu neticesinde olumsuz hadiseler çıkmış ve Caesar, Roma'ya dönünce onu bu görevden uzaklaştırmıştır. Ayrıca Şehir kapılarına dayanmış olan isyancı askerler, terhis isteklerinden vazgeçip, Africa'daki harbe katılmak istediklerini bildirdiler ve böylece dağıtıldılar. Cicero ise Caesar tarafına katılmak istediğini bildirdi ve hoş karşılandı.

AFRİCA HARBİ :

Pharsalus'tan kurtulan ordu, önde gelen Oligarşi taraftarları ve Pompeius'un akrabalarının yeniden teşkilatlandırılmış ve 14 Legion ile 120 savaş filinin yanında Sicilya ve Sardunya'ya taarruz eden ve hatta Roma'ya saldırmasından korkulan büyük bir donanma da meydana getirilmişti. Bu birlikleri Pompeius'un kayın pederi Metellus Pius Scipio kontrol ediyordu. Africa Valisi P. Attius Varus ile Numida Kralı Iuba da bunlara destek vermişti. Roma'da hazırlıklar ile meşgul olan Caesar Aralık sonu 47 yılında Africa'ya ayakbastı.

Taraftar toplama ve deniz kıyısından uzaklaşmama taktiklerini sürdüren Roma Liderini uzun soluklu bir harp bekliyordu. Nihayet Thapsus mevkiinde 6 Nisan 46'da yapılan harp ile Caesar mutlak bir zafer kazandı. Dağılan Cumhuriyetçilerden hayatta kalan Pompeius'un oğulları Gnaeus ve Sextus ile Caesar'ın eski Legat'ı T. Labienus, yeniden Caesar karşıtlarının teşkilatlandığı Hispania'ya hareket etmişlerdir. Caesar ise Numidia topraklarının bir kısmı üzerinde Africa Nova Eyaletini kurup, kalan kısmı da Mauretania Kralı Bocchus'a verdi. 54

Thapsus Muharebesi ile Devlet içinde tek adam olan ve bütün Eyaletleri bizzat görmüş bulunan Caesar, artık devlete istediği yeni düzeni vermek için Roma'ya hareket etti. Aristokratlar, ılımlı yaklaşımından dolayı artık onun yanında saf tutuyor fakat değişiklikleri eski anayasa hudutlarını aşmadan yapmasını istediklerini Cicero aracılığıyla belirtiyorlardı.

Senato Caesar'a 10 yıllık Dictator'luk, 40 gün Tanrılara şükretme şenliği, 4 zaferi için (Gallia, Mısır, Pharnakes, Iuba) 4 Zafer Alayı hakkı tanımıştı. (M.Ö. 46)

Devleti tanzim işi, Hispania olayları kontrol edilmesi güç bir aldığı için ertelenmek durumunda

kaldı. Caesar son seferi için harekete geçti. Gnaeus Pompeius komutasındaki ordu ile Caesar arasında Munda'da 17 Mart 45'te İç Savaş'ın son harbi gerçekleştirilmiştir. Gnaeus ile T. Labienus'un öldürüldüğü, Caesar'ın bizzat savaşmak durumunda kaldığı bu çetin harp de Caesar zaferi ile son bulmuş ve yalnız Sextus Pompeius kurtulabilmiştir. 55

SAVAŞLARIN ARDINDAN – ROMA :

Munda Harbi ile birlikte Caesar, Pontifex Maximus'luğun babadan oğla (ya da varise) geçmesi, ömür boyu Dictator'luk, "İmperator" unvanını özel adı olarak kullanma (Bu unvan Cumhuriyet Romasında devletin tek hakimi manasında bir rejimi değil emretme yetkisine sahip kişiyi ifade ediyordu) ve ayrıca "Pater Patriae" (Vatanın Babası) unvan, hak ve yetkilerini kazandı. Senator ve Equites'ler görevlerine başlarken ona bağlılık yemini ediyor, onunla konuşurken herkes sözlerine dikkat etmek durumunda bulunuyor ve sözleri kanun hükmünde sayılıyordu. 56 Ayrıca başına defneden yapılmış bir çelenk takmak, altından tahtta oturmak ve yaşarken sikkelere portresi basılan ilk Romalı olmak da Caesar'ın imtiyazları arasındadır. Doğduğu ay, Roma takviminin beşinci ayı olan "Quintilis" isim değiştirilerek, onun soyuna hürmeten bugün hala batı dillerinin çoğunda yer alan Iuly (İngilizce: July, Almanca: Juli, Fransızca: Juillet, İtalyanca: Luglio) adını almıştır. 57 Bizim dilimizdeki Temmuz adı ise Antik Mezopotamya'daki yer altı tanrısının Dumuzi(Sumerce) – Tammuz(Akadça) adından gelmektedir.

Ayrıca ihtiram gören Caesar'ın heykeli Tanrı Quirinius Heykeli'nin yanına konup, kendisine doğum günlerinde kurban sunulması ve öldükten sonra Tanrı mertebesinde sayılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle "Divus Iulius" kültü oluşturulmuştur. (Bahsi geçen Quirinis, Sabin Harp tanrısı olup, Romulus, göğe çekildikten sonra bu isimle anılmıştır).

Caesar, devletin ihtiyaçlarını karşılamak yahut yandaşlarına yer açabilmek adına, Aedil sayısını 6, Praetor'u 16, Quaestor'u 40 ve Senatus'u da 900 kişiye çıkardı. Senatus'a alınan üyelerin Roma Şehrine hasredilmesi geleneğine son vererek, İtalia'dan ve hatta sair eyaletlerden Senator'lerin Meclise girmesini sağlayan Caesar, seferlerine asker yetiştirmek için yalnızca Roma vatandaşı olanları seçmek yerine eyaletlerden de asker almış ancak Legion'a giren herkese Roma vatandaşlığı vermişti. Böylece Caesar, Roma şehir Devletindekilerin, Akdeniz çevresindeki eyaletlerden yarar-

lanarak yönetimde bulunduğu sistemi, Akdeniz bütününe kapsayan ve tek elden yönetilen ancak bütün Eyaletlerin sistem içerisine dahil edildiği bir Roma Devlet Vatandaşlığı'na çevirmiştir. Sadece Roma şehri için eyaletlerden toplanan kaynaklarla yönetimde bulunan kimselerin, bu yeni sistemi idrak etmesi çok güç bir durumdu. Artık Roma'yı bütün Romalılar yönetiyordu.

En meşhurları Africa'da (Carthago), Helas'ta (Corinth) ve Anatolia'da (Apamea = Mudanya) kolonileri olmak üzere daha pek çok Roma kolonisi kuran Caesar'ın veteranlarını yerleştirmek, başkentteki yoğun nüfusu eyaletlere dağıtmak ve Akdeniz dünyasına ve sair fethedilen coğrafyalara Latin kültürünü yaymak amacını güttüğü belirtilmektedir. 58 Aynı anda tahrip edilmiş olan, Eskiçağ'ın iki büyük şehrini (Korint – Kartaca) aynı anda kolonize ederek canlandırmak istemesi de takdire şayandır.

Pek çok inşaa projesi bulunan Caesar'a Roma'nın kutsal sınırı olan Pomerium'u genişletme hakkı da tanınunca Mars Meydanı'nı bu sınıra katıp, o zamanki dünyanın en büyük mabedi olacak Mars Mabedini yaptırmak istemiş fakat ömrü vefa etmemiştir. 59

Mısırlılar tarafından tarım amaçlı olarak Sirius yıldızına bakılarak geliştirilen Güneş Takvimini, Roma'ya getiren Caesar, Şubat (Februa) ayının 4 yılda bir 29 gün sayılarak artık günü üstlenmesini tasarlamıştır. Böylelikle bu takvim İulian (Jülyen) Takvimi adını almış, 1582'de Papa XIII.Gregorius'un yaptığı son düzenleme sonrasında Gregorian Takvimi adını haiz olmuştur. Günümüzde Miladi Takvim olarak kullanılmaktadır. 60

Caesar'ın Munda Savaşı sonrası tek adamlığa doğru giden tutum, karar ve uygulamaları, M. Antonius gibi en yakın komutanını, Pharsalos sonra yakın dostları arasında yer almış olan M.Iunius Brutus gibi devlet adamlarını ve sair aristokrat, vatan- daş, asker gibi çeşitli çevreleri etkilemiş ve bu kişiler Caesar karşıtı olmaya aday olmuşlardı. Caesar, neredeyse bir kiral salâhiyeti kazanmış bulunuyor 61 fakat yalnızca doğrudan bu ünvanı kullanmıyordu. 44 Senesinin Idus Februa'sında (15 Şubat) düzenlenen Lupercalia Festivali esnasında

M. Antonius tarafından kendisine Kirallık Tacı uzatılarak, bunun Roma halkının Caesar'a bir hediyesi olduğu belirtilince, halktan kimse sesini çıkaramayıp, herkes şaşkına dönmüş ve Caesar bu nabız yoklama neticesinde halkın bunu kabullenmeyeceğini fark edip, bu tacı İupiter'e armağan

ettiğini belirtmiş ancak Parthlara karşı ancak bir Kırılın başarı kazanacağı söylentisini de yaydirtmıştır. 62

Caesar, devlet sınırlarının güvencesi için gerçekten Path ve Dac'lara karşı mücadele etmeliydi. Bunun için yeğeni Octavianus, Apollonia'ya gönderilmiş, kendisi de 18 Mart'ta orada olacağını belirtmişti. Ancak 15 Mart'taki Senatus toplantısında M. Iunius Brutus ve C. Cassius Longinus'un liderliğinde tertiplenen ve Aristokrat – Oligarşi yanlısı takımın kendisine karşı nefretinin bir sonucu olan suikast ile, M. Antonius'un Senatus dışında bir sohbetle tutularak, Caesar'ı koruması önlenip, Caesar tam 23 hançer darbesiyle öldürülmüştür. Suetonius'un aktardığına göre Yunanca olarak, M. Iunius Brutus'a "Sen de mi oğlum?" demiştir. 63 Jones ise bunun daha çok "Darısı başınıza, aynı şey size de olsun" gibi bir anlamda, agresif bir tonlama ile söylendiğini belirtmektedir. 64

Caesar öldürüldükten sonra, kurmaya çalıştığı düzen yarım kalmış, onun sert biçimde oturtmaya çalıştığı bu yönetim sistemini yeğeni Octavianus, bütün harplerden sonra geriye kalan tek kişi olmayı başardıktan sonra daha ılımlı ve uzun bir süre zarfına yayılmış politikalar ile Roma Devlet Sistemi bünyesine yerleştirmiştir. Şüphesiz ki Caesar'ın hataları olmasa, Octavianus da o doğruları yapamayacaktı. Octavianus tarafından başlatılan devir "Eşitler arasında birinci" manasına gelen "Princeps" kelimesine atfen "Principatus" devri olarak anılmış ve İmparator Diocletian'ın 284'teki "Dominatus" devrine dek sürdürülmüştür.

CAESAR ADI ÜZERİNE :

Kendisinin, Sezaryen doğum ile dünyaya geldiği, Cleopatra'nın karnını deştiği, çocuklarının sezaryen yöntemi ile doğduğu gibi pek çok tevatür ile bu iki isim birbirine iliştilirmeye çalışılmaktadır. Ancak daha fazla teori de mümkündür.

Latince "Caedo – Caes" kesmek – keserim manasına gelmekte olan fiillerdir. Bunun yanında

"Caesaries" yani gür saçlı, "Caesius" yani gri-mavi gözleri olan, "Caesai" muharebede fil öldürmüş olan gibi pek çok fiil Caesar adına yakın bulunmaktadır. Bunlardan hangisi dolayısıyla ailenin bu adı aldığı şimdilik merak konusudur. 65

Sonuç : M.Ö. 100 senesinde dünyaya gelen Gaius Iulius Caesar, doğduğu dönem içerisinde, bulunduğu coğrafyadaki devlet yapısının geçirdiği dönüşümü kavrayabilecek yetenekteki tek kişi olarak, kendisinden çok daha farklı imkanlara sahip olan kişiler olduğu halde (mesela zengin Crassus, mesela güçlü ve şöhretli Pompeius) zekası, ileri görüşlülüğü, komutanlık yetenekleri ve her duruma lider olarak uyum sağlayabilen karakteri ile, girdiği siyasi-politik, harbi, ekonomik çatışmalardan başarı elde ederek ayrılmış ve neticede içerisinde bulunduğu devlet yapısının bütün eyaletlerini ziyaret etme ve yakından tanıma fırsatı bulmuş bir Romalı olarak, devletin tek adamı olmayı başardığı gibi, bu siyasi yapıyı girdiği çıkmazın içerisinde çekip, çıkararak, yalnızca Roma şehrine hizmet etmekten alıkoyup, bütün Akdeniz coğrafyasını kapsayan bir devlet olarak yine bütün Akdeniz coğrafyası üzerinde yaşayan ve vatandaşlık bağlarıyla birbirine bağlı bulunan ulusların ortak olarak yararlandığı bir İmparatorluk haline getirmiştir. Tarihte örneğine nadir rastlanacak komutanlardan biri olan Caesar'ın hedefleri tamamlanmamış gibi görünmektedir. Yeğeni Octavianus tarafından başlatılan Principatus dönemi, Caesar'ın açtığı yolda ilerlendiğinin bir göstergesi ve onun hedeflerine yüründüğünün işareti olacaktır. Kendisinin ismi daha sonraki Roma İmparatorları, onları takiben Bizans İmparatorları, Kutsal Roma-Germen İmparatorları, Bulgar Çarları, Osmanlı Padişahları ve Moskova Knezleri tarafından Caesar, Kaysar, Kaiser, Tsar, Çar gibi farklı şekillere bürünerek "hükmediciliği" tanımlayan kelime olarak kullanılacak ve çağlar boyu yaşayacaktır. Roma, doğumunu Aeneas'a, sü-rekliliğini devlet sistemine, İmparatorluk oluşunu ise Caesar'a borçludur.

DİPNOTLAR:

- 1) Adrian Goldsworthy, s.27 S. Atlan. s.157.
- 2) B. Larousse – Sezar
- 3) Y. Kılıç – E. Uncu – Aphrodite-İhtar
- 4) İplikçioğlu, Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları I s.99 (Erguvan Hakında)
- 5) Suetonius s.6
- 6) Suetonius s.6 – Plutarkhos s.83
- 7) Adrian s.68
- 8) Suetonius s.7 – Plutarkhos s.84.
- 9) Suetonius s.7
- 10) Suetonius s.8
- 11) Plutarkhos s.86
- 12) İplikçioğlu Hellen-Roma s.89
- 13) S. Atlan s.173
- 14) S. Atlan s.174
- 15) Suetonius s.10
- 16) B. Larousse – Pontifex
- 17) S. Atlan, s.176
- 18) S. Atlan s.176
- 19) B. Larousse – Catilina
- 20) Suetonius s.8
- 21) Plutarkhos s.86
- 22) Plutarkhos s.91
- 23) Plutarkhos s.92
- 24) M. Ali Kaya s.196
- 25) P. Jones Veni Vidi Vici s.156
- 26) S. Atlan s.179
- 27) S. Atlan s.179
- 28) S. Atlan s.180
- 29) B. Larousse – Keltler
- 30) S. Atlan s.181
- 31) S. Atlan s.182
- 32) S. Atlan s.183
- 33) S. Atlan s.187
- 34) Peter Jones s.189
- 35) Ortaçağ-Yeniçağ s.16
- 36) Ortaçağ-Yeniçağ s.16 – S. Atlan s.183
- 37) S. Atlan s.185
- 38) Ortaylı s.14
- 39) Jones s.183
- 40) İplikçioğlu Eskibatı s.399-400
- 41) S. Atlan s.188
- 42) S. Atlan s.189,190
- 43) Ortaylı s.14
- 44) Atlan s.191
- 45) Ortaylı s.14
- 46) S. Atlan s.191
- 47) S. Atlan s.192
- 48) TDV - Draç
- 49) S. Atlan s.193
- 50) S. Atlan s.194
- 51) Bosch s.134
- 52) Bosch s.134 ve S. Atlan s.195
- 53) S. Atlan s.195
- 54) S. Atlan s.197
- 55) S. Atlan s.199
- 56) S. Atlan s.201
- 57) Goldsworthy s.27
- 58) S. Atlan s.202
- 59) S. Atlan s.203
- 60) İ. Güner – Uygarlık Tarihi – Takvim
- 61) İplikçioğlu Hellen-Roma s.90
- 62) S. Atlan s.205
- 63) Suetonius s.38
- 64) Jones s.197
- 65) Jones s.172

KAYNAKÇA

- Atlan, Sabahat, (2014), Roma Tarihi'nin Ana Hatları , TTK Yayınları, Ankara.
- Ayönü, Yusuf, (2012), “Erken Dönem Ortaçağ Avrupa Tarihi (395-1000)”, Ortaçağ-Yeniçağ Avrupa Tarihi, (Ed. Levent Kayapınar, Erhan Afyoncu), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Bosch, Clemens Emin, (1943), Helenizm Tarihinin Anahatları II.Kısım, (Çev. Sabahat Atlan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Büyük Larousse, (1986), C. 5, 13, 18, 20 , İstanbul.
- Goldsworthy, Adrian, (2014), Caesar, (Çev: Efe Kurtluoğlu), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Güner, İbrahim, (2014) “Uygarlığın Temel Taşları”, Uygarlık Tarihi, 5.Baskı, (Ed. İsmail Güven), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, ss.469-510.
- İplikçioğlu, Bülent, (1990), Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları I , Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- İplikçioğlu, Bülent, (2007), Hellen ve Roma Tarihinin Ana Hatları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- İplikçioğlu, Bülent, (2015), Eskibatı Tarihi I Giriş Kaynaklar Bibliyografya, 2.Baskı, TTK Yayınları, Ankara.
- Jones, Peter, (2016), Geldim Gördüm Yendim, Say Yayınları, İstanbul.
- Kaya, Mehmet Ali, (2014), “Roma Uygarlığı”, Uygarlık Tarihi, 5.Baskı, (Ed. İsmail Güven), Pegem Akademi Yayınları, Ankara, ss.178-214.
- Kılıç, Yusuf – Uncu, Ebru, (2011), “Eski Mezopotamya İnanç Sisteminin Yunanlara Etkisi (İhtar-Aphrodite Örneği)”, History Studies, Vol : 3/1 ss.183-201.
- Kiel, Machiel, (1994), “Draç”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.9 , ss.522-524.
- Plutarkhos, (2015), İskender – Sezar, (Çev: İo Çokona), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İlber, (2014), Deferimden Portreler, 7. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Suetonius Tranquillus, Gaius , (2008), On İki Caesar'ın Yaşamı, (Çev: Fafo Telatar, Gül Özaktürk) , TTK Basımevi , Ankara.

Rahmi Serhat KEMER

KİMMER VE İSKİTLERİN ANADOLU'YAGÖÇLERİ IŞIĞINDA ARKEOLOJİ BİLİMİNDE GÖÇ SORUNU

Arkeoloji bilimi kısaca; geçmişte yaşamış insanların güzüümüze kalan maddi kalıntılarını inceleyerek onları, kültürlerini, yaşam biçimlerini tanımlar, çıkarımlarda bulunur ve onları inceler. Bir yerden başka bir yere göç eden ve yerleşik hayata geçmemiş halkları incelemek arkeoloji biliminin önündeki çözülmesi ve anlaşılması en zor konulardan biridir. Hem sabit, kalıcı konutlarının ve yaşam alanlarının olmaması hem de göçleri esnasında

karşılaştıkları çevre kültürlerle girdikleri etkileşim kültürün tanımlanmasını ve ele geçen buluntunun aidiyetlik meselesini adeta içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Hele ki konumuzun ana teması olan İskit ve Kimmerler'de bu husus daha da bir zorlaşmaktadır. Bunun başlıca sebepleri ise hem iki kültürün birbiri ile neredeyse aynı olması hem de yayıldıkları coğrafyanın büyüklüğüdür.

Anahtar Kelimeler; İskit, Kimmer, Ön Asya, Step, Göç, Kültürel Etkileşim.

Kimmer savaşçılar

1. KIMMER VE İSKİTLERİN GÖÇLERİ

Arkeoloji biliminde göç olgusuna değinmeden önce ana temamız olan Kimmer ve İskit gruplarını anlamaya ve tanımlamaya çalışalım. Kökenleri oldukça karmaşık ve tartışmalı hatta biraz da gizemli bile olsa her iki kültürün (en azından) merkezi yönetim bölgelerinin Türklerden oluştuğunu rahatlıkla söyleyebilmek mümkündür. Tagar kültürü üzerine ilk keşif 1721'de Messerschmidt tarafından, ilk bilimsel(!) kazılar ise 1722 yılında yine Messerschmidt tarafından yapılmıştır (Güneri, 2018; 709). Bu keşif ve kazılar (hatta daha sonra yapılacak olanlar dahil) aslında bir bilimsel amaç taşımaktan çok Çar Petro'yu memnun etme çabasından ibarettir. Bu sebepten ötürü Tagar kültürü halkları Hint-Avrupalı olarak tanımlanmış ve birçok araştırmacı bu söylemi yıllardır usanmadan, sıkılmadan adeta bir papağan misali tekrarlamaktan öteye geçememişlerdir. Konumuza dönecek olursak genel olarak Kimmerler yaklaşık MÖ. 1800/1700, İskitler ise MÖ. 10/9. yüzyıllar arasına kadar geri çekmek mümkündür. Göç hakkında en ayrıntılı bilgilere Herodot yer verir. Kitabının IV. bölümü sadece İskitleri ve göçü anlatmaktadır. Bunun yanı sıra Assur, Pers, Urartu kaynakları ve bazı antik yazarlarda bilinmeyen birçok ayrıntıyı aydınlatmaktadır.

Genel olarak İskitlerin MÖ. 8. Yüzyılda Çin imparatoru Suan/Süen tarafından göçe zorlandığı (Groot, 2011; 45) kabul edilmekle birlikte göçün başlama sebebini kuraklığa (Tarhan, 1976; 355-369) ve İskit-Massaget savaşına (Herodotos, IV; 11)

bağlayanlar da bulunmaktadır. Burada akla şu sorular gelmektedir;

1) Kuraklık göçebe kavimlerin göç etmesi için tek başına yeterli bir sebep değildir; zaten yağma yaparak asgari ihtiyaçlarını karşılayabilme potansiyeline sahipler ama kuraklığın göçe etken olma ihtimali de unutulmamalıdır. Ayrıca madem bir kuraklık var, o halde neden halkın tamamı göç etmiyor? Kültürün en göze çarpıcı ve belirgin arkeolojik buluntuları yine o bölgede söz konusu tarihten 2-3 yüzyıl sonrasında ele geçiyor. Bunlar arasında Pazırık ve Esik kurganı ise başı çeken iki mühim kurgan alanıdır. Yani kültürün, halkın merkezi yönetimi yer değiştirmiyor yine aynı bölgede yaşamına devam ediyor. Halbuki o yıllarda yaşayan tüm halklar için mühim olan esas unsur merkezi yönetimdir. Bu sebeple onların öncelikli göç edip başka bir bölgede yönetime devam etmeleri beklenir.

2) İskit-Massaget savaşı ve/veya Çin'in göçe zorlaması daha bir olasıdır zira İskitlerin de Kimmerleri savaş tehdidi ile göçe zorlamış olduklarını Herodot'tan öğreniyoruz (Herodotos, IV; 11). Tabi tam burada şöyle bir soru bizi bekliyor; Herodot'un yazdıkları (duydukları) ne derece güvenilirdir-bilimseldir? Bu anlatılar yaşanmış gerçeklikler midir yoksa sadece birer savaş destanlarından mı ibarettir? İşte bu soru bizi oldukça çekimser yapmaktadır. Massagetler ise Orta Asya coğrafyasında yaşayan göçebe bir halk olarak tanımlanmakla birlikte İskitlere "kafa tutacak" kadar büyük ve güçlü olduklarını düşünmemize neden olabilecek her-

hangi bir arkeolojik materyal en azından şimdilik mevcut değildir.

Göçe geri dönecek olursak Batıya göç eden İskitler, Kimmerler'i tehdit etmiş ve göçe zorlamışlardır. İki grubun birbirleri ile MÖ. 8. Yüzyılın sonu MÖ. 7. Yüzyılın başlarında Kafkasya'da karşılaştıkları düşünülmektedir (Bokovenko, 1996; 98). Sonrasında önce Kimmerlerin ve hemen ardı sıra İskitlerin Urartu topraklarına girdiğini ve büyük bir tahribat yarattıklarını Assur ve Urartu yazılı belgelerinden öğrenmemiz mümkündür. Bu tahribatın boyutuna örnek verecek olursak;

"Efendim krala; sizin hizmetkârınız Sin-ah-he-riba. Efendim krala sağlık! Asur iyidir, tapınaklar iyidir, kralın tüm kaleleri iyidir. Efendim kral, gerçekten memnun olabilir.

Ukka'lı bana (bu mesajı) gönderdi: "Urartu kralının askerleri, Kimmerlere karşı yaptıkları askeri seferde çok kötü mağlup oldular; yöneticilerinden on biri askerleriyle birlikte yok edildiler; başkumandanı ve yöneticilerinden ikisi [esir alındılar]. O (kendisi) [..p....e yolu] almak için geldi, geldi [.....] onun ülkesinin mükemmellikleri [.....] [da] durakladılar." Bu Ukka'linin raporuydu.

Assur-reşuwa bana şöyle yazdı:

"Urartular hakkında gönderdiğim önceki

raporda, Urartuların feci bir yenilgiye uğradıklarını bildirmiştim. Şimdi onun ülkesi yine sakin ve yandaşlarının her biri kendi bölgesine gitti. Onun başkomutanı Kaqqadanu esir alındı; Urartu kralı Wazaun bölgesindedir."

Bu, Assur-reşuwa'nın raporuydu.

Birate yöneticisi Nabû-le'i bana şunları yazdı: "Sınır boyundaki kalelerde bulunan nöbetçilere Urartu kralı ile ilgili haberleri sordum ve onlar (bana şunu söylediler): "Onun askerleri Kimmerlere karşı girişilen askeri yürüyüşte çok kötü bir şekilde mağlup edildi. Onun yandaşlarından üçü askerleriyle birlikte öldürüldü. O kendisi kaçtı ve ülkesine girdi, fakat ordusu henüz (geri) dönmedi."

Bu Nabu-le'i'nin raporuydu" (Parpola, SAA I, no. 31; Waterman RCAE I, no. 197).

Bu raporun hemen ardından II. Sargon'un 714 yılında Urartu üzerine meşhur sekizinci seferini yaptığı bilinmektedir. Olayın devamında II. Rusa akılcı bir politika izleyerek Kimmerler'i Sevan Gölü yakınlarına yerleştirerek Kimmer tehdidini kuzeyde tutarak ülkesine yapılacak olan göçleri ve akınları bir süreliğine engellemeyi başarmıştır. Urartuların Kimmerler ile ittifak yapmasına karşın Assur ise bu tehditten kurtulmak için İskitlerle ittifak kurma yoluna gitmişlerdir. Asarhaddon'un

Asurlular

Asurlu savaşçılar

kızını İskit beyi Bartatua'ya vermesi (Starr, SAA IV, no. 20) ile başlayan bu ittifak Urartu'ya büyük zararlar vermiştir. Olayın devamında merkezi Urartu devleti büyük ihtimalle İskitler tarafından yıkılmış yerel beylikler halinde varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Bu noktadan sonra Kimmerler'in batıya, (Frig, Lidya, İonia) İskitler'in ise güneye (Mısır'a kadar) ve Persia bölgesine ilerlemiş olduklarını görmekteyiz. Bu süreç içerisinde Urartu, Assur ve Frig devletleri yıkılmış, Lidya birçok kez saldırılara maruz kalmasına karşın Assur desteği sayesinde varlığını sürdürmüş, Mısır firavunu I. Psammeticus ise haraç ödeyerek ülkesini İskit akınlarından korumayı başarmıştır. Diğer yandan Herodot'un anlatımlarından Pers ve antik Yunan topraklarında yaşayan İskitler olduğunu da biliyoruz. Kimmerler varlıklarını MÖ. 585 yılında yaşanan Lidya-Pers savaşına kadar İskitler ise bazı bölgelerde varlıklarını MÖ. 2. Yüzyıla kadar devam ettirmeyi başarmışlardır. Bu göçün bana göre en can alıcı sorusu şudur; Kakasya'da ikiye ayrılıp Urartu üzerinden Mısır'a kadar giden ve diğer göç yolu olan Güney Rusya üzerinden Yunanistan'a uzanan, yönetim merkezi ise Orta Asya'da bulunan İskitler nasıl bu kadar etkili ve güçlü kalmayı başardılar? O kadar silah, teçhizat, yiyecek ve yaşamak için gerekli olan asgari malzemeler nereden temin edildi? Aynı soru Kimmerler için de sorulabilir ancak hem etki ettikleri coğrafyanın büyüklüğü hem de verdikleri tahribat açısından İskitler daha bir muamma gibi görünmektedir. Şimdi hem bu sorulara, sorunlara cevap arayalım, hem de göç olgusunu bir gözden geçirelim...

Öncelikle şunu tekrar ifade etmekte fayda görüyorum; Arkeoloji güzüme ulaşan taşınabilir ya da taşınamaz maddi kültür varlıklarına dayanarak geçmişte ki yaşamışlıkları takip ve tahlil eder. Şimdi arkeolojik açıdan Kimmer ve İskit göçleri-

ne bakalım... Arkeolojide, geçmişte yaşamış olan halkları ve kültürleri izlemenin en kolay yolu yerleşik ve üretken halkları incelemektir. Böylelikle yaşadıkları konutları, savunma yapıları, tapınak mimarileri, ölü gömmeleri, kullandıkları günlük araç ve gereçler hakkında birkaç arkeolojik merkezde gerçekleştirilen kazı ve yüzey araştırması ile bilgi sahibi olmak mümkündür. Ancak göçer halklar için böyle bir kolaylık ne yazık ki yoktur. Belli başlı yerleşim alanları, konutları, mimari yapıları ve üretimleri olmamasından ötürü haklarında sahip olduğumuz bilgiler yazılı kaynaklar ve kurgan adı verilen ölü gömme ritüellerinden ibarettir. Tam bu noktada da şöyle bir sorun başlıyor; yayıldıkları coğrafyanın genişliği sebebiyle birçok farklı kültür ve medeniyet ile yakınlaşıyorlar hatta kaynaşıyorlar ve kültür alış-verişi yapıyorlar. Bu konuyu aşağıda açalım ve irdeleyelim.

2. ARKEOLOJİK KALINTILAR IŞIĞINDA KIMMER VE İSKİT GÖÇLERİ

Kimmerlerin merkezi coğrafyasının Güney Rusya, İskitlerin ise Orta Asya stepleri olduğuna daha önceden değinmiştik. Kimmer ve İskitlere ait yerleşim alanı bulunamasa da ortak ölü gömme gelenekleri olan kurganlar aracılığıyla bu iki halk grubunun gelişimi ve yayılımını takip ve tahlil edebilmek mümkündür. Ancak iş o kadar kolay değil... Kimmer ve İskitlerin kültürleri birbiri ile o kadar yakındır ki Tarhan bu yakınlığı "Kültür Beraberliği" (Tarhan, 1976; 357) olarak tanımlamıştır. Yalnızca sanat eserleri, maddi kültür kalıntıları hatta savaş malzemeleri ve ölü gömme gelenekleri açısından bu iki kültürü tanımlamak ve sınıflandırmak çok zor ve uzun uğraşlar isteyen bir konudur. Tam bu noktada arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarında sık rastlanan bir konuya değinmeden de olmaz. Kazı ve yüzey araştırmalarından ele geçen birçok

göçebe özellikleri gösteren maddi kültür varlıkları yayınlanmıyor ya da dikkate alınmıyor, karşılaştırmalı olarak incelenmiyor bu sebepten ötürü ayrıntılı tahlil ve takibi yapılamıyor. Bu sorun zaten zor olan konuyu içinden bir hale sokmaktan başka hiçbir işe yaramamaktadır. Söz konusu konuya en güzel örnek ise literatüre “İskit tipi ok ucu” olarak geçen iki kanatlı mahmuzlu ve mahmuzsuz diye tanımlanan malzeme grubudur. Bu malzeme grubu MÖ. 7. Yüzyılda Yakın Doğunun genelinde yerleşik ve göçebe halklar tarafından kullanılma olma ihtimali büyüktür (Özdemir-Işıklı, 2017; 51). Örneğin Urartu yerleşim alanı olan Yoncetepe kalesinde yangın tabakası ile birlikte İskit tipi ok uçları ele geçmiş ve bu durum İskitlerin tahribata sebep olduğu şeklinde değerlendirilmesine sebebiyet vermiştir (Belli-Tozkoparan, 2006; 170; Belli, 2006; 389). Bu noktada şuna açıklık getirmek gerekir; üstün teknolojik gelişmeler özellikle askeri alandaki gelişmeler çevre topluluklar tarafından taklit edilir. Bu durum günümüz için bile söylenebilmektedir. Dolayısı ile yukarıda değindiğimiz Urartu-Kimmer ve İskit-Assur ittifakı esnasında böyle bir gelişim süreci yaşanması gayet olası bir durumdur ve bunun yanı sıra bazı hipotezlere göre büyük devletler göçebe halkların savaşçıları paralı asker olarak kullandıkları savunulmaktadır. Herodot kitabında Lidya devleti içinde büyük olasılıkla paralı asker olarak görev yapan askerlerden bahseder (Herodotos I; 74). Böyle bir olayı gerçek olarak kabul edecek olursak diğer toplulukların aynı şekilde göçebelerin üstün silah teçhizatına ve askerlerine sahip olduklarını söylememiz mümkündür.

İskitlerin kültür coğrafyasında yer alan step kültürüne ait sanat eserlerine baktığımız zaman

(ki bu konu burada anlatılamayacak kadar uzun olduğu için genel hatlarıyla değineceğiz) büyük bir karmaşanın ve bütünsüzlüğün olduğu görülmektedir. Merkez bölgeleri olarak tanımlanan Orta Asya’da yer alan, 1969-70 yılları arasında Kemal Akişoğlu tarafından kazısı gerçekleştirilen Esik kurganında 4 bine yakın altın eşya ele geçmiştir; bunların 165 adedi hayvan üsluplu sanata özgü (Durmuş, 2015; 152-154) eserlerden oluşmakta ve bunların yanı sıra som altından bir elbise ve üzerinde en eski Türkçe yazıtın yer aldığı genel anlamda kabul edilen gümüş bir çanak ele geçmiştir (Çoruhlu, 2016; 203-208). Altaylar coğrafyasında bulunan bir başka buluntu alanı olan Pazırık kurganlarına bakacak olursan kazılar Rudenko (Pazırık I, II, III, IV, V, VI ve VII) ve Gryaznov (Pazırık I) tarafından yapılmıştır. Bu kurganlar grubunda atlı gömü, ölü yanında ikincil gömü olarak büyük ihtimalle “katledilen” ölünün eşi, bazen hizmetkarının bırakılması, ölünün mumyalanması, çeşitli ölü hediyeleri görülmektedir. Aralarında en dikkat çekenler ise; Pazırık II ve Pazırık IV’den ele geçen ahşap masa, Pazırık II ve Pazırık V’den oyuncak vurmalı çalgı ve Pazırık V’den hafif dört tekerlekli “Pazırık arabası”, hayvan üsluplu sanat içeren malzemelerdir (Güneri, 2018; 750-755). Göç yollarından olan Güney Rusya coğrafyasına baktığımız zaman oldukça tartışmalı bir tarihlendirme ve aidiyetlik sorunu karşımıza çıkmaktadır. Bölgede Usatavo kültürü evresinden itibaren başlayan kurgan biçimli ölü gömme geleneği kimi araştırmacılara göre Hint-Avrupalılara bağlansa da kimi araştırmacılara göre Proto-Türklere ait olduğunu savunmaktadır (Çoruhlu, 2016; 285-288). Ülkemizde ki konunun en önemli uzmanlarından biri olan Semih Güneri Türk Altay Kuramı adlı kitabında bu tür Hint-Avrupacı hipotezlere(!) yeterince

Silivri'de bulunan 5000 yıllık kurgan tipi mezar

değiniyor ve cevabını veriyor (Güneri, 2018; 157-168) ama kısaca değinecek olursak Rig Veda'da yer alan "ölüleri yükseğe gömme" yani kurgan bazı araştırmacılarca halkları doğrudan Hint-Avrupalı yapan bir uygulama olarak kabul edilmektedir. Böyle bir şeyin neden olamayacağını uzun uzun anlatıyor ama bu konu bizim konumuzun dışında kaldığından buna değinmeyeceğiz. Güney Rusya kronolojisine bakıldığında İskitlerin Kimmerler ile yaklaşık olarak MÖ. 8. Yüzyılda Kafkasya'da karşılaştığı ve söz konusu bölgeye gelerek Kimmerleri göçe zorladıkları kabul edilir. Grakov gibi bazı araştırmacılar bölgedeki Kimmer-İskit kültürlerini ayırmaya ihtiyaç dahi duymazlar (Grakov, 2006; 55). Böylesi paralellik gösteren iki kültürü ve bölgenin yerel kültürleri ile olan ilişkilerini tanımlamak için tarafsız ve bilimsel kazılar ve yayınlar ile mümkün olacaktır ancak günümüzde böyle bir amacı olan akademisyen yok denecek kadar az. Burada yer alan kurganlarda hayvan üsluplu sanat anlayışı, atlı gömü, ikincil bir gömü gibi benzerliklerin yanı sıra Chertomlyk kurganı mezar II'de ele geçen arslan öldüren Herakles tasvirli levha ve Athena tasvirli levha, Solokha kurganında ele geçen Yunan attika miğferleri ile benzerlik gösteren miğfer buluntusu, Melitopol kurganından ele geçen Yunan etkili (hatta diğer kurganlara göre daha fazla sayıda eser grubundan söz ediyoruz) bazı eşyalar İskitlerin Grekler (Yunan) ile girdikleri "kültür alış-verişini" göstermesi açısından oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu eserler Grek etkili yerel üretim malları olabileceği gibi Grek üretimi olup ticaret yolu ile bölgeye gelmiş olma ihtimali de unutulmamalıdır. Bu eserlerin bir diğer ilgi çekici yanı ise Herodot'un kitabının IV. bölümünde aktardığı bazı anlatıları doğrulamasıdır ki eğer doğru kabul edecek olursak Güney Rusya'da ki İskitleri, Greklerin dinlerini kabul edecek kadar onlarla iç içe yaşa-

dıklarını ve İskitlerin kendi kültürlerini devam ettirmelerinin yanı sıra Greklerin de kültürlerinden önemli oranda etkilendiklerini de kabul etmemiz gerekecektir.

Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasına bakacak olursak; kurgan geleneğinin artık görülmediğini görürüz. Bu nedenle çevre kültürler ile olan etkileşimleri hakkında pek fazla bir bilgimiz bulunmamaktadır. Söz konusu coğrafyada göçerlerin izleri daha çok söz konusu tarihlerde yaşanmış olan ani baskın sonucu oluşan yangın tabakaları ve İskit tipi ok ucu buluntuları ile takip edilmektedir. Bunun dışında Norşuntepe yerleşiminden ele geçen atlı gömü, Klazomenai yerleşiminden ele geçen boyalı lahit üzerinde görülen göçebe be-timlemeleri, Tatarlı tümülüsünde görülen göçebe tasvirleri ve Frigler'de görülen Pazırık kurganları ile karşılaştırılan atlı gömü, ahşap masa ve mezar odası inşası gibi buluntulardan ibarettir. Burada şu soruları sormamız gerekir; yukarıda görmüştük, Rig Veda metinlerinde geçen bir ifade sebebiyle bilimsel gerçeklikler aksini haykırmasına karşın kurgan gömüsü bulunan tüm halkları Hint-Avrupa ailesine alan bir grup mevcut biz de her atlı gömüyü ve kurganı Türkler ile mi bağdaştıracağız? Elbette hayır! Yaklaşık olarak 4000 km.'lik bir mesafeden ve yol üzerinde Frigler ile karşılaşana kadar Urartu, Asur ve Geç Hitit beylikleri ile karşılaşmış bir halktan bahsediyoruz. Burada şöyle bir sorun başlıyor; söz konusu kültür özellikleri İskitlere ait ama bölgeye gelip Frigleri etkilediği ve yıktığı kabul edilen halk ise Kimmerler! Bu durumda Kimmerler İskitlerin kültürünü mü taşıyordu diyeceğiz ya da biz de her ikisini aynı halk olarak mı kabul edeceğiz? Arkeolojik kazılara baktığımızda durum daha da karmaşıklaşıyor; Lidya ve Frig yerleşim merkezlerinde söz konusu zaman aralığında bir yangın tabakası var, yer yer ok uçları ve bozkır

kökenli sanat eserleri var evet ama başka hiçbir iz, işaret yok! (Kemer, 2018; 65-69). Sadece yangın tabakasından hareketle buraları Kimmerler yakıp yıkmıştır demek ne kadar doğru ne kadar bilimsel bir yaklaşımdır işte orası tartışılır... Bunu bir yana bırakalım Voight'ın yeni sayılabilecek bir çalışmasında yangın tabakası MÖ. 700'lerden MÖ. 800'lere çekilmiştir (Voight, 2006; 30). Dahası YHSS 6A tabakasının yangın ile sonlanmasının hemen ardından daha geniş bir alanda yeniden inşa faaliyetlerinin başladığı tespit edilmiştir (Voight, 2005; 31). Bu durumda Frig devletinin varlığını sürdürdüğünü mü yoksa Frigleri yıkan Kimmerlerin birden bire yerleşik hayata geçtiklerini üstelik Friglerden daha geniş bir alana yerleştiklerini mi kabul edeceğiz? Şimdilik her iki ihtimalde birer muamma olarak karşımızda durmaktadır, en azından şimdilik bu konuda yapılan değerlendirmeler bir olasılıktan öteye geçmeyecektir. Bunun sebebi ise bölgede ki arkeolojik kazıların azlığı ve devam eden kazılarında uzun aralar verilerek yalnızca iki-üç aylık kazı dönemleri halinde yapılmasından kaynaklandığı su götürmez bir gerçektir. Ülkemizdeki mevcut hatalı arkeoloji politikaları ve yaklaşımları bir dizi eksiklikler, hatalar zincirini de beraberinde getirmektedir. Frig-Kimmer konusuna dönecek olursak mezarlarda görülen yere açılan çukurun ahşap ile kaplanması ve üzerinin doldurulması uygulaması, bazı benzer ölü hediyeleri dışında neredeyse hiçbir benzerlikleri bulunmamaktadır. Buna karşın MÖ. 7. Yüzyıl öncesinde Friglerde basit gömme görülürken söz konusu tarihlerde kremasyon geleneği görülmeye başlanır. Pazırıkta ise ölü hocker şeklinde bırakılır ve mumyalama da görülürdü. Üstelik Pazırık kurganları MÖ. 6. Yüzyıla tarihlenirken söz konusu olan Frig istilası MÖ. 8. Yüzyıla tarihlenir. Bu durumda kültür etkileşiminin tersine olması gerekir. Halbuki Pazırık'ın ölü gömme uygulamalarını MÖ. 4. Binlere kadar geriye çekmek mümkündür. Marsadolov'un savunduğu bu iddianın diğer boyutu ise uzun boyunlu vazoların ve yuvarlak başlıklı demirden ve tunçtan at gemi malzemelerinin benzerliği hususudur (Marsadolov, 1999; 104-108). Ancak bu iki malzeme böylesi geniş bir coğrafyada büyük çaplı bir göç hareketi olduğunu tek başına göstermez. Bütün bu zaman-mekan uyumsuzluğu bizlere böyle bir etkileşimin pek mümkün olmadığını göstermekle beraber yine de mezar bağlantısından teorik olarak bir bütünlük olduğunu söylemekte mümkündür. Yine bazı Frig merkezlerinde ele geçen İskit tipi ok uçları ve at koşum takımları birer soru işareti olarak karşımızda durmaktadır (Boehmer, 1972; 110-113).

Lidya'ya baktığımızda ise MÖ. 7. yüzyılda (Lidya III tabakası) "House of Bronzes" (HoB) alanında (Ivantchik, 2001; 72) ve "Poctolus Cliff" (PC) alanında (Hanfmann-Detweiler, 1961; 19) ani bir

saldırı olduğu görülmüş ve Kimmerler'in saldırdığı düşünülmüştür. Ancak kazılardan ele geçen buluntu grubu; ok uçları, kayış dağıtıcıları ve benzerlerinin Güney Sibirya'da bulunduğunu bildiğimiz büyük olasılıkla İskit üretimi olan sarmal olarak betimlenmiş karışık bir yaratığın bulunduğu kemik plaka Kimmerlerin Sardes'de ele geçen tek kanıtları olarak gösterilir. Bunun yanı sıra Sardes'de 7. Yüzyılda inşa edilen bir savunma duvarının varlığı bilinmekte ve Kimmer tehdidine bağlanmaktadır.

SONUÇ

Yukarıda da birçok kez tekrar ettiğimiz üzere; arkeolojik kazıların kısa olması, birçok buluntu gurubunun kontekse eklenmemesi ve konuya yabancı da olsa önüne gelenin ortaya bir laf atması zaten güç olan göçü takip meselesini iyiden iyiye içinden çıkılmaz bir hale getirmekten başka bir işe de yaramamaktadır. İskit ve Kimmerler göç ettikleri yerlerdeki bölgenin süper güçlerini zayıflatmış ve bazılarının sonunu getirmiştir. Bu durum onların askeri taktik ve teçhizatlarının yerleşik bölge halkları tarafından kullanılmış olma ihtimalini arttırmaktadır. İskit tipi ok ucunun da böyle kullanıldığı düşünülmürse Lidya ve Frig'de bulunan ok uçları ve at gemi malzeme grubunu bir başka devletin ordusu içerisinde yer alan azınlık durumundaki Kimmerli ya da İskitli paralı askerlere bağlamak da teorik olarak mümkündür. Bunun yanı sıra teorik olarak bir kültür alış-verişi varlığı da savunmak mümkündür ancak şunu da unutmamak gerekir ki Kimmerlerin Lidya baskınına Herodot'un kitabı dışında Assur belgelerinde de rastlanmaktadır. Bir, iki buluntu grubunun aynılığı veya benzerliği elbette ki bir halk grubunun, başka bir halk grubuna ait olan malzemeleri kitlesel göç yoluyla taşıdıklarını göstermez ancak arkeoloji biliminde ani kültürel değişimler genel anlamda göç hadiseleri ile açıklanır. Bu tanıma bakacak olursak söz konusu coğrafyada sözü edilen tarihler arasında ani kültürel değişimler görülmekte, hatta "kültür kaynaşması" da görülmektedir denilebilir. Kimmer ve İskitlerin göçer bir hayat tarzı yaşamalarından ötürü askeri konular dışında yerleşik hayatta yaşayan halklara kendi kültürlerini dayattıklarını düşünmek çok düşük bir olasılık olarak ortada durmaktadır ki yukarıda da gördüğümüz üzere Güney Rusya'ya giden İskitliler Greklerin kültürlerinden etkilenmişler ve onların mitolojik kahramanlarını kendi sanat eserlerinde işlemişlerdir. Bu durum da Herodot'un kitabında yalnızca Güney Rusya'da bulunan İskitlerden bahsettiğini düşündürmektedir. Ancak Anadolu ve Mezopotamya coğrafyası için böyle ya da tersi bir durumu en azından şimdilik söylemek olanaksızdır. İlerleyen dönemlerde bölge coğrafyasında yapılacak olan yeni kazılar bizim göç hadisesini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Belli, O. 2006. "Yoncatepe Sarayı ve Nekropolü". Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2005 Yılı: 381-431.
- Belli, O. ve Tozkoparan, M. 2006. "2004 yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı". Kazı Sonuçları Toplantısı 27/1: 165-182.
- Boehmer, R.M. 1972. Die Kleinfunde von Boğazköy. Berlin.
- Bokovenko, A. 1996. "Asian Influence of European Scythia". Ancient Civilizations from Scythia to Siberia 3/1: 97-119
- Çoruhlu, Y. 2016. Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Durmuş, İ. 2015. İskitler. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Grakov, B. N. 2006. İskitler. Çev. Batur, D. A. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Groot, J. 2011. 2500 Yıllık Çin Belgelerinde Hunlar ve Türkistan. Çev. Asena G. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Güneri, S. 2018. Türk-Altay Kuramı. Ankara: Kaynak Yayınları.
- Hanfmann, G.M.A., Detwiler, A.H. 1961. "Report on the Third Campaign at Sardis". Türk Arkeoloji Dergisi XI/1: 18-22.
- Herodotos. 1991. Herodot Tarihi. Çev. Ökmen, M. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ivantchik, I. 2001. "The Current State of the Cimmerian Problem". Ancient Civilizations from Scythian to Siberia V:7/3-4.
- Kemer, R. S. 2018. Ön Asya'da Kimmer-İskit Göçlerinin İz ve Etkileri. Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Marsadolov, L. S. 1999. "Pazırınskiy fenomen i popitki ego on'yasneniya". İtogi izuçeniya skifskoy epohi Altaya i sopredel'nih territorii. Barnoul. 104-108
- Özdemir, M.A., Işıklı, M. 2014. "Van Ayanis Kalesinden Ele Geçen Ok Uçları Üzerine Genel Bir Değerlendirme." Masrop E-Dergi 8: 46-62.
- Parpola, S. 1987. The Correspondence of Sargon II, Part I. Letters from the Assyria and the West. State Archives of Assyria. Helsinki: Eisenbrauns Pub.
- Starr, I. 1990. "Queries to Sargonid", State Archives of Assyria. Vol. IV. Helsinki.
- Tarhan, T. 1976. "Eski Çağda Kimmerler Problemi". VIII. Türk Tarih Kongresi. 355-369. Ankara.
- Voight, M. M. 2005. "Old Problems and New Solutions, Recent Excavations at Gordion". Kealhofer, L. (ed.). The Archaeology of Midas and the Phrygians. Recent Work at Gordion. Philadelphia: 23- 35.
- Voight, M. M. 2006. "Yassıhöyük Başkent Gordion". Arkeo Atlas 5: 26-34.
- Waterman, L. W. 1930. Royal Correspondance of the Assyrian Empire 1-2-3. Ann Arbor. University of Michigan Press.

MACARLARLA TÜRKLER AKRABA MI?

Bu araştırma, bundan bin yıl önce, kavimler göçünün bir parçası olarak Orta Avrupa'ya gelen ve bu topraklara yerleşen ilk Macar boylarının genetik olarak kimlere daha çok benzediğini ortaya çıkarmaya yönelikti. Bugün elbette Macarlar genetik olarak Orta Avrupalı. Yani Macarların genomu çevre halkların, Çeklerin, Slavların, Ukraynalıların, Avusturyalıların genlerine çok benziyor. Bin yıldır bu topraklarda yaşamış olmanın, komşu halklarla karışmanın bir sonucu olarak, artık genetik anlamda Asya ile bir ilişkisi yok Macarların. Peki, ama acaba bin yıl önce durum neydi?

GENLER ASYA KÖKENLİ OLDUĞUNU ORTAYA KOYDU

Göçebe bir halk olan Macarlar bugünkü topraklarına yerleştiklerinde acaba genetik olarak nasıldılar? Daha çok kime benziyorlardı? İşte bu sorunun yanıtı Macar boylarının Orta Avrupa'ya geldiği yıllarda bu kavmi yöneten ve daha sonra da ülkenin ilk kralı olan Arpad hanedanından III. Bela'nın kemik örneklerinden alınan DNA'larda arandı. Ve bu araştırmanın sonucu o dönem Macarların genlerinin Asya kökenli olduğunu ortaya koyuyordu.

HALA ÇOK GÜNCEL BİR TARTIŞMA

Aynı araştırma bin yıl önce bu topraklara yerleşen ilk Macar boylarından bir grup insanın yeni bulunan mezarlarındaki kalıntılar üzerinde de yapıldı. Sonuç aynıydı: İlk Macarlar Asya kökenliydi ve hatta genleri yüzde 25-30 oranında Asya Türklerinin genleriyle benzeşiyordu. Bu araştırmalara gösterilen ilgi yüzyıllardır devam eden tartışmanın Macarlar açısından hala çok güncel olduğunu ortaya koyuyor.

TARİHSEL KAYITLARDAN BİLGİ YOK

Macar tarihçileri Macar kavminin hangi bölgeden geldiğinin bilinmediğini söylüyorlar. Çünkü o dönemlerden tarihsel kayıtlarda Macarlara ait bilgi yok. Bir halkın kökenini aramada yardım edebilecek bir diğer ipucu da o halkın lisanı. Macarca hiçbir dille çok yakın akrabalık ilişkisi içinde değil. Dil bilimcileri Türkçe ya da Fince ile ilişkisi olduğunu varsayıyorlar. Hatta uzun tartışmaların ardından Türkçeden çok Finceye benzediği konusunda oluşan bir mutabakat da var. Ancak bilim insanlarının bu öngörüsü kamuoyunu tatmin etmiyor.

(“Türklerin (Macarların) Kralı Geza” 11. yüzyıl ikonu)

Macarcanın Türkçe ile bağlantısı olduğu, Macar halkının da Asya’nın Türk halklarıyla akrabalık içinde bulunduğu iddiası halk arasında inatla yaşamaya devam ediyor.

Dünya Türk-Turan Kurultayı’nın ikincisi, 2012 yılında Macaristan’ın Bugac kasabasında düzenlenmiş, kurultaya Macar yetkililer de katılmıştı. Kurultayda, eski Macar-Hun ve Türk kültürleri canlandırılmıştı.

‘HUN’LAR İÇİN İMZA TOPLAMIŞLARDI

Zaten Macarların Türklere olan ilgi ve yakınlığı yeni bir olgu değil. Ortada nesnel hiçbir kanıt olmamasına rağmen Macarların atalarının Hunlar olduğu, dolayısıyla Türklerle de akraba oldukları savı yüzyıllar öncesinden bugünlere kadar gelen bir iddia.

Hun ilişkisi halk arasında öylesine güçlü ki Macaristan’ın Avrupa Birliği’ne katıldığı ilk yıllarda kendilerini Hun olarak gören on binlerce Macar imza toplamış ve Hunları Avrupa Birliği’nde bir azınlık olarak kabul ettirmeye çalışmıştı.

Bu girişim Hunların bir dili ve kültürü olmadığı, dolayısıyla bugün artık kimsenin kendisine Hun diyemeyeceği gerekçesiyle reddedilmişti.

BİZANS NEDEN ‘TÜRKİYA’ DEDİ?

Türklerle olan akrabalık iddialarına gelince: Bu iddianın kökenleri de çok eskiye uzanıyor. ve bu konuda tarihsel kanıtlar da var. Bunların arasında en somutu Bizans kökenli.

Macar Krallığı’nın ilan edildiği M.S. 1000 yılında Macar Kralına Bizans tarafından hediye edilen tacın üzerinde “Türkiya’nın Kralına” ibaresi var. Bu taç Macar devletinin en önemli hazinelerinden biri olarak hala mevcut. Ve tarihte ilk kez olmak üzere “Türkiya” adı da burada kullanılıyor. “İşte bakın, Bizans bizi Türkler olarak görüyordu” diyor bu tezi savunanlar. Karşı kamp ise “Bizans Asya’dan gelen her göçebe halkı Türk olarak tanımlıyordu” diyor.

BİR TARİH FESTİVALİ: KURULTAY

Tezler ve antitezler ne derse desin, sonuçta insanlar doğru olarak bildiklerini savunmaya devam ediyorlar. Bunun en somut örneği de son birkaç yıldır Macaristan’da “Kurultay” adıyla gerçekleşen ve Türkiye’de de “Atalar günü” olarak tanınmaya başlayan bir tür tarihsel festival. Turan halkları birliği havasında gerçekleşen ve tüm Asya Türk kökenli halklarının da ekiplerle kendisini temsil ettiği bu festival artık Macar ve Türk hükümetleri tarafından da resmen destekleniyor. Tarihsel kostümler içinde bir şölen olarak gerçekleşen etkinlik artık binlerce seyirci de çekiyor.

Meliha Çiğdem SÖZEN

Trakya Üniversitesi Arkeoloji Bölümü 2002 yılı mezunu ve Trakya Üniversitesi Arkeoloji Yüksek Lisans Öğrencisi.

ROMA DÖNEMİ LATRİNALARI VE BATI ANADOLU'DAN ÖRNEKLER

Erken dönemlerde Anadolu'da ve Hellenistik dönemde bugünkü Yunanistan'da görebildiğimiz latrinalar Roma Çağı'nda tüm Akdeniz havzasında inşa edilmiştir. Latrinalar sadece bir ihtiyacı gidermek için kullanılan mimari yapılar olmalarının dışında aynı zamanda görkemli yapıları ile Roma İmparatorluğu'nun gücünü ve zenginliğini yansıtan propaganda araçları haline gelmiştir. Yapılan arkeolojik kazılar çerçevesinde ortaya çıkan araştırmalar, Batı Anadolu'da oldukça iyi durumda olan latrinaların bulunduğunu göstermektedir. Bu çalışma boyunca, özellikle MS. 2.yy'da en yaygın halini alan latrinaların özelliklerinden ve Batı Anadolu örneklerinden bahsetmeye çalışacağım.

ANAHTAR KELİMELEER: Roma Dönemi, latrina, tuvalet, Batı Anadolu.

Roma Dönemine ait latrinaların çalışılması uzun yıllar ihmal edilmiştir. Sadece son birkaç yıl içerisinde latrinalara olan ilgi uluslararası arkeoloji camiasında oldukça artmış ve birkaç arkeolog tarafından etraflıca incelenmişlerdir¹. Latrinalar bize sadece Roma dönemi sosyal yaşamı hakkında değil aynı zamanda su mühendisliği, mimari gelişim gibi konularda da önemli bilgiler vermektedir. Erken dönemler incelendiğinde Roma Çağı'na kadar geçen sürede toplumlarda bir temizlik, hijyen kavramı ile ortaya çıkan tuvaletler olduğu görülse de Roma Çağı'na kadar bu tuvaletlerin sistematik bir şekilde inşa edilmediği anlaşılmaktadır. Roma Çağı'na gelindiğinde ise özellikle imparatorluğun zenginleşmeye başladığı Augustus Döneminde latrinaların tek odalı mekânlar olmaktan çıkıp şehir planı içinde yer alan kamusal mekanlara dönüştüğü görülmektedir². Romalılar mühendislik konusundaki ustalıklarını tuvaletleri sur tepelerine

1 J. V. Vaerenberg, "The Latrines in and Near The Roman Baths of Italy", Cura Aquarium In Ephesus II, Paris, 2006, s. 453.

2 O. Gülbay, Eski Çağ'da Tuvalet Kültürü, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003, s. 7.

kadar çıkartarak göstermişlerdi. Northumberland'deki Hadrianus surunun tepesinde, aynı anda yirmi kişinin kullanabileceği büyüklükte bir tuvalet bulunur³ (**Resim 1**).

RESİM 1 : Northumberland'daki Hadrianus Surunda Bulunan Latrina
<https://eaglesanddragonspublishing.com/wp-content/uploads/2015/05/Remains-of-the-latrine-at-Housesteads-on-Hadrians-Wall.jpg>

Latrinalar Roma Döneminin erken dönemlerinden başlayarak gelişimini sürdürmüş olsa da halkın geçmişten kalan alışkanlıklarını da bu dönemde sürdürdüklerini görmekteyiz. Evlerde sella pertusa, ya da matellio ve lasanum kullanılmaktaydı⁴ (**Resim 2**). Bu kil kaplar sıradan insanların en önemli temizlik aracı görevini görürdü. Kullanımdan sonra kap genel olarak bir fosseptiğe ya da doğrudan pencereden dışarı boşaltılırdı. Lâğım çukurları ise parasını şehrin ödediği görevliler tarafından geceleri boşaltılırdı.

RESİM 2a-b: Sella Pertusa ve Dışkı Boşaltma Kabı Lasanum https://www.got-twein.de/imag_rich/rich559_1.jpg http://virtualreconstruction.com/wp/wp-content/uploads/2015/06/lasanum_photo.jpg

Ayrıca Romalıların idrarı kaplarda toplama-

masının ticarî bir nedeni de vardı. Çırpıcılar (fullones), zamanın terzilik ya da kuru temizleme gibi işlerini yapan, halkın giysilerini boyayan zanaatkârlardı. Bu zanaatkârlar insan idrarının yağ lekesini çıkardığını ve ucuz bir boyama malzemesi olarak kullanılabileceğini fark etmişlerdi. Bu nedenle "fullones" adı verilen idrar biriktirme kaplarını dükkânlarının önüne koyarak halkın ücretsiz kullanmasını sağlıyorlardı⁵ (**Resim 3**). İmparator Vespasianus (MÖ. 9 - MS. 79), imparatorluğun gelirini sürekli arttırmayı plânlıyordu. Bu yüzden şehrin genel idrar kaplarına vergiler koyuyordu. Bu yüzden bu kaplara "Vespasiani" adı verilmişti.

RESİM 3: Pompeii'deki Bir Duvar Resminde Fullones Taşıyan Bir Çırpıcı http://www.pompeii.com/en/Trades_in_Pompeii.html

Latrinalar özel ve kamusal olmak üzere iki kullanıma ayrılmışlardır. Roma Döneminde hemen her evde bir latrina bulunmaktaydı ve genellikle düzgün bir yıkama sistemi ile donatılmışlardı. Birçok ev kurşun borular ile şehrin su şebekesine doğrudan bağlıydı ve bu nedenle sürekli akan bir suya sahipti. Ayrıca bahçelerdeki kuyular da su temini için kullanılmaktaydı⁶. Tuvalet, banyo ve mutfak eve girenlere kötü koku yapmaması için genellikle evin bir kanadına ya da köşesine yapılırdı⁷. Çok dar bir alana sahip olan bu tuvaletler bazen pencereler ile aydınlatılmaktaydı. Pencereler, mekânın en üst kesiminde bulunurdu. Yine de bu mekanlar havasızdı. Tuvaletin kapısı olduğu gibi kapısız tuvaletlerde mevcuttu⁸. Ostia'daki Via Della Forica latrinasına giriş döner kapılar ile yapılmıştı (**Resim 4**). Böylece kapılar gereksiz yere tamamen açık kalmıyordu⁹.

3 H. P. Erdemir, H. Erdemir, "Hellen ve Roma Topluluklarında Tuvalet ve Temizlik", Acta Turcica Çevirimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, II/2, İstanbul, 2010, s. 108.

4 Sella Pertusa: ortasında delik bulunan iskemle biçimindeki oturaklar; Matellio, Lasanum: basit kil kaplar ve oturaklar. Bkz: H. Blanck, Eski Yunan Ve Roma'da Yaşam, Çev. İslam Tanrıktut, İstanbul, 1991, s. 79.

5 Erdemir, 2010: 110

6 Blanck, 1991: 79

7 Blanck, 1991: 67.

8 Gülbay, 2003: 23-24.

9 Vaerenberg, 2006: 454.

RESİM 4: Ostia'daki Via Della Forica Latrinası
https://it.wikipedia.org/wiki/Impianti_idrici_di_Ostia_antica#/media/File:Ostia_Antica_Via_della_Forica_Latrina_pubblica.JPG

Latrinalar duvarlardaki küçük boşluklardan anlaşıldığı kadarıyla kandillerle aydınlatılıyordu. Özel latrinalar genel olarak lüks bir iç tasarıma sahipti. Örneğin Tivoli'deki Hadrian villâsının küçük hamamundaki latrinaların zemini çok renkli opus sectile ile süslü, duvarları ise özenle kesilmiş çiçek kakmalıdır¹⁰. Ephesos'daki özel bir latrinaların duvarları filozofların resimlerini içerir ve kullanıcılara düzenli bağırsak hareketlerini ciddiye almalarını söyleyen bir yazı bulunur¹¹.

Kamusal latrinalar şehrin farklı yerlerinde bulunan ve halkın kullanımına açık olan latrinalardır. Agoralarda, hamamlarda, hamam-gymnasium komplekslerinde, tiyatroların yakınında latrinaların bulunması Roma döneminde oldukça doğaldır. Kamu latrinaları, MS. 3.yy'dan başlayarak Bizans Dönemine kadar çeşitli değişikliklere uğramışlardır ve MS.6. yy. ile kullanımları son bulmuştur¹². Kamusal latrinalar halkın genel ihtiyacını karşılanmanın yanında aynı zamanda sosyalleşme için doğal merkezlerdi¹³. Romalılar sosyal insanlardı ve bu hayat felsefelerinin bir ürünü olarak en

basit olanından en lüks olanına kadar kamusal latrinalar, Roma hamamları kadar yaşamın önemli bir parçasını oluşturmaktaydı. Evlerine tuvalet yaptırmaya gücü yetmeyenler bu latrinaları kullanırlardı¹⁴. Eğer kullanımları ücretsiz değilse kadınlar 1 As ve erkekler 1/4 As ödemekteydiler, bu öylesine düşük bir ücretti ki, yoksul insanlar da buralara gidebiliyorlardı¹⁵. Roma latrinaları birçok yönden modern batı tuvaletlerine benzer. Örneğin Romalılar oturmayı tercih ederler. Bu nedenle tuvaletleri klozet ile donatılmıştır. Oturma yeri için kullanılan malzemeler askeri kamplarda ahşap iken, mozaik tabanlı süslü odalarda mermerdi¹⁶. Latrinaların temel yapı malzemesi taş bloklardı. Tuğla örgü pek tercih edilmemişti. Bir impluvium'a sahip olmayan tuvaletlerde suyun tükenme ihtimaline karşı küçük su havuzları bulunuyordu. Ephesos ve Korinth latrinalarından anlaşıldığı kadarıyla latrinalar çocuklarında kullanımına elverişli idi¹⁷. Lüks latrinalarda taban döşemesi mozaikler ile süsleniyordu. Mozaik olmayan latrinalarda ise tuğla ya da mermer ile kaplanıyordu. Duvarlar plaster ya da fresk ile bezeniyordu¹⁸. Latrinaların çatıları ahşaptı ve kiremit ile kaplıydı. Peristilli latrinaların dışında tamamen çatı ile örtülmüşlerdir. Temiz su kanallarının, latrina içerisinde temizliği ve hijyeni sağlamak amacıyla mermerden yapılmasına dikkat edilirdi. Mermerin tercih edilmesinin bir diğer sebebi ise sızdırmazlık ve suyun akışını kolaylaştıracak pürüzsüzlüğe sahip olmasıydı¹⁹.

Romalıların yaşamlarını kolaylaştıran en önemli becerilerinden biri su ile ilgili mühendislikleridir. Hidrolik sistemi anlamışlar ve mimarî kadar bir inşaat mühendisliği harikası da olan su kemerleri üzerinden suyu geçirmekle kalmayıp, önemli tüm hamamlara, sokaklara ve suyun hem ihtiyaç hem de dekoratif amaçla kullanıldığı evlere dek ulaşmasını da sağlamışlardır²⁰. Latrinalar ve lağım sistemleri katı ve sıvı atıkların yok edilmesi sorunu ile baş etmek için kalıcı ve amaca yönelik çabaları temsil etmektedir²¹. Hem özel hem de

10 Vaerenberg, 2006: 455.

11 G. Jansen, "The Toilets of Ephesus: A Preliminary Report", Cura Aquarum In Ephesus, Vol.1, Paris, 2006, s. 95.

12 Gülbay, 2003: 7

13 Gülbay, "Western Anatolian Public Latrines", Cura Aquarum In Ephesus II, Paris, 2006, s. 461.

14 Çok katlı evlerde kanalizasyon sistemi bulunmaması sebebiyle bu binalarda oturanların sokak tuvaletlerini kullanmaları istenirdi. Bkz: Erdemir, 2010: 109.

15 Blanck, 1991: 80.

16 H. J. Deighton, Eski Roma Yaşantısında Bir Gün, Çev: Hande Kökten Ersoy, Homer Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 20.

17 C. T. Waslander, Latrines, Amsterdam, 1994, s. 15-16.

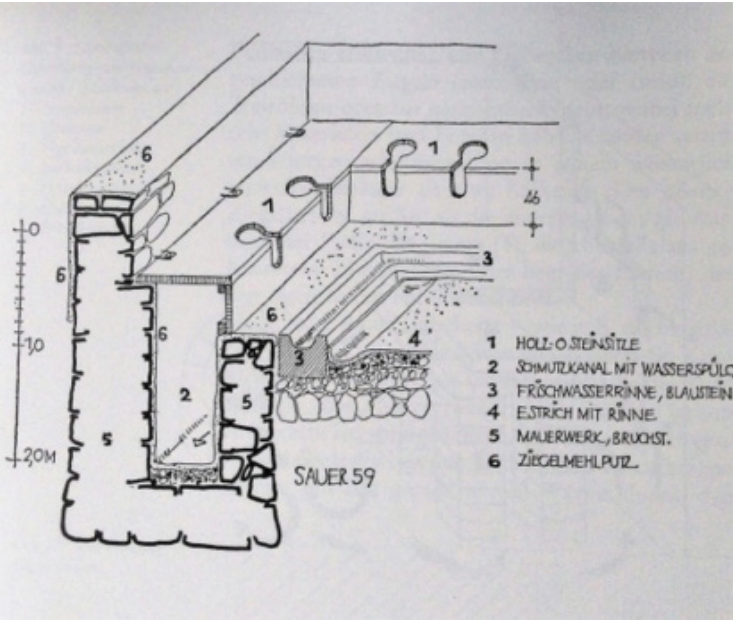
18 Gülbay, 2003: 18.

19 Gülbay, 2006: 465

20 Deighton, 1999: 21.

21 H. B. Trigg -D. B. London, "Latrines and Sewer System", Archaeology of Food: An Encyclopedia, by Karen Bescherer Met-heny, Mary C. Beaudry, ABD, 2015, s. 288.

kamu latrinalarına aynı temel prensip uygulanır; buna göre kişi alt kısmından kanalizasyona doğru sürekli su akan bir deliğin üzerinde oturur. Oturma yerlerinin önünde süngerleri yıkamak için temiz su akan bir kanal bulunur²² (**Resim 5**).

RESİM 5: Latrina Yapım Planı ve Bölümleri

Romalılar bir tuvalet yapmadan önce hidro-teknik olanaklarını hesaba katmak zorundaydı. Bir hamam kompleksinin yakınında bir tuvalet yerinin belirlenmesinde suyun varlığının önemli bir faktör olması şaşırtıcı değildir. Roma mühendislerinin temiz su sağlamaya dolaşım ve boşaltım arasında en uygun uyuşmayı aradıkları açıktır. Latrina içerisinde mekânı çepeçevre dolaşan temiz su kanallarına basınçlı su sevkini sağlayan borular bulunmaktaydı. Tuvaletlerden gelen atıklar lağım çukurlarında biriktiriliyordu. Bu çukurların doğrudan lağım kanalları ile bağlantıları yoktu. Bu durum her ne kadar büyük sağlık riski içerse de belirli vasıfsız işçi gruplarının oluşmasına sebep olmuştu. Roma'da "stercorarii" denilen lağım temizleyiciler yapmaktaydı²³. Latrina kanalında suyun kolayca dolaşmasını sağlamak mühendislerin dikkat etmesi gereken faktörlerden biriydi. Kanalda ne kadar az köşe olursa o kadar iyiydi. Hadrian Villâsı'ndaki hamam latrinasında olduğu gibi, köşelerdeki dairesel ya da yarı dairesel düzen dışkı tortularının birikmesini engeller. Çevredeki mekânların dü-

zeninden dolayı bu uygulama her zaman mümkün olmuyordu. Köşeleri suya dayanıklı harç ile yuvarlamak çoğu zaman tek çözümdü, bu aynı zamanda kanal duvarını idrar ve dışkı korozyonundan da korumaktaydı²⁴. Latrinalarla ilgili ilk tipolojik sınıflandırmayı Neudecker yapmıştır. Die Pracht der Latrine isimli kitabında latrinaları 5 mimari tipte incelemektedir²⁵. Bunlar; Düz ya da tek sıralı tip, kare ya da dikdörtgen olan tip, peristilli tip, exedra tipi ve yuvarlak tip olarak isimlendirilmiştir. Yuvarlak tip latrina Anadolu'da henüz karşılaşılmamış olan latrina tipidir. Bu sınıflandırma anlatım kolaylığı sağlamak amacıyla, daha sonraki dönemlerde, mekân içinde oturma yerlerinin planına göre "I", "L", "U", "Peristilli", "Eksedra" ve "Yuvarlak" olarak tekrar sınıflandırılmıştır²⁶.

Exedra tipi latrinalar, sosyalleşmek için en ideal tipi temsil eder. Burada insanlar birbirlerini görebilir ve iletişim kurabilirler. Exedra'nın yuvarlaklığı mükemmel bir şekilde suyun dolaşımını sağlar. Böyle exedra tipli ve yuvarlak latrinaların mükemmel bir su sistemine sahip olduğu kabul edilir²⁷. Exedra tipi ortaya bir sütun yerleştirilmesi ile Peristilli tipin bir varyasyonu olarak kabul edilmektedir. Akdeniz dünyasındaki en ünlü exedra planlı latrinalar ise Kuzey Afrika'daki Madaurus Hamam Latrinası, Thubursicum Hamamı Latrinasıdır. Bilinen iyi latrinalardan biri de köşegenli yapısıyla Sabratha Latrinasıdır²⁸ (**Resim 6**). Peristilli tip Roma Dönemi tuvaletleri arasında inşaat malzemesi ve dekorasyon söz konusu olduğunda en lüks tuvalet türüdür. Bu tipin en ayırt edici özelliği üstü açık bırakan çatısıdır. Bu tasarım Hellenistik Dönemden beri bilinen atriumlu evlerden gelmektedir. Latrina mekânı, yan duvarlarından ortadaki impluvium'u²⁹ çevreleyen sütunlara ulaşan eğimli bir çatıya sahiptir ve yağmur sularının bu havuza akması sağlanmıştır. Oturma yerleri ise duvar boyunca sıralanmıştı. Havuzun üzerindeki açıklık hem ışığın mekânı aydınlatmasını sağlıyor, hem de içerde oluşan kokuların ve mikroorganizmaların açıklıktan gelen temiz hava sirkülasyonu ile temizlenmesini sağlıyordu. Bu tip latrinalarda genelde su, ortadaki impluviumdan sağlanmaktaydı. Ancak Ephesos'daki Skolastika Hamamı latrinasında (**Resim 7**) havuz ile latrina arasında direkt bir bağlantı olmaması, bu açıklığın bazen sadece kötü kokunun

22 Deighton 1999: 21-22; Jansen, 2006: 95.

23 Gülbay, 2003: 19

24 Vaerenbergh, 2006: 457.

25 Waslander, 1994: 155

26 Gülbay, 2006: 461

27 Gülbay, 2006: 464

28 Gülbay, 2003: 15-16.

29 Antik Roma evlerinde atrium denilen avluların ortasında bulunan ve içinde çatıdan akan yağmur sularının toplandığı havuz.

RESİM 6: Sabratha latrinası Planı ve Görünümü
<http://flickrhivemind.net/blackmagic.cgi?id=1361982389&url=http%3A%2F%2Fflickrhivemind.net/>

RESİM 7: Ephesos Skolastika Hamam Latrinası Görünümü
<http://historiasdelahistoria.com/wordpress-2.3.1-ES-0.1-FULL/wp-content/uploads/2013/08/letrinae.jpg>

giderilmesi için yapıldığını düşündürmektedir. Bu tür latrinalar, yapımı diğerlerinden çok daha pahalı olmasına rağmen, özellikle Akdeniz Bölgesi'nde ve Batı Anadolu'da çok popüler olmuştur. Batı Anadolu'daki örneklerin üçü Ephesos'da biri Pergamon'dadır. MS. 4. yy'da Roma İmparatorluğunda ve Anadolu'da bu Peristilli latrinalar özellikle tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasına bağlı olarak önemini kaybetmeye başlamıştır. "U" tipi latrinalar peristilli tiple birlikte Anadolu ve Akdeniz'de en çok görülen latrina tipidir. Kare ya da dikdörtgen planlı bu latrinaların üç kenarı boyunca oturma yerleri yerleştirilir. Peristilli latrinalardan farkı çatısının kapalı olmasıdır. "U" tipi latrinalarda su üç farklı şekilde verilebilmektedir. Birinci tipte; su ayrı ayrı iki uçtan

latrinaya verilmekteydi ve orta kısa kenarda belli noktalardan pis su kanalına akmaktaydı. Bunun en iyi örneği Anadolu'da Magnesia Latrinasıdır. İkinci tipte; Su latrinaya tek bir koldan verilip latrinaların üç kenarı boyunca dolaşarak kanalın bittiği köşelerde pis su kanalına akmaktaydı. Bu tipi' de Sardis erkekler latrinasında görebilmekteyiz. Üçüncü tip ise; Metropolis örneğinde olduğu gibi, tek bir noktadan iki ayrı kola su verilerek, latrinaların dörtkenarı boyunca dolaşması sağlanmıştır. Peristilli tipte olduğu gibi bu tip latrinalarda da plânı nedeniyle sosyalleşme imkânı yüksektir. Bu yüzden de en sevilen latrina tiplerindendir. "U" tipi latrinaların Anadolu'daki ilk örneği Hierapolis latrinasıdır ve M.Ö. 1. yy'da inşa edilmiştir³⁰ (Resim 8). "L" tipi latrinalar "I" tipi latrinalardan sonra en az görülen latrinalardır. Yetersiz işçilik ve kalitedeki eksikliklere bağlı olarak çok fazla tercih edilmedikleri düşünülmektedir. İki duvarı boyunca oturma yerleri ve temiz su kanalı yerleştirilmiştir. Anadolu'daki tek örneği

RESİM 8: Magnesia Latrinası
<http://www.magnesia.org/1g-latrina>

30 Gülbay, 2006: 462-463; Gülbay 2003: 11-12.

M.S.4. yy'a tarihlenen Sardis Kadınlar Latrinasıdır³¹. "I" tipi latrinalar adını ince ve uzun şeklinden almıştır ve çok yaygın değildir. Bu tipte uzun, temiz ve pis su kanallarına basınçlı su pompalanmasına ihtiyaç duyulması, suyun daha uzağa taşınması için geniş temiz su kanallarına sahip olması gerekliliği, bu tipin neden pek tercih edilmediğini açıklamaktadır. Miletos'taki 24m.uzunluğundaki "I" tipi latrina bu duruma güzel bir örnek oluşturmaktadır³².

Batı Anadolu örnekleri incelendiğinde, eğer latrina hamamın içindeyse palaestra yakınında hamamın giriş ya da çıkış hattında konumlandıkları görülmektedir. Eğer hamamın dışında inşa edilecekse hamamın bir köşesine ya da karşısına yapılmaktadırlar. Genel olarak latrinaların birden fazla giriş kapısı olduğu görülmektedir. Kadınlar için yapılan latrinaların, Sardis örneğinde olduğu gibi, tek kapısı bulunmakta olup, erkekler latrinasından hem mekânsal olarak hem de giriş olarak ayrılmış olduklarını görmekteyiz. Latrinalarda, bir giriş hamama açılırken diğer girişi sokağa ya da caddeye açılmaktadır. Kapı ikiden fazla ise hamam'a, gymnasium'a ve sokağa açıldıkları görülmektedir. Bu latrinalar sadece hamam ziyaretçilerine ya da Gymnasium'daki Ephebeionlara hizmet etme-

mekte aynı zamanda şehrin tüm kesimine hizmet vermektedir. Bu noktada sorulması gereken soru; hamamların gün sonunda kapatıldığı zamanlarda kompleks dışındaki latrinalara ne olduğudur. Gündüz gelen su gelmeye devam ediyor muydu? Etniyorsa tuvaletler nasıl açık kalıyordu? Pompeii'deki Iulia Felicis hamamlarında yapılan çalışmalar gün boyunca bile havuzlardan tuvalet bağlantılarına sürekli bir su akışı sağlanamadığını göstermektedir. Hamamlara bir su bağlantısı olmayan ve bir kuyudan gelen suyla temizlenen tuvaletlerde de buna benzer bir sorun yaşanmaktaydı. Bir şehir bağlamında ortak çözüm, günlük gereksinimler ve daha güvenilir bir su temini için çözüm kamusal çeşmelere tuvaletleri bağlamaktı. Örneğin, Ostia'daki Neptüne hamamlarının içindeki latrina bitişiğindeki bir kamusal çeşmenin suyuyla temizleniyordu³³. Batı Anadolu'daki hamam latrinaları bizlere diğer bölgelerde kazılan latrina yapılarından sistem, işlevsellik ve yapım kalitesi açısından çok büyük farklılıklar olmadığını göstermektedir. Latrina planlarından suya temiz havadan daha fazla önem verildiğini anlayabiliriz. Üstü bir çatı ile kapalı olan latrinalar da kokunun ve atıkların uzaklaştırılması tamamen suya bağlı idi. Bu nedenle latrinaların hamam, çeşme gibi su kaynaklarının yakınına -hatta

31 Gülbay, 2003: 9

32 Gülbay, 2006: 461; Gülbay, 2003: 8.

33 Vaerenbergh, 2006: 456.

hamamlarda içine- yapılması oldukça mantıklıdır. Su temini ve atıkların uzaklaştırılması için Peristilli latrinalarda, Ephesos Skolastika hamam latrinasında olduğu gibi, çatıda biriken sular kanalizasyona verilerek; diğer latrinalarda da - Varius hamam latrinası, Metropolis latrinası gibi - hamamdan gelen atık sularının latrina kanalizasyonuna verilerek latrinaların temizlendiği görülmektedir.

Latrinalar, bize bir ihtiyacın nasıl giderildiği hakkında bilgi vermenin dışında, aynı zamanda dönemin toplumsal yaşamı hakkında da detaylı bilgi vermektedir. Örneğin; bir rezervasyon sisteminin varlığını Ephesos'daki Vedius Gymnasium'undaki yazıtlardan anlamaktayız. Kadın-erkek ayrımı yapılmayan latrinalar bize, uzun bir dönem mahrem anlayışının olmadığını gösterir ve aynı zamanda bazı latrinalara bu nedenle seks yapılan yerler olarak "latrinarum antistes" adının verildiğini bilmekteyiz. "I" tipi ve "L" tipi latrinaların, sosyalleşme imkânını azaltmasından dolayı daha az tercih edildiğini söyleyebiliriz.

Bütün bunların dışında latrinaların bize vermesi gereken başka bilgiler de bulunmaktadır. Örneğin yakınında çeşme ya da hamam olmayan bir agoradaki ya da tiyatro yakınındaki latrinaların temiz su ihtiyacı nasıl karşılanıyor, latrinaların temizliği nasıl yapılmıyordu. Hamamların belli gün ve saatlerde kadınlara, diğer zamanlarda erkeklere

hizmet verdiği bilinmektedir. Bu belirli zamanların dışında latrinaların ortak kullanımı sorunu nasıl gideriliyordu? Aynı anda hem kadınların hem de erkeklerin latrinaları kullanması durumunda ne gibi sorunlar yaşanmaktaydı? Kamusal latrinalar günün her saati açık mıydı? Yapılan çalışmalar henüz bu tür sorulara kesin yanıtlar verebilecek derinlikte değildir. Ancak ileri de yapılacak detaylı çalışmalar arttıkça tarihin bu önemli yapıları hakkında daha fazla bilgiye sahip olabileceğimizi düşünmekteyim.

KAYNAKÇA

- Blanck, H.**, Eski Yunan ve Roma'da Yaşam, Çev: İslam Tanrıktut, Arion Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Erdemir, H. P. Erdemir, H.**, "Hellen ve Roma Topluluklarında Tuvalet ve Temizlik", Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, II/2, İstanbul, 2010.
- Gülbay, O.**, Eski Çağ'da Tuvalet Kültürü, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2003.
- Gülbay, O.**, "Western Anatolian Public Latrines", Cura Aquarum In Ephesus, Vol.2 Paris, 2006.
- Jansen, G.**, "The Toilets of Ephesus: A Preliminary Report", Cura Aquarum In Ephesus, Vol.1, Paris, 2006.
- Trigg, B. H., London B. D.**, "Latrines and Sewer System", Archaeology of Food: An Encyclopedia, Editor by Karen Besheer Metheny, Mary C. Beaudry, Rowman & Littlefield Publishing Group, USA, 2015.
- Vaerenberg, J. V.**, "The Latrines in and Near The Roman Baths of Italy", Cura Aquarum In Ephesus II, Paris, 2006.
- Waslander, C. T.**, Latrines, Amsterdam, 1994.

{ KAVİMLER Göçü }

Tarih öncesi dönemlerden başlayarak başlayan göçler aralıklar devam etmiştir. Bu göçlerin hemen hepsinin siyasi ve askeri sebepleri vardır. Göç, bir milletin, bir kavmin yurtlarını terk ederek bilinmeyen bölgelere yok olma pahasına da olsa göç etmesidir. Tarih öncesi yapılan göçlerin sebeplerini o dönemin aydınatabilecek yazılı kaynaklar bulunmadığından tam olarak açıklayabilme imkanı her zaman bulunamamaktadır. Yazının bulunmasından sonraki dönem göçlerin birbirlerine daha sağlıklı bilgiler edinebilmekteyiz.

Kavimler göçünü başlatan Batı Hunları'nın kimlikleri hakkında 200 yıldan beri türlü tahminler yürütülen ve çeşitli bilginler tarafından Türk-Fin, Fin-Ugor, Uygur-Moğol, Türk-Moğol karışımı, Türk-Moğol-Mancu karışımı oldukları konusunda yabancı bilim adamları görüş ileri sürmüşlerdir.

Kaynaklar ve yorumlar çok çeşitlidir. Bazı kaynaklar Batı Hun İmparatorluğu ile Avrupa Hun İmparatorluğunu ayırmakta ve bunları iki ayrı devlet olarak kabul etmekte, bazıları ise batı ve Avrupa Hun İmparatorluklarını birbirlerinin devamı sayarak tek devlet kabul etmektedir. Batı Hunlar'ının geldikleri yer konusunda da değişik görüşler ileri sürülmesine karşın son yapılan araştırmalar bu Hunlar'ın, Büyük Hun İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Orta Asya'dan göç eden kavimler olduğunu kesinleştirmiştir. Batı Hunlar'ının Aya kökenli ve Büyük Hun Devleti'ni kuran kavimlerin torunları oldukları artık kesin bir gözle bakılmaktadır. Bu konuda tarihsel, kültürel ve toplumsal bilgilerle kanıtlanmıştır. Avrupa Hunlar'ının dili Türkçeydi. Hükümdar sülalesinin adlarına baktığımızda bunu görmekteyiz. Muncuk, Atilla, İlek, Dengizik, Aybars, Arıkan, Oktar vb.

Daha önce Hun tarihinde de gördüğümüz gibi ilk çağda büyük bir imparatorluk kuran Hunlar m.ö. 48 yılında Güneydoğu ve kuzeybatı Hun Devletleri diye 2'ye ayrılmıştır. Güney Doğu Hun Devleti Çin baskısı altına girdi ve eski Hun anayurdu bütün özelliklerini giderek yitirdi. Çin kaynaklarını bu toplulukların Slen-pilerin eline geçtiğini belirtir. Asıl Hun tarihi M.Ö. II. yy'ın birinci yarısında Avrupa topraklarına gelişecektir.

Hunlar batı steplerine göç etmeden önce burada buralarda İskitler yaşıyordu. Daha sonraları İran'dan gelen Sarmallar İskit İmparatorluğunun yıkılmasından önemli rol oynadılar. İran kökenli kavimler batı steplerine yayıldılar. Büyük Hun İmparatorluğu dağıldıktan sonra Orta Asya'da kurulması denenen bazı Rum Devletleri uzun ömürlü olmadı ve Hunlar yavaş yavaş Batı'ya doğru göç etmeye başladılar. Öncelikle Aral Gölü civarında görülen Hunlar, sonraları Don ve Volga ırmaklarını görüldüler. Bu tarihlerde Karadeniz'in bazı kısımları Gotların işgali altında bulunuyordu. Don-Dinyeper ırmakları arasında Ostrogotlar, onların batısında da Vizigotlar yerleşmişti. Vandallar da Batı'da oturuyordu. Germen kavimleri İran Boyları karışık biçimlerde yaşıyorlardı. Hunlar, önce Doğu Gotları olan Ostrogot Devleti'ni yıktı, sonra da Batı Gotları olan Vizigotlar tarih sahnesinden silindiler. Gotlar, bu yenildiler üzerine kalabalık gruplar halinde Batı Avrupa'ya kaçtılar. Bu dönemde birçok kavim Hunlar'ın zorlamasıyla Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya doğru göç etti. Hunların Roma İmparatorluğu'nun Kuzey kesimlerini de alt üst ederek İspanya'ya kadar büyük bir kavimler göçüne neden oldular. Yendikleri kavimlerden aldıkları esirler ile ordularını genişleterek Avrupa'nın içlerine doğru saldırılarını yaygınlaştırdılar. Yoğun Hun saldırıları ile karşılaşan Avrupa'nın dengesi alt-üst oldu. Tüm Avrupa Hunlar'a barbar gözüyle bakar oldu. Roma İmparatorluğundan herhangi bir direniş görmeyen Hunlar Macaristan'a kadar büyük sefer düzenlediler. Bu bölgelerde yaşayan kavimler Roma İmparatorluğu sınırları içine giriyorlar, Romalıların askeri gücüne sığınıyorlardı. Görüldüğü gibi Kavimler Göçü: Ural Irmağı ile Volga arasında bulunan Batı Hunları'nın Avrupa içlerine ilerleyerek önlerine çıkan toplulukların bir kısmını yönetimleri altına alması, bir kısmını da Avrupa'nın batısına ve güneyine doğru yer değiştirmek zorunda bırakmasıyla başladı. Avrupa'da "Barbar Krallıkları" denen küçük devletlerin doğmasıyla sonuçlandı.

AVRUPA'DA KURULAN KRALLIKLAR İSPANYA'DA İSPANYA (VİZİGOTLAR):

418-700 yılları arasında İspanya'da kurulan en önemli krallıklardan biridir. Yaklaşık 100 yıl yaşamışlardır. İlk devlet şeklini de Batı İspanya olarak görüyoruz. Armanizm'in etkisinde kalarak Hristiyanlığı kabul etmişler. İspanya'nın Hristiyanlaşmasında etkili oldular. Hun Türkleri Avrupa'ya ilerlerken bu kavimlerle mücadeleler yaptılar. Balkanlarda tutunamayacağını anlayan vizigotlar, Sicilya (İspanya'ya) göç ettiler. Justinianus döneminde Roma güçlenmeye başlayınca etkisiz hale geldiler. Aydınlanma çağına başlaması ve İspanya'da İslam ordularının görülüp 711'de Endülüsler'in kurulmasıyla son buldu.

KUZAY AFRIKA (VANDALLAR) 533-548 :

V. yy'da Kuzey Afrika'da devlet kuran Vandallar Hristiyan olup Ariyani mezhebinin benimsemişlerdir. Bu nedenle, Ariyani olmayan yerli halka baskı yapmışlar ve zulm etmişlerdir. Bu arada yerli halk olan Berberiler arasında çıkan isyanlarda devletin gücünü azaltmıştır. Başkenti Burgoplar'dır. Justinian'ın izlediği dış politika neticesinde tekrar bunları Bizans'a bağlamıştır.

İTALYA (OSTROGOTLAR)

Teodarik tarafından İtalya alınmış, ölümünden sonra taht mücadeleleri olmuş, tahta geçen Teodora'nın kızı Bizans'la iyi ilişkiler kurmuş, Bizans kültürünü de benimsemiş, bu durum Justinian'ın politikalarını kolaylaştırmış, devletin merkezi Koverraya'dır. 555 yılında tamamen yıkılmıştır.

AREMAN KRALLIĞI (ASLASLOREN)

Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Anglosaksonlar Galya topraklarında 871-1066'da kurulmuşlar. Küçük 7 krallıklardan oluşmakta, yabancılarla mücadelelerde ittifak içinde olmuşlardır. Anglosakson Hristiyanlığın merkezi haline gelmiştir.

LANGOBADLAR (568-774)

Macaristan Ovası'na kurulmuşlardır. Hunlarla ve Doğu Gotlarıyla 773-774 yılında Avrupa'da kurulan son ve en büyük krallık olan Frank Krallığı tarafından yıkılmışlardır. 486 ve 843 yılları arasında hakimiyet kurmuşlar, Batı Avrupa sahasında 496'da Hristiyan olmuşlar, Batı Avrupa'da Hristiyanlık Resmi din olarak başlamıştır.

FRANKLAR (773)

3 bölgeye ayrılmışlar:

1. Avusturya Bölgesi (Viyana)
2. Nestruya Bölgesi
3. Burgan (Onlins Bölgesi)

Yaklaşık 400 yıl Avrupa'da güçlenmişlerdir. 3 bölgeye toplanması, 3 bölgeye bölünmesi demektir. Bu bölgeleri kardeşler yönetmiş ve birbirinden bağımsız hareket etmişlerdir. Avusturya'da kurulan Franklar Karolenj olarak değişmiştir. Bizans'la karşılıklı ilişkiler başlamış, Avrupa'nın tek hakimi durumuna gelmişlerdir. Avarlar'ın hakimi zor durumda bırakmış, Franklar daha sonra Katolik kilisesine yaklaştı ve Katolik dünyasının liderliğini benimsemiştir.

Bütün bu devletler Roma'dan miras kalan yönetim yapısıyla ve misyonerler aracılığıyla Germen ülkelerini Hristiyanlaştıran Katolik kilisesinin desteğiyle durumlarını sağlamlaştırmışlardır. Göç sonunda Hunlar aleyhine inanılmaz rivayetler ev hikayeler çıkmıştır.

Barbarlar silah zoruyla ele geçirdikleri topraklardaki bütün Roma izlerini silmeye kalkışmışlardır. Çünkü sayıca azdılar. Barbar kavimlerle Romalılar arasındaki en büyük ayrılık nedeni, İznik Konsilinin, (325) yılında mahkum ettiği Ariusculuktu. Bu inancın, İsa'yı Tanrısal bir varlık değil bir insan olarak kabul etmesine dayanıyordu.

395 yılında Roma İmparatoru'nun ölmesi üzerine yeniden harekete geçen Hunlar'ın bir kısmı

Balkanlardan Trakya'nın içlerine inerken bir kısmı da Kafkasya'dan geçerek Anadolu'nun iç kısımlarına gidiyorlardı. Hunlar'ın Doğu kanadı tarafından düzenlenene bu akımları basık ve kursik adlı başbuğlar yönetiyordu. Hunlar Anadolu'ya indikten sonra burada kalmışlar, iç kısımlara doğru ilerlemişler, Anadolu'ya işgal değil keşif amaçlı gelmişlerdir. Çukurova ve Suriye'yi işgale etmişlerdir. Kudüs'e kadar inen Hunlar, daha sonra Kuzey'e dönerek Orta Anadolu'ya yürüdüler ve daha sonra da Azerbaycan yoluyla kendi merkezleri olan Kuzey Karadeniz'e döndüler. İskitlerden sonra Türklerin Anadolu'ya ikinci kez gelişleri Hunlar döneminde olmuştur. Hunlar Doğu Roma'yı çöktürmeye yönelik saldırılarını arttırdılar. Ancak dış politika savaş taktiği olarak Roma'yı ortadan kaldırmayı ana ilke olarak benimserken, Buna karşı Batı Roma ile dostluk ilişkilerini geliştirmişlerdir. Avrupa'da ortalığı karıştıran bazı barbar kavimlerin hem Romalıların hem de Hunların düşmanı olması Hun Devleti'ni böyle bir dış politikaya yöneltmişti. Hun kuvvetlerinin mevcudu 90-100.000 Türk, bir o kadar da Germen ve İslav olmak üzere 200.000 kişi kadar çeşitli kaynaklardan takip edildiği kadar Hun Devleti için de şu kavimler yer almaktaydı.

1) Doğu'dan Batıya: Germenler, Gotlar, Suebler, Gedipler.

2) Orta ve Batı Rusya: Slavlar, Venedalılar, Sklavanlar, Antlar.

3) Kafkaslar'dan Tuna'ya Dağınık Halde: İranlılar, Alanlar, Sarmatlar, Başternolar,

4) Ural'dan Baltık'a: Finler, Ugorlar, Çudlar, Estler, Vidivaniler.

5) Türkler: İmparatorluğun her tarafına yayılmış olarak üçogur, beşogur, altıogur, onogur, saraoğurlar, ağaçeriler, sabarlar.

Yaklaşık olarak sayıları kırkbeşe yaklaşan bu kadar çok kavim eski Türk devlet sistemine göre bir siyasal birlik oluşturmakta, yabancı kavim ve zümreler ancak kralları aracılığıyla imparatorluğa bağlıydı.

KAVİMLER GÖÇÜ'NÜN ROMA'YA ETKİSİ

Roma siyasi kısaca bahsederseniz; Roma M.Ö. 773 yılında Tibet Nehri üzerinde savunmaya elverişli bir tepede kurulan ve kısa zamanda gelişme kaydederek ilk çağın en büyük imparatorluğu haline gelmiştir. Kazandığı büyük zaferlerle Akdeniz'i ele geçirmiştir. Böylece gücünü artırmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun gücü dini mücadeleler ve iç savaşlarla sarsılırken Doğu'da İran'ın baskısı da gitgide artmaktaydı. Bu arada da Kavimler Göçü'nün başlaması daha büyük darbe oldu. Bu arada kuzeyden ve doğudan hiç aralıksız savaştı.

Trakya topraklarını Batı Gotları tahrip etmeye başlamışlar, Batı Gotları ve Hunlarda desteklemişlerdir. Barbar kavimleri ile savaş yapmışlar, savaş taktiği olarak Germenleri yok edebilmek için barış antlaşması yapmışlar. Ostrogotlar, Paranya'da Vizigotlarda İspanya'da iskan edildiler. Vizigotlar, yüksek askeri ücrete sahip olacaklar, Roma'nın müttefiki sayılacaklar ve icap ederse Roma'ya askeri yardımlarda da bulunacaklardır. Amaçları Gotları Roma'dan uzaklaştırmaktı. Fakat pek çok Got grubu imparatorun hizmetine girdi.

Anlaşmanın ve Roma'nın izlediği siyasetin sonucu olarak;

1)Devletin Germen kavimlerinin dalgalarının ezilmesi durduruldu.

2)Saldırganlar devlet hizmetine alınarak faydalanma yoluna gidildi.

3)Mevcudu azalan Roma ordusu takviye edilmiş oldu.

Bu anlaşmaların olumsuz yanları olarak;

1)Germenler savaş yoluyla değil barış yoluyla Roma İmparatorluğu'na sızdılar.

2)Ordu Germenleşti.

3)Devletin mali yükü arttı.

4)Ağır vergilere muhatap olan halkın sefaleti arttı.

5)Ağır borçların ve ekonomik sıkıntıya giren, vergi memurlarının baskısından kaçmak isteyen halk, büyük arazi sahibi kişilerin himayesine girmeye başladılar.

ROMA'NIN ÇÖKÜŞ NEDENLERİ

1)İmparatorluğun geniş sınırlara ulaşması.

2)Askeri birliklerin (lejyon) kendi komutanları imparator ilan etmesi ve imparatorların birbirleri ile mücadeleleri.

3)İç mücadelelerin devleti yıpratması.

4)Germenlerin ve İranlıların saldırıları.

5)Kavimler Göçü yani Hun akımlarının Roma topraklarına baskısı.

Bu sebeplerle meydana gelen askeri ve siyasal çöküntü diğer kurumlarında çökmesine sebep oldu. Sosyal hayat bozuldu.

İmparatorlar, barbarların siyasal becerilerini küçümsemelerine rağmen, değişen koşulların kalıcı olarak, Roma toparlanmasına zarar verebileceğini hesaplamamışlardır. Barbarlarda kendi cephelelerinden imparatorluk yönetiminin zayıflığının kanıtlandığı bir durumla o kadar iç içe hale gelmişler ve kendi yöneticileri o kadar güven kazanmışlardır ki daha az saygılı davranmaktan çekinmez olmuşlardır.

Bir yandan yaşamak için güçlü bir merkezi iktidar isteyen devletçiliğe aykırı düşen bir hayat görüşü, öte yandan orta sınıflar yani bir toplumun en sağlıklı ve en zaruri bölümünü yok eden bir ekonomik bunalım.

Kısaca, bu uzun ve sıkıntılı dönem içinde yeni bir Avrupa kurulmuş, batının Asya'yla olan ilişkileri yepyeni koşullar altına gelmiş ve bu yeni gelişmeler önümüzdeki çağa özelliklerini vererek damgasını vurmuştur.

Kavimler Göçü, Avrupa'da bir çok etki yaratmış, Avrupa medeniyetinin Hun Türklerinden aldığı başlıca unsurları büyük Fransız tarihçisi ve Coğrafyacısı Fernand Grenord şöyle ifade ediyor: "O zamana kadar, Avrupalıların meçhulü olan iç çamaşırları, at koşumları ve Türklerin atlarını besleme usulleri askerliğe ve süvariliğe dair bir çok hususu, bir çok coğrafya ismi ve mefhumu, at donatımına ait bir çok hususları Hunlardan öğrenmişlerdir.

{ KAVİMLER GÖÇÜ VE } { AVRUPA HUN DEVLETİ }

Kavimler göçü nedenleri; Asya Hun İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Asya'nın batısında bulunan Hunlar, Hazar Denizi ile Aral Gölü arasındaki bölgede yaşayan Alanların topraklarını ele geçirmişlerdir. Bu bölgenin Hunların eline geçmesi, onların Avrupa içlerine kadar ilerlemelerinin başlangıcı olmuştur, bu da kavimler göçünün en önemli nedenidir.

Karadeniz'in kuzeyi ile Doğu Avrupa'da IV. yüzyılda Romalıların barbar dediği Ostrogotlar, Vizigotlar, Gepitler ve Vandallar gibi birçok Germen kavmi bulunmaktaydı. Hunların İtil (Volga) Nehri'nin batısına geçerek Karadeniz'in kuzeyine gelmeleri, bu bölgede bir göç hareketini başlatmıştır (375). Hunların bu hareketiyle bölgede tutunamayan kavimler, batıya göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu kavimler, önlerine çıkan diğer kavimlerin yerlerinden ayrılmasına neden olmuştur. Kavimlerin yıllarca süren bu yer değiştirmelerine "Kavimler Göçü" denilmiştir.

Ostrogotlar, Vizigotlar, Gepitler ve Vandallar, Romalılar tarafından barbar kavimler olarak nitelendiriliyordu. Bu nedenle bazı kaynaklarda kavimler göçü için barbar kavimler göçü denilmektedir. Asya Hun İmparatorluğu'nun İpek yolunu ele geçirek bu yol üzerinde ticaret yapması ile başlayan kuzeye doğru yolculuğu kavimler göçü ile sonuçlanmıştır. Kavimler göçü olayı perspektifinde değerlendirildiğinde ise tarih bilimi açısından kavimler göçü bir olaydır sonucu elde edilir.

KAVİMLER GÖÇÜ'NÜN ÖNEMLİ SONUÇLARI

Kavimler göçü sonucunda, Roma İmparatorluğu doğu ve batı olarak ikiye ayrılmıştır (395). Batı Roma İmparatorluğu 476 da yıkılmış ve toprakları üzerinde birçok Germen devleti kurulmuştur. Avrupa'nın etnik yapısı değişerek yeni milletler ortaya çıkmıştır. Alanlar, Vandallar ve Vizigotlar, İspanya Yarımadası'na gelerek İspanyolların; Angıllar ve Saksonlar, Britanya adalarına yerleşerek İngilizle-

Kavimler Göçü Yol Haritası

rin; Germen kavimleri, Ren Nehri kıyılarına yerleşerek Almanların oluşmasını sağlamışlardır.

Bunun sonucunda kavimler göçü devletleri diye bilinen bugünkü İngiltere, Fransa, İspanya, Almanya gibi Avrupa devletlerinin temelleri atılmıştır. Türkler, Avrupa'da bir Hun Devleti kurmuşlardır. Türk kültürü Avrupa'da yayılmıştır. İlk Çağ sona ermiş, Orta Çağ başlamıştır. Eğer kavimler göçü olmasaydı sorusuna verilebilecek net bir cevap yoktur ancak bu konuda birçok varsayımda bulunulabilir. Örneğin kavimler göçü olmasaydı Hunlar'ın Asya'da hüküm süreceği ve belkide tüm Asya kıtasına hükmedecekleri varsayımında bulunabiliriz.

KAVİMLER GÖÇÜNÜN AVRUPA SİYASİ TARİHİ AÇISINDAN SONUÇLARI:

Avrupa'da kilise önem kazanmış, kavimler göçü ile Skolastik (Bilime kapalı, dine dayalı) düşünce egemen olmuştur.

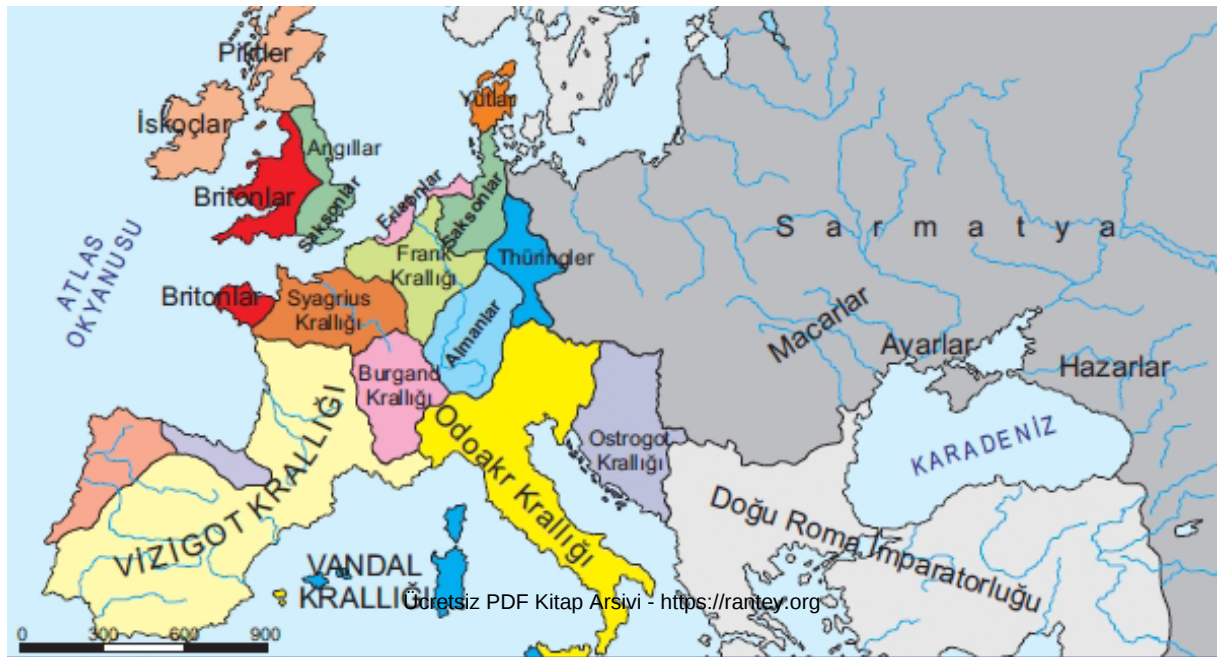
Avrupa'da feodalite (derebeylik) rejimi ortaya çıkmıştır. Derebeylik kavimler göçü sonrasında ortaya çıkan bir rejimdir, feodalite olarak da adlandırılır.

FEODALİZM

Batı Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra yerine kurulan krallıklar arasındaki anlaşmazlıklar, Avrupa'da feodalite rejiminin doğmasına sebep olmuştur. Avrupa'da Kavimler Göçü'nün meydana getirdiği karışıklıklar devam ederken halk ve büyük toprak sahipleri, kendilerini emniyette görmediklerinden hayatlarını devam ettirebilmek için güçlü kişilerin koruması altına girme ihtiyacı hissettiler.

Halkın himayesine girdiği kişilere süzeren, himaye edilenlere de vassal denilirdi. Böylece IX. yüzyılda senyörler ve vassaları arasında bir hiyerarşi gelişti. Senyörler, bağlılığı sebebiyle vassalara kira karşılığı bir toprağın işleme hakkını vermeye başladılar. Böylece feodalite(derebeylik) rejimi ortaya çıktı. Feodal düzenin önemli özelliklerinden biri de senyörün içinde yaşadığı şato veya kalelerdi. Bu şato veya kaleler askerî birlik tarafından korunuyordu.

Feodalite, bütün Orta Çağ boyunca devam etti. XV. yüzyılda barutun ateşli silahlarda kullanılmasıyla sona ermeye başladı. Feodalitenin yıkılması mutlak krallıkların güçlenmesini sağladı. Yeni

Kavimler Göçünden Sonra Avrupa Haritası

Çağ başında Almanya dışında tüm Avrupa da feodalite yıkıldı. Almanya'da ise Yakın Çağda ortadan kalktı. Orta Çağ Avrupa'sında halk çeşitli sınıflara ayrılmıştı.

Ayrıca bakınız: Feodalite ve Tımar Sistemi-
nin Karşılaştırılması

AVRUPA HUN DEVLETİ

(AVRUPA HUN İMPARATORLUĞU)

Balamir Dönemi: Balamir Çiçi Yabgu'nun ve Mete Han'ın soyundandır. Hunlar Balamir önderliğinde Karadeniz'in kuzeyinden batıya geçerek kısa sürede Tuna boylarına ulaşmıştır (375). Avrupa Hunlarının batıya yönelmesi önce Ostrogotların (Doğu Gotları), sonra Vizigotların (Batı Gotları) yerlerini terk etmelerine neden olmuştur. Balamir kavimler göçü olayında büyük rol oynamıştır.

Uldız Dönemi: Balamir'den sonra Avrupa Hunlarının başına Uldız geçmiştir (378). Uldız Döneminde Avrupa Hunları iki kol hâlinde hareket etmiştir. Bunlardan biri Roma topraklarına girerken diğeri de Kafkaslar üzerinden Anadolu topraklarına girmiştir. Böylelikle Türkler ilk kez Anadolu'ya ayak basmışlardır. Uldız, Avrupa Hun Devleti'nin geleneksel politikasının temellerini atmıştır. Onun politikası iki aşamalıdır:

- Doğu Roma'yı baskı altında tutmak,
- Batı Roma ile iyi ilişkiler kurmak.

Uldız 410'da ölmüştür. Uldız'dan sonra Hunların yönetimine Karaton, Rua daha sonra Atilla ve Bleda birlikte geçmiştir.

Attila Dönemi: Avrupa Hunlarının en parlak dönemi Attila ile başlamıştır. Attila, devletin başına geçtikten sonra Kavimler göçü nedeniyle ortaya çıkan Doğu Roma ile olan ilişkilerin yeniden düzenlenmesi gerektiğini düşünmüştür. Çünkü iki devlet arasında bazı sorunlar yaşanmaktaydı. Bu sorunun temelini Doğu Roma İmparatorluğu tarafından esir edilen veya çeşitli nedenlerle bu ülkeye sığınan Türkler teşkil etmiştir. 434 yılında Doğu Roma imparatoru, iki devlet arasındaki sorunların görüşülmesi için Attila'ya başvurmuş ve bir heyet göndermiştir.

Bunu bir fırsat gören Attila, Doğu Roma heyetiyle tarihe Margos Barışı adıyla geçen bir antlaşma imzalamıştır.

Attila, Batı Roma üzerine gidebilmek için Doğu Roma'nın hâkimiyetindeki Balkanlar'da güvenliğin sağlanması gerektiğini düşünmekteydi. Bunun için Balkanlar ı baskı altında tutmaya çalışmış, bu bölgeye peş peşe seferler düzenlemiştir. Bu

ASİLLER	ORTA ÇAĞ AVRUPASI'NDA SOSYAL SINIFLAR
	Orta Çağ Avrupası'nın en imtiyazlı sınıfı asillerdi. Bunların en üstünde senyör denilen derebeyleri bulunurdu. Senyörlerin en büyüğü kraldı. Derebeylerden sonra sırasıyla dükler, kontlar, baronlar, vikontlar ve şövalyeler yer almıştır. Asiller her türlü hakka sahipti.
RAHİPLER	
	Asillerden sonra en imtiyazlı sınıftır. Papa'ya bağlı olarak çalışırlardı. Kilise topraklarında senyörler gibi yaşarlardı. Orta Çağda önemli miktarda toprak elde ederek zenginleşmişlerdir. Vergi ve askerlikten muaf tutulmuşlardır. Hem devlet hem de din işleriyle uğraşırlardı.
BURJUVALAR	
	Kasaba ve şehirlerde oturup ticaret ve sanayi ile uğraşanlara burjuva denilirdi. Senyörlere belli miktarda para vererek onların himayesinde yaşarlardı.
KÖYLÜLER	
	En kötü şartlar altında yaşayan sınıftı. Köylüler iki kısma ayrılmıştı. Serf adı verilen köylülerin hiçbir hakları yoktu. Efendileri için tarlalarda çalışırlar ve kazançlarını onlara verirdi. Toprakla beraber alınıp satılırlardı. Serbest köylüler, ekip biçtikleri topraklardan kazandıklarının bir kısmını senyöre vergi olarak verirdi. İstedikleri zaman başka bir yere gidebilir, istedikleri gibi çalışırlardı. Malları da çocuklarına kalırdı.

Orta Çağ Avrupa'sında Sosyal Sınıflar

seferler sonucunda Doğu Roma İmparatorluğu ile Anatolios (Anatolyus) Barışı (447) imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Bizans'ın ödemesi gereken vergi miktarı üç katına çıkarılmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde Doğu Roma imparatoru bu vergiyi ödemek istememiştir. Bunun da Attila'nın öldürülmesiyle mümkün olabileceğini düşünmüştür. Bu düşünce Doğu Roma imparatorunu Attila'ya karşı bir suikast girişimine sevk etmiştir. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Doğu Roma İmparatorluğu'nu tamamen etkisiz hâle getiren Attila, Batı Roma üzerine yoğunlaşmıştır. Batı Roma üzerine gidebilmek için çeşitli sebepler aramıştır. Attila, Batı Roma imparatorunun kız kardeşi Honoria (Honarya)'nın evlilik teklifini bir fırsat olarak görmüştür. Honoria'nın teklifini kabul eden Attila, çeyiz olarak Roma topraklarının yarısını istemiş, bu isteği kabul edilmeyince de Galya Seferi'ne çıkma kararı almıştır.

Bu sefer sırasında her iki taraf da çok kayıp vermesine rağmen kesin bir sonuç alınamamıştır (451). Ertesi yıl Attila, Alpleri aşarak İtalya'ya girmeyi başarmıştır. Attila'nın durdurulamayacağını anlayan Romalılar, Papa'dan arabuluculuk için yardım istemişlerdir. Papa'nın başkanlığındaki heyet Attila'dan Roma'nın bağışlanmasını talep etmiştir. Attila, Papa ile anlaştıktan sonra ordusuyla birlikte geri dönmüştür (452).

Attila'nın Roma'yı işgal etmesine hiçbir engel yokken geri dönmesinin nedenleri;

- . Roma'nın Hristiyan dünyası için kutsal bir merkez olması,
- . Batı Roma'nın gücünü kırdığına inanması,
- . Doğu'da bir tehlike olarak gördüğü Sasani Devleti üzerine sefere çıkmak istemesidir.

Attila, Roma Seferi'nden döndükten sonra hayatını kaybetmiştir (453). Bazı kaynaklarda Atti-

la'nın zehirlenerek öldürüldüğü belirtilmiştir. Attila ve Hunlar, Avrupalıların zihninde önemli bir yer işgal etmiştir. Henüz Attila hayattayken onunla ilgili efsaneler söylenmeye, yazılmaya başlanmıştır. Attila, Avrupa Hun Devleti'nde babadan oğula geçen bir hükümdarlık sistemini yürürlüğe koymuştur. Attila'dan sonra yerine oğulları İlek, Dengizik ve İrnek geçmiştir. Ancak onlar devleti babaları kadar iyi yönetememişlerdir. İlek, ayaklanan Germen kavimleriyle savaşırken, yerine geçen Dengizik ise Doğu Roma ile yaptığı mücadele sırasında hayatını kaybetmiştir (469).

İrnek, Orta Avrupa'da tutunamayacağını anlayınca kendine bağlı Türk boyları ile beraber Karadeniz'in kuzeybatı sahillerine dönmüştür. Türk boylarından bir kısmı da geldikleri yer olan Orta Asya'ya geri gitmişlerdir. Avrupa'da kendi göçebe geleneklerini devam ettiren Hunlar, ele geçirdikleri bölgelerdeki kavimlerle bir arada yaşamışlardır. Bu yüzden kavimler arasında kültürel bir etkileşim meydana gelmiştir. IV. yüzyıldan itibaren Tuna boyundaki Hunların bir kısmı Hristiyanlaşmıştır. Avrupa Hunları, çok güçlü devlet idareleri, sınırları içerisinde sağladığı emniyet ve huzur sayesinde kuzey-güney, doğu-batı arasındaki ticari ve kültürel faaliyetleri kolaylaştırmıştır. Hunlar, pantolon ve ceket giyme, at koşumları ve atları eyerleme konularında Avrupa'ya örnek olmuştur. Bazı Avrupa kavimleri, ordularını Türk ordusu düzeninde yeniden yapılandırmışlardır.

Bu yazımızda Kavimler Göçü ve Avrupa Hun Devleti konularının yanı sıra feodalizm yani derebeylik sistemi hakkında da bilgi edindik. Ayrıca kavimler göçü nedir kimler tarafından başlatılmıştır, kavimler göçünün haritası, kavimler göçü sonucunda ortaya çıkan rejim nedir, Ostrogotlar, Vizigotlar, Gepitler, Vandallar ve Avrupa Hunları kimlerdir gibi sorulara da cevap bulduk.

KAYNAK: TARİH BİLİMİ

Kavimler göçü olmasaydı Türkler Hunlar olarak yerlerinde ana vatanlarında kalsaydı dünyanın şu anki durumu ne olurdu hiç düşündünüz mü?

işte tam olarak bu soru üzerinden yola çıkarak sizlere görsel ve sebep-sonuç ilişkisi kapsamında aklımızdan geçen kurguyu betimledik.

ORTADOĞU

Ortadoğuya Türkler girmesydi muhtemelen Halife devleti yine eninde sonunda yıkılacak ve başta Kudüs gibi kutsal şehirler olmak üzere birer birer Avrupa Devletlerinin kontrolüne girecekti.. Dahası Ortadoğuda Hatay ve Antep civarlarındaki Haçlı devleti yaşamını sürdürecekt ve muhtemelen 1700 lerde İsrail devleti kurulacaktı.

Bunun dışında arap yarımadası tamamen İngiliz kontrolüne girecek, İranda Cumhuriyet rejimi ile idare edilecek ve dini Zerdüştlük olacaktı, çünkü Türkler İslamlaşmadığı için İslam dini hicazdan dışarıya çıkamayacaktı. Hatta bir çok arap kabile bile islamı bırakacak protestan hristiyan olacaktı sadece Mısır devleti Müslüman olarak kalacak Müslümanların nüfusu dünyada 20 milyon olacaktı.

AVRUPA

Avrupadaki Devletler birbirlerini ötekileştirmek yerine birleşmeyi tercih etmek zorunda ka-

lacaktı. Çünkü dünyada Avrupa Devletlerine RAKİP OLACAK BÜYÜK GÜÇLER OLACAKTI.

Habsburg Monarşisi yıkılmayarak günümüze dek gelecek, Fransa ise gayet iptidai güçsüz bir devlet olacaktı. Avrupanın en büyük dinamik güçleri Finler olmadığı için İskandinavya olacaktı bu devleti İtalya, İngiltere ve Almanya takip edecekti..

Dahası Bizans yıkılmayacak ortadoğunun en homojen ve militarist devletine dönüşecekti. Macar Hunları olmadığı için Avusturya büyük bir devlet haline gelecekti

AVRASYA

Avrasyanın en dinamik güçleri yine tartışmasız Rusya olurken bu devlet Çarlık rejimi ile monarşi ile yönetilecek. Çünkü asya ülkelerinde Çarlık, Kağanlık, İmparatorluk gibi Monarşik rejimler olacak. Polonya ise Avrasyanın ikinci etkin gücü olarak Karadenize dek uzanan sınıryla Rusların avrupaya ilerlemesini durduracak. Ukrayna Kozakları ise kendi devletlerini kuracak fakat bu devlet Rusların kontrolünde bir devlet olarak kalacak

AFRİKA

Afrika kıtasında genel olarak sömürge-manda rejimleri var. Çünkü Başbuğ Atatürk Kurtuluş savaşını başlatmadığı için sömürge rejimleri 21. yüzyılın sonlarına dek devam edecek. Fransa güçsüz bir devlet olduğu için Afrikanın en kurak bölgesinden koloni alırken Petrol bölgelerini Almanlar alıyor. İtalyanlar ise Afrikanın batısını. Bu arada Ruslar asyaya açılmadığı için Afrikada kendi kolonilerini kuruyorlar. Bizans ise madagaskar adasını alıyor.

KUZEY AMERİKA

Kuzey Amerika'da Hunların kontrolünde Birleşik Koloni devleti kurulacak ve bunun dışında Hun Kağanlığının artan nüfus ve yeni kaynaklar arayışı imparatorluk sınırlarını bugünkü Kanada içlerine dek taşımak zorunda kalacak.

GÜNEY AMERİKA

Güney Amerika iki büyük devlet kurulacak bu devletler koloni gibi görülsede aslında Hunların kıskırtması ile bağımsızlığını kazanma yoluna girecek. Tüm Amerika kıtasında Hunların çıkarları doğrultusunda hareket eden 3 devlet bulunacak.

PASİFİK

Pasifikte ise Büyük Japon İmparatorluğun hükmü geçecek. Japonlar, Hunlardan sonra dünyanın ikinci etkin gücü haline gelecek ve 1800 lü yıllarla birlikte güneyde çok büyük fetihler yapacak. Avustralya kıtasının tamamı Japonların kontrolüne geçecek.

ASYA

Asyada genel olarak tüm dünyada olduğu Hunların elinde olacak. 1748 yılında İran'ın içlerine dek giren ve bu devleti tamamen yıkan İran Şahenshahını ve soyunu kurutan Hunlar 1890'lı yıllarda geri çekilerek Pers Cumhuriyetinin kurulmasına ve el altından bu devletin yönetiminin belirlenmesini, tüm yeraltı kaynaklarının kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasını sağlayacak. Pers cumhuriyetinde genel olarak zerdüşlük dini hakim olacak. Hunlar ise 1550 yılındaki büyük iç savaş sonrası Büyük Hun Kağanının uygulamaya soktuğu "Andalık Yasası" nı sorgulamaya başlarlar. Çin ise Hunlara ödediği yıllık vergi yüzünden Asya'nın en fakir ülkesi haline gelmiş ve 1903 yılında patlak veren büyük Turan-Aryan savaşında kaybeden taraf olan Aryanların tarafında olmanın bedelini çok ağır ödemiş Kore'ye toprak ve Hunlara ağır vergiler ödemek ayrıca Japonlara yaptıkları her gemi için haraç ödemek zorunda kalmışlardı.

Hindistan ise Dünyanın en kalabalık ülkesi ve Çinden sonra en fakir ülke haline gelmiştir.

{ KAVİMLER GÖÇÜ VE ÖNEMLİ SONUÇLARI }

KAVİMLER GÖÇÜ ÖNCESİ GENEL DURUM

Asya Hunları, M.S. II. yüzyıl başlarında birbirlerinden ayrılmış üç bölüm halindeydi. Balkaş Gölü havzasında Çi-çi hükümdarın iktidar zamanından artakalan Hun toplulukları bulunmaktaydı. Çungarya ve Barköl dolaylarında Kuzey Hunları, Kuzeybatı Çin sahasında ise Güney Hunları varlıklarını sürdürmekteydiler. Kuzey Hunlarından eski Hun başkenti bölgesinde kalanlar, 155 yılına doğru Moğol soyundan gelen Sienpiler tarafından batıya sürülerek neredeyse tümünden yurtlarından çıkarıldılar. Güney Hunları ise kendi içlerindeki çatışmalar sonucunda ikiye ayrılmış ve topraklarının tümü, baskıları gittikçe artan Çinliler tarafından 220'ye doğru işgal edilmiştir. Bu olayların sonucunda Çin sahasındaki Hun siyasi hayatı tarihe karışmıştır.

Bu bölgelerdeki Hunlar, Çi-çi iktidarının sona ermesiyle birlikte etrafa dağılmış ve özellikle Aral Gölü'nün doğusundaki bozkırlara çekilerek, varlıklarını devam ettirmişlerdir. Oradaki diğer Türk boyları ve I. yüzyıldan II. yüzyılın ortalarına kadar Çin'den gelen Hun kitleleri ile çoğalan ve uzunca bir süre sakin bir yaşam sürdürerek güçleri artan bu Hunların özellikle iklimin değişmesi nedeniyle batıya yöneldikleri tahmin edilmektedir.

Avrupa Hunlarını kuranların bunlar olduğu bilinmektedir.

AVRUPA'NIN DEĞİŞEN YÜZÜ KAVİMLER GÖÇÜ

Hunlar, IV. yüzyılın ortalarında Alan ülkesini ele geçirdikten sonra Volga kıyılarında göründüler. O tarihlerde Karadeniz kuzeyindeki düzlükler, bir Germen kavmi olan Gotların hakimiyetindeydi. Don ve Dinyeper nehirleri arasında Ostrogotlar (Doğu Got'ları), onun batısında Vizigotlar (Batı Got'ları) bulunuyordu. Daha batıda Transilvanya ve Galiçya'da Gepideler, bugün Macaristan toprakları içinde yer alan Tisza ırmağı dolaylarında Vandallar vardı. Bu dört Germen kavmin dışında aynı bölgede İranlı ve Slav kitlelerin yanı sıra küçük Germen toplulukları da yaşıyordu. Hun başbuğu Balamir idaresinde, ilk saldırı Ostrogotlara yapıldı. Bu saldırı onları yıkmaya yetti (374). Ardından Ostrogot Kralı Ermanarik intihar etti ve yerine Hunlar tarafından Hunimund isimli bir kral atandı. Üstün bir askeri yeteneğe sahip Hun orduları saldırılarına devam ederek Dinyeper kıyılarında Vizigotlara büyük bir darbe indirdi. Vizigot Kralı Atanarik, kalabalık Vizigot kitleleriyle batıya doğru kaçtı (375). Böylece Hun askeri gücünün harekete geçirdiği ve batıya doğru çeşitli kavimlerin birbirlerini yerlerinden

iterek (topraklarından çıkararak) Roma İmparatorluğu'nun kuzey eyaletlerini alt üst edip, İspanya'ya kadar uzanmak suretiyle Avrupa'nın etnik çehresini değiştirdiği tarihi "Kavimler Göçü" başlamış oldu.

Beklenmedik yerlerde görülen ani ve şiddetli Hun darbeleri Doğu Avrupa kavimleri arasına korku ve dehşet uyandırmıştır. Hatta Hunlar aleyhinde çoğu Lâtin ve Grek kaynaklarında kayıtlı, inanılmaz söylenti ve hikâyelerin çıktığı bilinmektedir.

Hunlar; Gotlardan, Alanlardan ve Germen Taifallardan oluşturdukları yardımcı kuvvetlerle takviyeli olarak ilk defa 378 baharında Tuna'yı geçtiler ve Romalılardan hiçbir karşılık görmeksizin, Trakya dolaylarına kadar ilerlediler. Bununla birlikte, Roma topraklarında görülen bu kuvvetlerin yalnızca keşif için gönderilen öncü birlikler olduğu, daha sonraki tarihlerde bugünkü Macaristan ovalarına kadar akınlar düzenlenmesinden anlaşılmaktadır. Hun saldırılarından kaçan, bugün Avusturya arazisindeki Markomanlar ile Kuadlar, Roma topraklarına geçmeye hazırlanırken, İran asıllı Sarmatlar Roma sınırlarını aşıyorlardı. Diğer yandan, daha önceden sınırları aşan ve Transilvanya'da duraklamış olan Vizigotlar ise Roma sınırlarını geçiyorlardı (381). Bu sıralarda Germen asıllı topluluklar ile İranlı Başarnalar, Batı Macaristan'dan Alpler'e sarkarak İtalya sınırlarını tehdit etmeye başlamışlardı.

Hunlar, Roma İmparatoru I. Theodisius'un ölüm yılı olan 395'te iki cepheden harekete geçtiler. Hunların bir kısmı Balkanlardan Trakya'ya doğru ilerlerken daha büyük bir kısım, Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya yöneltilmişti. Basık ve Kursık adlı iki başbuğun yönetimindeki Anadolu akını, Hun Devleti'nin Don nehri civarında konuşlanmış olan doğu kanadı tarafından düzenlenmişti. Romalıları olduğu kadar Sasani İmparatorluğu'nu da telaşa düşüren bu akında Hun kuvvetleri, Erzurum bölgesinden itibaren Karasu ve Fırat vadilerini takip ederek Melitene (Malatya) ve Kilikia (Çukurova)'ya kadar ilerlediler. Bölgenin en korunaklı kaleleri olan Edessa (Urfa) ve Antakya'yı bir süre kuşattıktan sonra Suriye'ye inerek Tyros (Sûr)'u bir süre baskı altına aldılar ve oradan Kudüs'e yöneltiler.

Hunlar sonbahara doğru kuzeye doğru ilerleyerek Orta Anadolu'ya, Kappadokia - Galatia'ya (Kayseri - Ankara ve dolayları) ulaştılar. Oradan Azerbaycan - Bakû yolu ile kuzeydeki merkezlerine döndüler. Bu, Türklerin Anadolu'da tarihteki ilk görünüşleridir. 398'de küçük çapta pek çok kez tekrarlanan bu tür seferler karşısında Doğu Roma'nın genç imparatoru Arcadius hiçbir ciddi tedbir alamamıştır.

Hun baskısı, Balamir'in ölümünün ardından başa geçen, Balamir'in oğlu ya da torunu olduğu sanılan başbuğ Uldız komutasında, 400 yılına doğru batıda da artmaya başlamıştır. Attila'nın ölümüne dek takip edilecek olan Hun dış siyasetinin temellerini atan başbuğ Uldız, Bizans'ı baskı altında tutacak, Batı Roma ile iyi ilişkileri sürdürecekti. Çünkü, Bizans'ın Hun yönetimine alınması ilk hedefi oluşturuyordu. Öte yandan Batı Roma sınırlarını ihlal ederek huzursuzluk çıkaran barbar kavimler aynı zamanda Hunların da düşmanı oldukları için Batı Roma ile ortak hareket etmek gerekiyordu. Bir süre sonra Uldız'ın Tuna'da görülmesi ile Kavimler Göçü'nün ikinci büyük dalgası başlamış oldu. Hasding Vandalları, 401'de Batı Roma eyaletlerine girerken Hunlardan kaçan Vizigotlar da İtalya'da göründüler. Lombardia üzerinden Galya'ya uzanan Alarik'in idaresindeki Vizigot tehlikesi ünlü Romalı kumandan Stilicho tarafından güçlükle engellendi (402). Hun korkusu ile yerlerini terk etmiş Vandalları, Süevleri, Burgundları, Kuadları, Saksonları ve Alamanları kendi idaresinde birleştirmiş olan Radagais, bir yandan İtalya'yı tahrip ediyor, öte yandan Roma'yı yer yüzünden kaldıracığını iddia ediyordu. Romalıların son kurtuluş umudu olan Stilicho bile Pavia Savaşı'nda Radagais'e mağlup oluyor, Radagais'in ilerleyişi durdurulamıyordu. Bunun üzerine Roma İmparatorluğu, Hunlardan yardım istemek zorunda kaldı. Savaştığı bütün rakiplerini bozguna uğratan Radagais, Türkler karşısında yenilmekten kurtulamadı. Romalı kuvvetlerle takviye edilen bizzat Uldız'ın komutasındaki Hun ordusu, Radagais'i Büyük Faesule Savaşı'nda (Floransa yakınlarında) yendi. Savaşın sonucunda Uldız, Roma gibi büyük bir uygarlık merkezini yıkılmaktan kurtarmakla kalmıyor; aynı zamanda Hun gücünden bir kere daha ürken Vandal, Alan, Süev, Sarmat ve Kelt topluluklarını Ren Nehri'nin ötesine gitmeye zorluyordu. Böylelikle, batı yönündeki tüm engelleri kaldıran Hunlar, serbestçe hareket edebilecekleri bir alan yaratmış oldular.

Hunlar böylesine büyük askeri başarılarla imza atarken durum Batı Roma İmparatorluğu için hiç de parlak değildi. Barbar kavimlerin akınları nedeniyle 402 yılında başkent, Roma'dan Ravenna şehrine taşınmıştı. Gittikçe siyasi gücünü yitiren imparatorluğun toprakları barbar kavimler tarafından işgal edilmeye başlandı. Daha önceki yıllarda atlatılan Vizigot tehlikesi yeniden hissedilmeye başladı. Vizigotlar, komutanları Alarik'in ölümünün ardından Güney Galya'ya yerleşerek burada bir krallık kurdular. Franklar uygun zamanı kollayarak Kuzey Galya'yı işgal ettiler (406). Burgundlar, Savoiya'yı ele geçirdiler ve bu bölgeye yerleştiler (443). Vandallar, Galya ve İspanya'da büyük bir kıyım yaparak Afrika kıyılarına dek ilerlediler. 455 yılında Vandal kralı Geiserich, Roma şehrini yağmalamış-

tır. Bu gelişmelerin sonrasında yıkılmanın eşiğine gelen Batı Roma İmparatorluğu, aşiretlere ayrıldı. Tüm gücünü yitiren Batı Roma İmparatorluğu 476 yılında yıkılmıştır.

Bir göç hareketi hakkında tam olarak bir bitiş tarihi söylemek yanlış olsa da Kavimler Göçü'nün sona eriş tarihi hakkında yapılan tahminlerden en akla yatkını Batı Roma İmparatorluğu'nun resmi yıkılış tarihi olan 476 yılıdır. Çünkü; Kavimler Göçü'nün altında yatan nedenlerden biri de göç hareketi öncesinde tek bir imparatorluk halinde bulunan Roma İmparatorluğu ile barbar kavimler arasındaki ekonomik uçurumdur. Güçlü ve zengin Roma İmparatorluğu, göçten önceki dönemlerde de yoksul ve gaddar olan barbar kavimlerin ilgisini çekiyordu. Hun saldırıları karşısında direnemeyeceğini anlayan bu barbar kavimler, Roma İmparatorluğu'na saldırmayı son çare olarak gördüler. Bu topluluklar göç hareketlerinin yaşandığı, yaklaşık yüz yıllık süreç içinde bazen yendiler, bazen yenildiler, bazen köle olarak bazen de asker olarak Romalılar tarafından kullanıldılar. Bu akınlar, barbar kavimlerin nihai amacı olan Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışıyla son buldu (476).

KAVİMLER GÖÇÜ'NÜN SONUÇLARI

375 yılında Hunların bazı barbar kavimleri batıya sürmesiyle başlayan ve yaklaşık bir yüzyıl kadar devam eden Kavimler Göçü, Avrupa tarihini derinden etkilemiştir. Bu göçün Avrupa'ya siyasi, dini ve etnik sonuçları olmuştur. Kavimler Göçü'nün sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

- Hun saldırılarından korkarak kaçan barbar kavimler Roma'da karışıklıkların ve iç isyanların çıkmasına yol açtı. İmparatorluk Theodosius'un ölümü üzerine oğulları Arcadius ve Honorius tarafından paylaşıldı. Böylelikle, bin yılı aşkın köklü bir geçmişe sahip olan Roma İmparatorluğu, batısını Honorius, doğusunu Arcadius yönetecek şekilde ikiye ayrıldı (375).

- Kavimler Göçü'ne yol açan Hunlar, Orta Avrupa'da bugünkü Macaristan topraklarını merkez alan Hun Devleti'ni kurdular.

- Hunların batıya sürdüğü kavimler, Roma'yı talan etmek suretiyle ülkede büyük tahribata yol açtılar. V. yüzyılın ikinci yarısından sonra Batı Roma İmparatorluğu büyük güç yitirerek aşiret krallıklarına bölündü. 476 yılında son kral Romulus Augustulus, Odoaker adlı bir aşiret reisi tarafından tahttan indirildi. Tahta oturan Odoaker'in, Roma imparatorluk simgelerini yanlısı olduğu İstanbul imparatoru Zenon'a göndermesiyle Batı Roma İmparatorluğu resmen sona erdi (476).

- Avrupa'da uzun yıllar hüküm süren Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi ve daha sonra batı

kanadının yıkılması, Avrupa'daki siyasi dengelerin bozulmasına neden olmuştur. Kavimler Göçü sonucunda Avrupa'ya gelen kavimler (Franklar, Vizigotlar, Burgundlar vb.) Ortaçağ Avrupası'na damgasını vuran, "barbar krallıklar" olarak nitelendirilen küçük krallıklar kurdular.

- Avrupa'daki otorite boşluğundan yararlanan kilise ve Papalık, tüm Ortaçağ boyunca siyasi gücü elinde tutmuştur.

- Avrupa'daki merkezi krallıkların zayıflaması derebeylik (feodalite) rejiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Feodalitenin oluşmasında göç ve istilanın önünden kaçanların kendilerine sığınacak bir yer aramaları, bunun sonucu olarak da asillerin topraklarına ve şatolarına yerleşmeleri etkili olmuştur. Bu durum aynı zamanda süzeren (himaye eden) ve vassal (himaye edilen) ilişkisini doğurmuştur.

- Avrupa yaklaşık 100 yıl süren bir karışıklık ortamı yaşamıştır.

- Avrupa'nın bugünkü etnik oluşumu, Hunların başlattığı Kavimler Göçü sonunda şekillenmiştir. Bir Germen kavmi olan Franklar, Kavimler Göçü sonunda Galya'ya yerleşmişler ve burada ilk devletlerini kurmuşlardır (5. yüzyıl). Yine Kavimler Göçü sebebiyle Britanya adalarına göç eden Angllar ve Saksonlar, bugünkü İngiltere'nin temelini atmışlardır. Bunların kaynaşmasıyla Anglo-Sakson deyimi ortaya çıkmıştır. Kavimler Göçü, Vandalların, Vizigotların, Süevlerin ve Alanların İber Yarımadası'na yerleşmesi ve buradaki yerli halkı içlerinde eriterek bugünkü İspanyolların meydana gelmesi sonucunu doğurmuştur. Germen kavimlerinin (Saksonlar, Franklar, Burgundlar, Gepideler, Gotlar, Skirler, Vandallar vb.) Avrupa'ya yayılarak yeni milletlerin oluşmasına yol açtıkları görülmektedir. Anayurtlarında kalan Germenler, daha sonra Alaman kabilesinin çevresinde yoğunlaşarak, yaşadıkları toprakların Almanya adını almasını sağlamışlardır.

- Katolik kilisesi, misyonerler aracılığıyla, Batı Roma İmparatorluğu toprakları üzerinde kurulan krallıkları hristiyanlaştırarak dinlerini yayma fırsatı buldu.

- Kavimler göçü tarihçiler tarafından İlk Çağ'ın sonu Orta Çağ'ın başlangıcı olarak kabul edilmiştir.

- Hunların gelmesiyle Avrupa'da atlı birlikler önem kazanmış, süvarilerin silâh ve kıyafetlerinde Hunlardan esinlenilmiştir. Belki de Orta Çağ Avrupası'nın şövalye tipi, Hun Alplerine öykünülecek oluşturulmuştur.

KAYNAK: ORHAN AYDIN